

BYGGÐASTOFNUN

ÁRSSKÝRSLA 2023

EFNISYFIRLIT

FORMÁLI STJÓRNARFORMANNS	3
INNGANGUR FORSTJÓRA.....	5
STJÓRN OG STARFSFÓLK BYGGÐASTOFNUNAR	7
STARFSEMI FYRIRTÆKJASVIÐS	8
STARFSEMI LÖGFRÆÐISVIÐS	13
STARFSEMI ÞRÓUNARSVIÐS	14
ÁRIÐ Í MYNDUM	52
FJÁRHAGUR OG REKSTUR.....	56
ÁRSREIKNINGUR BYGGÐASTOFNUNAR	57
SKÝRSLA STJÓRNAR BYGGÐASTOFNUNAR OG FORSTJÓRA.....	58
ÁRITUN ÓHÁÐS ENDURSKOÐANDA	64
YFIRLIT UM AFKOMU	71
EFNAHAGSREIKNINGUR	72
SJÓÐSTREYMI.....	73
YFIRLIT UM BREYTINGU EIGIN FJÁR.....	75
SKÝRINGAR.....	76
STARFSÞÁTTAYFIRLIT	109
VIÐAUKI (ÓENDURSKOÐAÐUR)	
STJÓRNARHÁTTAYFIRLÝSING	111
FRAMLÖG OG STYRKIR.....	114
LÖG UM BYGGÐASTOFNUN.....	115
REGLUGERÐ FYRIR BYGGÐASTOFNUN NR. 347/2000.....	119

Umsjón: Hanna Dóra Björnsdóttir og Helga Harðardóttir
Hönnun og umbrot: Blek hönnunarstofa, Akureyri – blekhonnun.is

Ljósmynd á forsiðu: Snæfellsjökull, Kristján P. Halldórsson.

Aðrar myndir: Hjalti Árnason bls. 37, 42, 51. Kristján P. Halldórsson, bls. 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 29, 31, 32, 36, 39, 40, 41, 43, 46.

Hanna Dóra Björnsdóttir bls. 26. Helga Harðardóttir bls. 48. Dagný Reykjalín bls. 34.

Árið í myndum bls. 52-55 og aðrar myndir: Ýmsir starfsmenn Byggðastofnunar.

Kort og gröf: Byggðastofnun nema annað sé tekið fram.

ISBN 978-9935-518-15-6

FORMÁLI STJÓRNARFORMANNS

Byggðapróun á Íslandi hefur verið og er enn í þá átt að fólk flyst í miklum mæli frá landsbyggðinni og til suðvestur hornsins. Í ljósi síðustu atburða þar sem jörð skelfur, jarðeldar loga og spár eru um að nú sé gengið í garð nýtt eldgosatímabil, er þá ekki ástæða til að stjórnvöld og allur almenningur fari að ígrunda hvort ekki sé rétt að grípa til einhverra þeirra ráðstafana sem gera búsetu utan þessa eldvirka svæðis að eftirsóknarverðum búsetukosti. Í Íbúakönnun landshlutanna 2020 kom fram að fólk sem búsett er á landsbyggðinni sé almennt hamingjusamara en þeir sem í þéttbýlinu búa. Áskoranir landsbyggðanna eru af margvíslegum toga þar sem víða þarf að efla innviði og aðgengi að þjónustu. Starfsemi Byggðastofnunar hverfist um að mæta þeim áskorunum með fjölbreyttum hætti.

Fleiri leiðir þarf til ef snúa á þessari þróun við. Loftbrúin (skoska leiðin) er meðal mikilvægustu byggða- og samgönguaðgerða síðari ára. Athugandi væri einnig að leita í smiðju Norðmanna en þeir hafa markvisst, bæði með styrkjum og skattaávilnunum, gert landsbyggðina að fýsilegri búsetukosti. Sömuleiðis má benda á að í norskum landbúnaði eru ýmsir styrkir og beingreiðslur mismunandi eftir landsvæðum.

Ég held að æ fleirum sé ljóst að virk byggðastefna sé í þágu allra landsmanna en ekki eingöngu í þágu einstakra byggða. Miklu skiptir að halda byggð í öllu landinu því þannig getum við best nýtt alla þá landkosti og auðlindir sem á landinu finnast.

Byggðastofnun er sérstök stofnun í eigu íslenska ríkisins og heyrir undir yfirstjórn innviðaráðherra. Um stofnunina gilda lög nr. 106/1992. Hlutverk stofnunarinnar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu. Til þess að ná markmiðum laganna hefur stofnunin fjölbreytt verkfæri, skipuleggur og fjármagnar verkefni og veitir lán. Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Lánastarfsemi Byggðastofnunar hefur þann megintilgang að leitast við að tryggja fyrirtækjum lágmarksaðgengi að lánsfé á samkeppnishæfum kjörum á svæðum þar sem

Halldóra Kristín Hauksdóttir, stjórnarformaður Byggðastofnunar.

viðskiptabankar eða sparisjóðir eru tregir til að lána. Um útlánastarfsemi Byggðastofnunar gilda ákvæði laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki og heyrir hún undir fjármálaeftirlit Seðlabanka Íslands. Verkefni Byggðastofnunar eru útfærð nánar í reglugerð um Byggðastofnun nr. 347/2000.

Á ársfundi Byggðastofnunar 2023 var yfirskrift fundarins, Byggðarannsóknir: Blómlegar byggðir í krafti þekkingar. Átti það vel við þar sem ný stefna stofnunarinnar hafði verið samþykkt á stjórnarfundum sama dag. Stefnan var fyrst og fremst mótuð af starfsmönnum stofnunarinnar. Framtíðarsýn Byggðastofnunar, blómleg byggð um land allt, lýsir því ágætlega hvert Byggðastofnun stefnir með starfsemi sinni. Gildi stofnunarinnar voru einnig mótuð og endurspeglu þau þann brag sem starfsmenn fylgja í störfum sínum. Gildin eru: Traust, Fagmennska og Framsækni.

Í framhaldinu ákvað ný stjórn Byggðastofnunar að fara í innriskoðun með það að markmiði að efla og styrkja fulltrúa í stjórn. Síðareglur stofnunarinnar voru endurskoðaðar en þær höfðu gilt frá árinu 2010 og starfsreglur stjórnar voru einnig uppfærðar. Þá var ný stjórnháttaryfirlýsing einnig samþykkt og gerð var stefna um mat á hæfi stjórnarmanna og forstjóra stofnunarinnar. Allt með það að markmiði að stuðla að góðum stjórnarháttum, skýra hlutverk og ábyrgð, auka skilvirkni og auðvelda stjórn og stjórnendum að rækja störf sín af fagmennsku.

Eins og fram hefur komið er eitt af lykilhlutverkum Byggðastofnunar að fylgjast með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Á heimasíðu Byggðastofnunar má nálgast ýmis töluleg gögn sem sett eru fram á myndrænan hátt og eru mikilvægt innlegg í þágu byggðamála. Í mælaborðunum má m.a. skoða gögn um íbúafjölda sveitarfélaga innan byggðakjarna, þróun byggða, fasteignagjöld, skiptingu íbúa eftir ríkisfangi, tekjur, orkukostnað heimila og fleira.

Þann 5. október 2023 var haldið málþing í tilefni þess að verkefnið Brothættar byggðir hafði verið starfrækt í tíu ár. En það er sértækt verkfæri Byggðastofnunar til að aðstoða byggðarlög sem standa höllum fæti. Verkefnið er í samræmi við stefnu stjórnvalda um að halda öllu landinu í byggð og framtíðarsýn Byggðastofnunar um blómlega byggð um land allt.

Verkefnið Brothættar byggðir hófst á Raufarhöfn árið 2012 vegna brýnnar þarfar í kjölfar hruns atvinnutækifæra í byggðarlaginu. Strax í upphafi var sú lína lögð að vinna út frá hugmyndum íbúa og á forsendum þeirra. Hugmyndin var frá upphafi sú að með verkefninu á Raufarhöfn yrði til aðferð eða verklag sem hægt væri að nota í fleiri byggðarlögum sem stæðu frammi fyrir svipuðum vanda. Í dag hafa 14 sveitarfélög verið þátttakendur í verkefninu þar af voru fimm virk á árinu 2023.

Á umræddu málþingi fengu málþingsgestir kynningu á áhrifamati um verkefnið sem unnið var af KPMG. Það er mikilvægt að meta og mæla árangur til að skoða hvað má betur fara og hvað það er sem vel er gert, því markmiðið er vissulega alltaf að ná ákveðnum árangri. Þegar mæla skal árangur verkefnisins, er það mín skoðun að mikilvægt sé að jafnframt sé tekið mið af úrbótum á þjónustustigi og samgöngum ekki síður en fólksfjölgun eða fækkun. Trygg atvinna, öflugt mannlíf, sterkir innviðir, heillandi umhverfi og áhugaverður áningarstaður skipta einnig sköpum fyrir blómlegar byggðir.

» En það er ekki nóg að hafa góða og skýra stefnumörkun, það þarf að vera hægt að fylgja stefnunni eftir með raunhæfum aðgerðum í samvinnu við ríki og sveitarfélög.

Framtíðarsýn Byggðastofnunar er í dag, blómleg byggð um land allt. En það er ekki nóg að hafa góða og skýra stefnumörkun, það þarf að vera hægt að fylgja stefnunni eftir með raunhæfum aðgerðum í samvinnu við ríki og sveitarfélög. Eitt af þeim málum sem hafa verið á borði Byggðastofnunar eru kynslóðaskipti í landbúnaði og á hvaða hátt stofnunin getur brugðist við þeirri áskorun. Nú þegar hefur stjórn Byggðastofnunar samþykkt lækkan álags á óverðtryggð lán til landbúnaðar auk lækkunar vaxta á nýsköpunarlánnum, grænum lánnum og lánnum til stuðnings atvinnurekstrar kvenna.

Byggðastofnun hefur yfir að ráða framúrskarandi og metnaðarfullu starfsfólki sem vinnur að bættum hag landsbyggðanna með fjölbreyttum leiðum. Á síðasta ársfundi þann 27. apríl sl. sem haldinn var á Húsavík, var undirrituð skipuð formaður stjórnar Byggðastofnunar eftir að hafa starfað í fjögur ár sem varaformaður. Árið hefur verið mér mjög lærdómsríkt og var ég þess aðnjótandi að hafa notið leiðsagnar forvera míns, Magnúsar B. Jónssonar sem ég tel að hafi verið einstaklega farsæll í sínum störfum.

Ég vil þakka stjórnarmönnum öllum, forstjóra og starfsmönnum Byggðastofnunar samstarfið á liðnu starfsári. Það eru forréttindi að starfa með jafn öflugum og metnaðarfullum hópi sem brennur fyrir byggðamálum. Ég get fullyrt að fagmennska er í hávegum höfð í öllum störfum innan stofnunarinnar. Að lokum vil ég þakka Sigurði Inga Jóhannssyni innviðaráðherra og starfsfólki ráðuneytisins fyrir samstarfið og þann mikla áhuga sem málaflakurinn fær frá ráðherra og starfsfólki hans.

Halldóra Kristín Hauksdóttir,
stjórnarformaður Byggðastofnunar

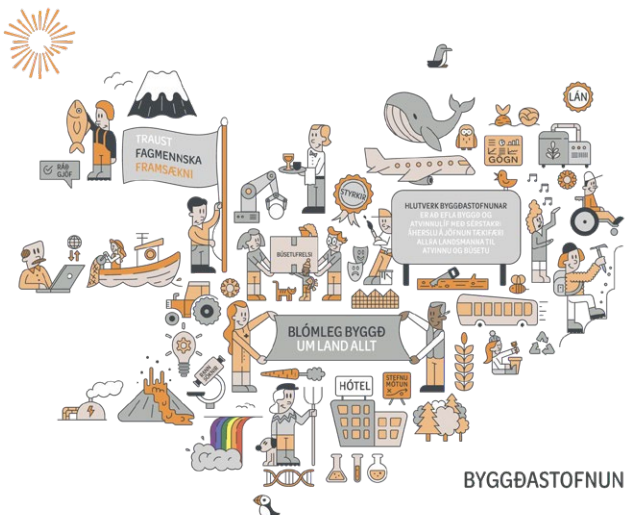
INNGANGUR FORSTJÓRA

Ný stefna Byggðastofnunar

Vorið 2023 var ný stefna Byggðastofnunar samþykkt af stjórn hennar. Hún leysti af hólmi eldri stefnu frá árinu 2010 og inniheldur m.a. hlutverk, gildi og framtíðarsýn stofnunarinnar. Samhliða stefnunni samþykkti stjórn svokallaða stefnumörkun, en í henni eru málaflokkar og málefnasvið nánar tilgreind. Saman myndar þetta tvennt vegvísi starfsmanna og stjórnar í öllum þeirra störfum.

Eitt meginþema stefnumótunarvinnunnar voru tækifæri aukins sýnileika fyrir stofnunina. Hér er unnið að mörgum verkefnum sem víða eiga erindi og vert er að kynna nánar og víðar. Þannig höfum við m.a. sett á laggirnar fundaröð í öllum sveitarfélögum á starfsvæði stofnunarinnar, þ.e.a.s. landinu öllu utan höfuðborgarsvæðisins. Þegar þetta er skrifað í febrúar 2024 hafa sjö sveitarfélög verið heimsótt í þessum tilgangi. Áskoranir og tækifæri eru vitanlega misjöfn á milli sveitarfélaga og því eru umræðuefni fundanna það einnig, en þeir eiga það allir sameiginlegt að fulltrúar sveitarfélaganna hafa mikinn hug og staðfestu í að efla og bæta sitt samfélag. Fundirnir hafa heppnast einkar vel og mælst vel fyrir.

Stofnunin stóð fyrir tveimur ráðstefnum á árinu, afmælishátíð Brothættra byggða á Raufarhöfn og Byggðaráðstefnu í Reykjanesbæ, auk hefðbundins ársfundar sem var á Húsavík. Áfram verður unnið af krafti að stafrænni vegferð Byggðastofnunar og tengingu við Stafrænt Ísland. Allt í þeim tilgangi að auka sýnileika og gera stofnunina aðgengilegri landsmönnum öllum.

Arnar Már Elíasson, forstjóri Byggðastofnunar.

Óstaðbundin störf til eflingar landsbyggðanna

Í núgildandi ríkisstjórnarsáttmála segir m.a. „Til að styðja við byggðapróun og valfrelsi í búsetu verði störf hjá ríkinu ekki staðbundin nema eðli starfsins krefjist þess sérstaklega“. Þetta þýðir með öðrum orðum að öll störf hjá ríkinu skulu vera óstaðbundin, nema sérstaklega sé mælt gegn því. Þessu til viðbótar er tiltekið í sáttmálanum markmið um hlutfall opinberra starfa í landsbyggðunum og að stutt verði við uppbyggingu starfsaðstöðu til óstaðbundinna starfa um land allt. Raunar eru þessi markmið einnig nánar skilgreind í núgildandi byggðaáætlun sem samþykkt var af Alþingi með öllum greiddum atkvæðum. Lýsir sú afstaða þingsins og ríkisstjórnarsáttmálinn sjálfur skýrum vilja stjórnvalda í þessum málum.

Að mínu viti er hér um að ræða eitt stærsta byggðamál síðustu ára og mun stofnunin róa öllum árum að því að efla framgang þess. Þannig heldur stofnunin úti mælaborðum um staðsetningu ríkisstarfa annars vegar og lausra fjarvinnustöðva um land allt hins vegar. Þá mun stofnunin aðstoða við fjármögnun uppbygginga slíkra vinnustöðva þar sem það er mögulegt auk þess sem að um fimmtungur starfsmanna stofnunarinnar eru þegar staðsettir utan höfuðstöðva hennar sem þó eru á Sauðárkróki.

Mörgum störfum er vissulega ekki hægt að sinna óstaðbundið en mikil tækifæri liggja í þeim störfum þar sem slíkt er mögulegt fyrir hinar dreifðu byggðir. Þannig má dreifa landsmönnum betur um landið sem er okkur öllum til hagsbóta.

Traustur rekstur grunnur að frekari sókn

Hagnaður af rekstri stofnunarinnar nam 703,5 milljónum króna á árinu en til samanburðar var hann 476,1 milljón árið 2022. Eigið fé í lok desember 2023 var 4.698 milljónir króna og eiginfjárlutfall samkvæmt lögum um fjármálafyrirtæki 22,64% en var 21,34% í lok árs 2022.

Efnahagur Byggðastofnunar nam í lok desember 2023, 25.336 milljónum króna og hefur hækkað um 1.144 milljónir króna frá árslokum 2022. Stærsti einstaki liðurinn á eignahlið efnahagsreiknings eru útlán til viðskiptavina og námu þau 22.071 milljónum króna og höfðu hækkað um 1.999 milljónir króna frá árslokum 2022. Handbært fé í lok desember 2023 nam 927 milljónum króna, en var 1.686 milljónir króna í árslok 2022. Lántökur og skuldabréfaútgáfur námu 19.901 milljónum króna og höfðu hækkað um 611 milljónir króna á árinu. Ný útlán á árinu 2023 námu 3.172 milljónum króna á móti 2.780 milljónum króna á árinu 2022.

Samkvæmt 84. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki skal eiginfjárgrunnur í heild nema að lágmarki 8% af áhættugrunni, en í lok desember 2023 var eiginfjárlutfall stofnunarinnar eins og að ofan greinir 22,64%. Skv. breytingu á lögum um fjármálafyrirtæki nr. 161/2002 sem samþykkt voru á Alþingi 15. júní 2022 og tóku gildi 1. júlí 2022 gildir X. kafli um eiginfjáruka ekki um Byggðastofnun og er stofnunin því undanþegin kröfum um sveiflujöfnunar og verndunarauka frá þeim tíma.

Líkt og fram kemur í kaflanum hér aftar um lánveitingar Byggðastofnunar eru samningaviðræður í gangi um þessar mundir við European Investment Fund um aðild Byggðarstofnunar að svokölluð Invest EU ábyrgðakerfi sjóðsins. Gangi þær samningaviðræður eftir verður stofnuninni gert mögulegt að bjóða áfram eftirsóttá lánaflokka í landsbyggðunum eins og 90% lán til kynslóðaskipta í landbúnaði, 90% lán til verkefna sem stuðla að umhverfisvernd, sérstök lán til fiskvinnslu eða útgerða í viðkvæmum sjávarbyggðum, nýsköpunarlán og lán til stuðnings atvinnurekstri kvenna auk þess sem ekki er ólíklegt að nýr lánaflokkur líti dagsins ljós.

Aflamark Byggðastofnunar

Haustið 2024 renna allir núgildandi samningar um aflamark Byggðastofnunar sitt skeið en því er úthlutað á

grundvelli 10. gr. a. laga um stjórn fiskveiða nr. 116/2006 og reglugerðar nr. 643/2016.

Vilji stjórnvalda stendur til þess að halda verkefninu áfram og viðfangsefni Byggðastofnunar er því nú að velja þau byggðalög sem til greina koma og auglýsa þar eftir samstarfsaðilum um nýtingu á þessum veiðiheimildum til allt að sex ára. Ekki er ólíklegt að einhverjir endi ósáttir við þær ákvarðanir sem framundan eru, sem skiljanlegt er þegar úthlutað er takmörkuðum gæðum. Mikilvægt er því að slíkar ákvarðanir verði þá sem endranær teknar á skýrum laga- og reglugerðargrunni og af fullu gagnsæi.

Mér hefur því miður fundist umræðan um þetta þarfa byggðaþróunarverkfæri oft á tíðum einkennast af misskilningi og rangtúlkunum sem engum gagnast. Ég fagna hins vegar málefnalegri umræðu um þetta verkefni sem önnur og fullyrði að stofnunin vinnur að því í fullu samræmi við þær réttarheimildir sem um það gilda og með hagsmuni viðkvæmra byggðalaga að leiðarljósi.

Öflugur og ánægður hópur starfsfólks er alltaf lykillinn að velgengi

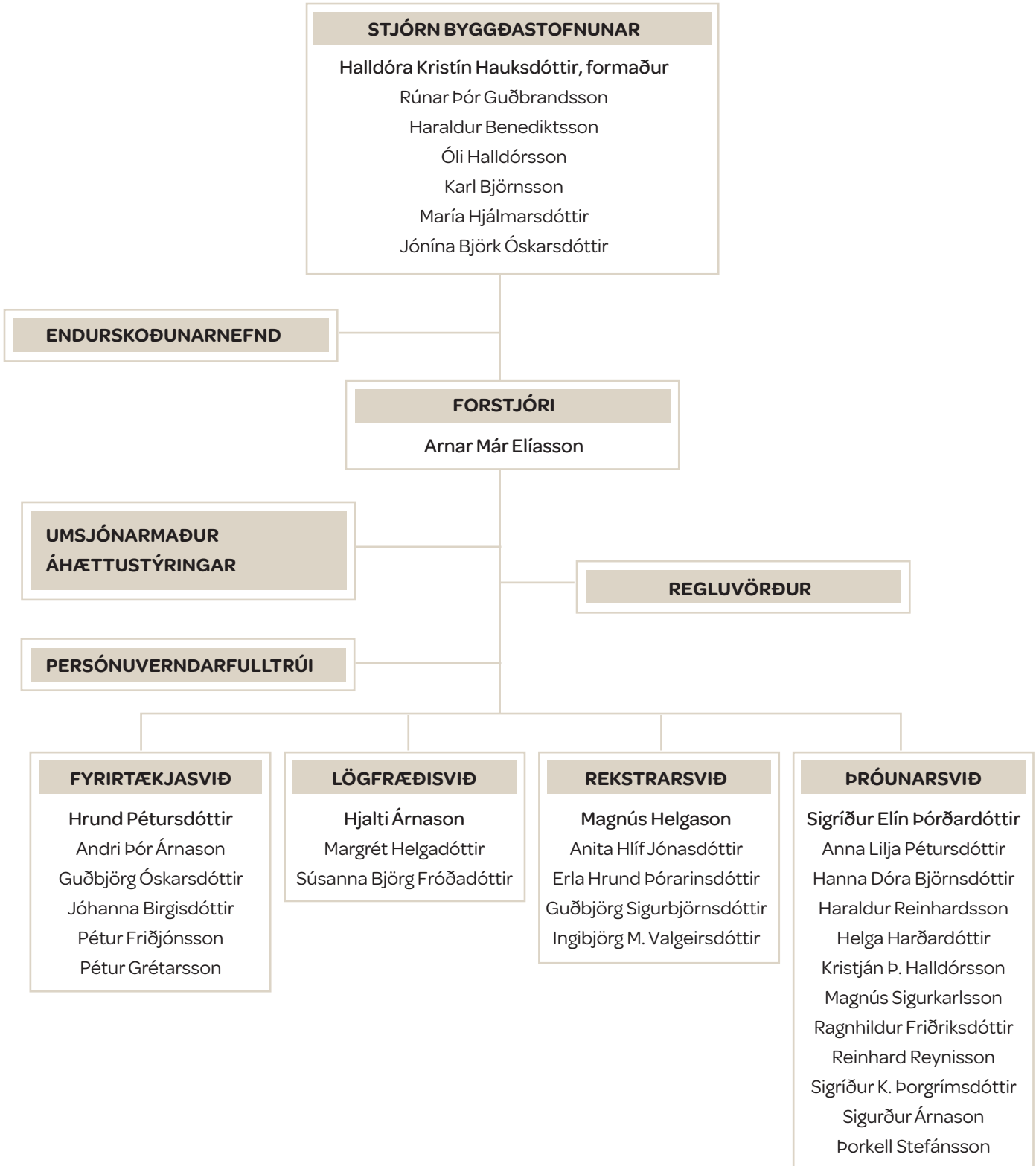
Ekki verður hjá því komist að minnast hér í lokin á þann mikla mannauð sem stofnunin hefur að geyma. Hann má greina annars vegar með því öflugra og kraftmikla starfi sem stofnunin innti af hendi á síðasta ári og árin á undan. Orðspor stofnunarinnar er gott og haghafar ánægðir með samstarfið og framlag stofnunarinnar til landsbyggðanna eins og m.a. stefnumótunarvinnan bar með sér. Hins vegar má greina sterkan mannauð úr niðurstöðum úr starfsánægjukönnunum. Þannig er stofnunin nú í 14. sæti af 141 stofnun í könnun Sameykis stéttarfélags „stofnun ársins“, en könnunin tekur á starfsanda, stjórnun, launum, ímynd, jafnrétti o.fl. Markmið okkar var að vera meðal 10% efstu aðila í þessari könnun og náðist það markmið með heildareinkunninni 4,47 af 5 mögulegum. Gott og uppbyggilegt starfsumhverfi eykur framlegð starfsmanna og gerir stofnunina að eftirsóknarverðum vinnustað.

Óhætt er að segja að hjá stofnuninni starfi öflugur, jákvæður og ánægður hópur starfsmanna sem lætur sig hlutverk hennar varða og vinnur að bættum lífskjörum landsmanna.

Arnar Már Elíasson, forstjóri Byggðastofnunar.

STJÓRN OG STARFSFÓLK BYGGÐASTOFNUNAR

Mynd 1. Skipurit Byggðastofnunar mars 2024.

STARFSEMI FYRIRTÆKJASVIÐS

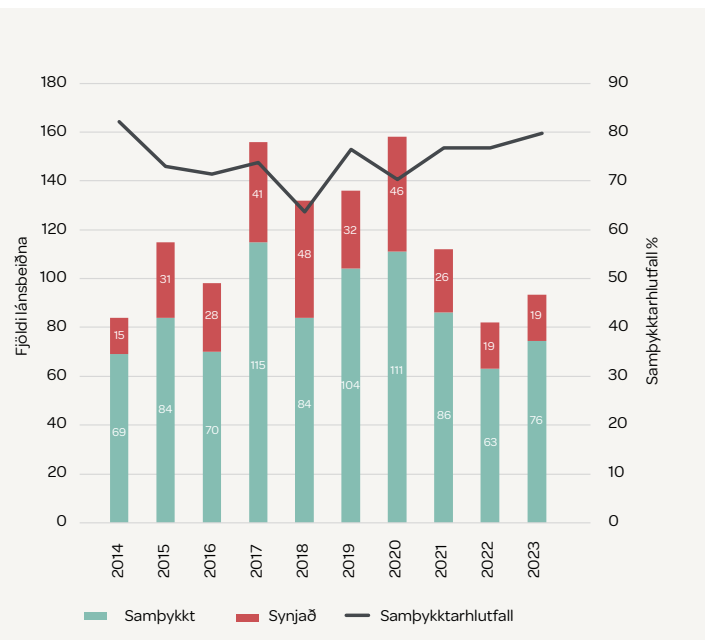
Starfsemi fyrirtækjasviðs var fjölbreytt á árinu 2023. Fyrir utan hefðbundna lánastarfsemi þá var unnið að mörgum verkefnum sem snéru að auknum sýnileika, betri þjónustu og eflingu atvinnulífs í landsbyggðunum. Sameiginlegir kynningarfundir voru haldnir í samstarfi við HMS, Samtök Iðnaðarins, Lóuna og landshlutasamtök. Fór fundarröðin af stað í haust og voru haldnir átta fundir víðsvegar um landið undir yfirskriftinni atvinnuuppbygging og þróun íbúðamarkaðar. Unnið var markvisst að því að efla samvinnu atvinnuráðgjafa landshlutasamtakanna og sérfræðinga Byggðastofnunar. Vinnufundur með tengiliðum atvinnuráðgjafa allra landshlutasamtaka í landsbyggðunum var haldinn í september og hefur hópurinn hist á sex vikna fresti eftir það á fjarfundum.

Byggðastofnun á hlut í átthagafjórðingum víða um land og er markmiðið að efla þá starfsemi. Á árinu var samþykkt að setja fjármagn inn í nokkur félög og unnið að stofnun nýrra félaga á svæðum þar sem ekki eru slík fyrir. Er þetta liður í að treysta byggð og efla atvinnulíf í landsbyggðunum. Stofnunin tók þátt í tveimur sýningum á árinu; Atvinnulífssýningu á Sauðárkróki um vorið og Iðnaðarsýningu í Reykjavík í haustbyrjun. Voru báðar sýningarnar vel sóttar og tókst vel til.

Lánsúmsóknir

Lánanefnd tók fyrir 248 erindi á árinu sem er fjölgun frá fyrra ári. Lánsbeiðnir voru 95, ýmsar skilmálabreytingar og veðbreytingar 108, tilboð í hlutafé og fullnustueignir 8 og aðrar beiðnir tengdar útlánastarfseminni 37 talsins. Til samanburðar voru lánsbeiðnir 82 árið 2022, 112 árið 2021 og 158 árið 2020. Ætla má að landsmenn hafi að einhverju leyti verið í biðstöðu á síðustu árum á óvissutímum en bjartsýni sé að aukast.

Myndin sýnir fjölda lánsbeiðna til stofnunarinnar og afgreiðslur þeirra síðastliðin tíu ár. Lánsbeiðnum fækkaði eftir heimsfaraldur og svipar fjölda þeirra nú til árana 2014-2016. Samþykktarhlutfallið var hið sama árin 2021-2022 en hækkaði upp í 80% á árinu 2023.

Mynd 2. Fjöldi lánsbeiðna til Byggðastofnunar frá 2014.

ALMENN LÁN

- 5,5% verðtryggt
- 4% álag á REIBOR
- 4,5% álag á SOFR (USD) og €STR (EUR)
- Lánstími allt að 20 ár

LANDBÚNAÐUR

- 4,5% verðtryggt
- 3,5% álag á REIBOR*
- Lánstími allt að 25 ár
- Á jörð verður að vera búskapur og föst búseta
- Möguleiki á eingöngu vaxtagreiðslum í allt að 3 ár

ATVINNUREKSTUR KVENNA

- 4,8% verðtryggt
- 2,5% álag á REIBOR*
- Lánstími allt að 10 ár
- Að lágmarki 75% félagsins í eigu kvenna og undir stjórn þeirra
- Lánsupphæðir
 - Allt að 5 m.kr. án trygginga
 - Allt að 10 m.kr. með tryggingum

LÁN TIL FISKVINNSLU/ÚTGERÐA Í VIÐKVÆMUM SJÁVARBYGGÐUM

- Veitt á skilgreindum svæðum
- Allt að 60% veðsetning í skipum með kvóta
 - 4,8% verðtryggt
 - 2,5% álag á REIBOR*
 - 3,5% álag á €STR (EUR)
- Allt að 75% veðsetning í fiskvinnsluhúsum og/eða allt að 50% veðsetning í vélum og tækjum
 - 5,7% verðtryggt
 - 4% álag á REIBOR*
 - 4,5% álag á €STR (EUR)

NÝSKÖPUNARLÁN

- 4,0% álag á REIBOR*
- Lánstími allt að 10 ár
- Lánsupphæð að hámarki 10 m.kr.
- Tryggingar: hlutafé/hugmynd/vörumerki þar sem við á auk 50% ssk.ábyrgðar forsvarsmanna
- Möguleiki á:
 - Algjöru greiðsluleysi fyrstu tvö árin
 - Greiða eingöngu vexti næsta ár á eftir
- Eiginfjáramlag skal vera jafnt lánsupphæð að lágmarki

GRÆN LÁN

- 4,8% verðtryggt
- 2,5% álag á REIBOR*
- Lánstími allt að 20 ár
- Möguleiki á eingöngu vaxtagreiðslum í allt að 3 ár
- Til umhverfisvænna verkefna
- Lánstími í samræmi við veðandlag

ALMENNAR VEÐAKRÖFUR LÁNA BYGGÐASTOFNUNAR

- 75% veðsetning í jörðum/lóðum/fasteignum
- 50% veðsetning í vélum og tækjum
- 60% veðsetning í skipum með kvóta
- Lántökugjald allra lána: 1,8%

Lánaflokkar

Byggðastofnun býður upp á sex lána flokka sem eru sniðnir að þörfum landsbyggðanna og veita fjölbreytni í lánveitingum.

Stofnunin var aðili að svokölluðu COSME ábyrgðakerfi frá árinu 2020 samkvæmt samningi við EIF (European Investment Fund). Þessi sjóður er í eigu Evrópubankans og Evrópusambandsins að mestu leyti auk annarra minni opinberra og einkaaðila. Samkomulagið gerði stofnuninni kleift að veita enn hagstæðari lánaskilmála en áður í gegnum tiltekna lána flokka. Var þeim lána flokkum vel tekið og voru þeir eftirsóttir víða um land. Samkomulagið rann sitt skeið í árslok 2023 og er stofnunin í viðræðum við EIF um aðild að nýju ábyrgðakerfi sem ber heitið InvestEU og er unnið að uppfærslu núverandi lána flokka auk sköpunar nýrra í því ferli.

Mikilvægt er að stofnunin fylgist áfram með þróun atvinnulífs og búsetu í landsbyggðunum og bjóði upp á fjármögnunarmöguleika sem best henta starfsemi innan þeirra hverju sinni.

Atvinnugreinar

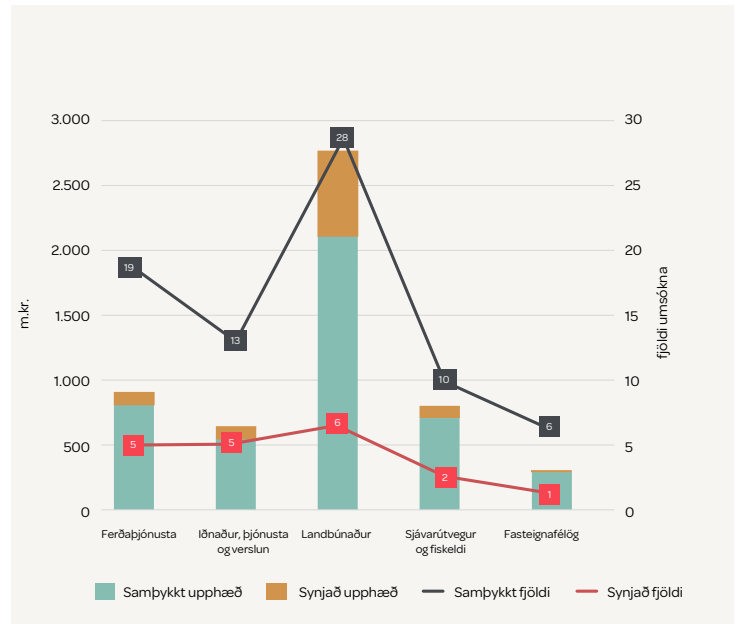
Rúmlega þriðjungur allra lánsbeiðna kom úr landbúnaði árið 2023, en landbúnaður hefur síðustu ár verið fyrirferðamesta atvinnugreinin í lánasafni Byggðastofnunar. Heildarútlán stofnunarinnar til landbúnaðar voru rúmlega 10,8 ma.kr. um áramótin eða 46% af lánasafninu í heild. Stærstu beiðnirnar eru vegna jarðakaupa auk þess sem að 90% lán vegna kynslóðaskipta í landbúnaði hafa verið eftirsótt.

Fjölgun var á lánsbeiðnum frá ferðapjónustufyrirtækjum árið 2023 en gert var ráð fyrir aukningu umsókna úr greininni á árinu eftir að samkomutakmarkanir voru afnumdar og ferðamönnum fjölgaði aftur. Hins vegar hefur óhagstætt vaxtaumhverfi og verðbólga gert það að verkum að aukningin var eflaust minni en ef efnahagsumhverfið hefði verið hagstætt. Fjöldi skuldbreytinga hefur verið svipaður sl. þrjú ár.

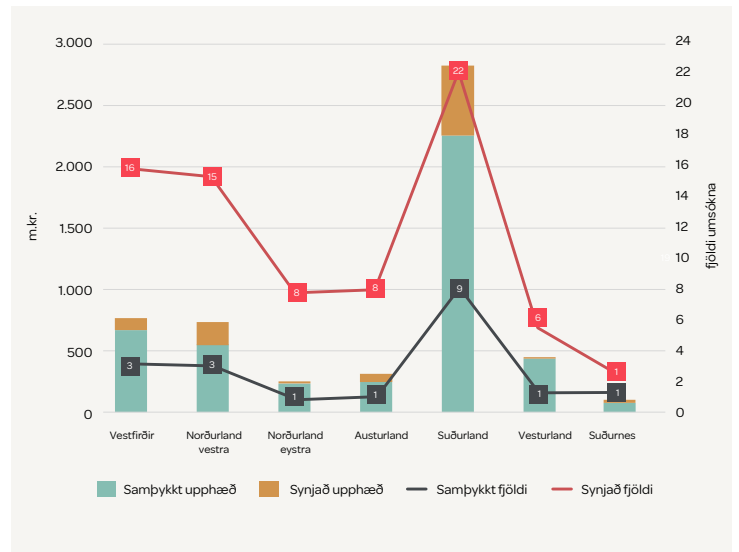
Tafla 1. Lána flokkar Byggðastofnunar.

Landsvæði

Þegar horft er til landsvæða er umsótt lánsfjármagn mest frá Norðurlandi vestra og Suðurlandi. Ástæður má einkum rekja til samsetningar atvinnulífs á þessum svæðum, en landbúnaður og ferðapjónusta eru þar veigamikil. Lánsbeiðnir frá öðrum landshlutum koma svo nokkuð jafnt þar á eftir, þó áfram fæstar frá Suðurnesjum þar sem að öllum líkindum er betra aðgengi að lánsfjármagni úr viðskiptabönkunum en á öðrum landsvæðum.

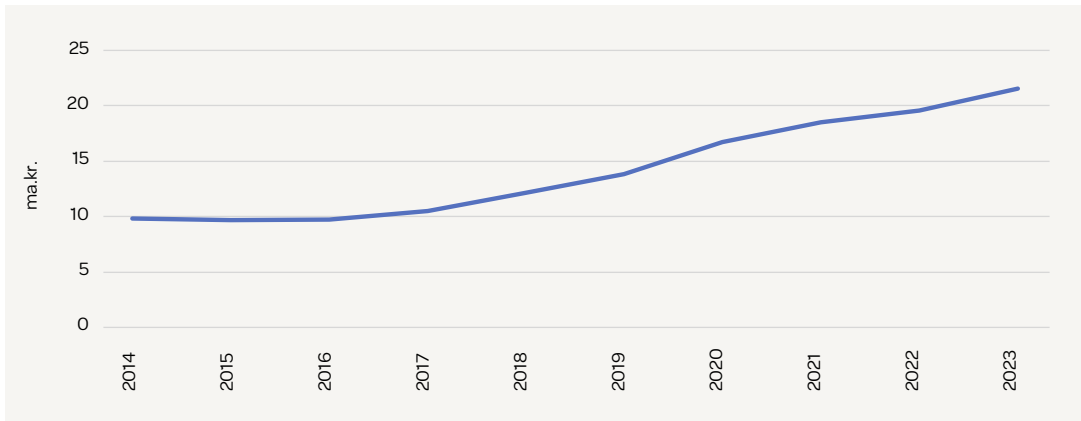

Mynd 3. Lánsbeiðnir eftir atvinnugreinum.

Mynd 4. Lánsbeiðnir eftir landshlutum.

STARFSEMI FYRIRTÆKJASVIÐS

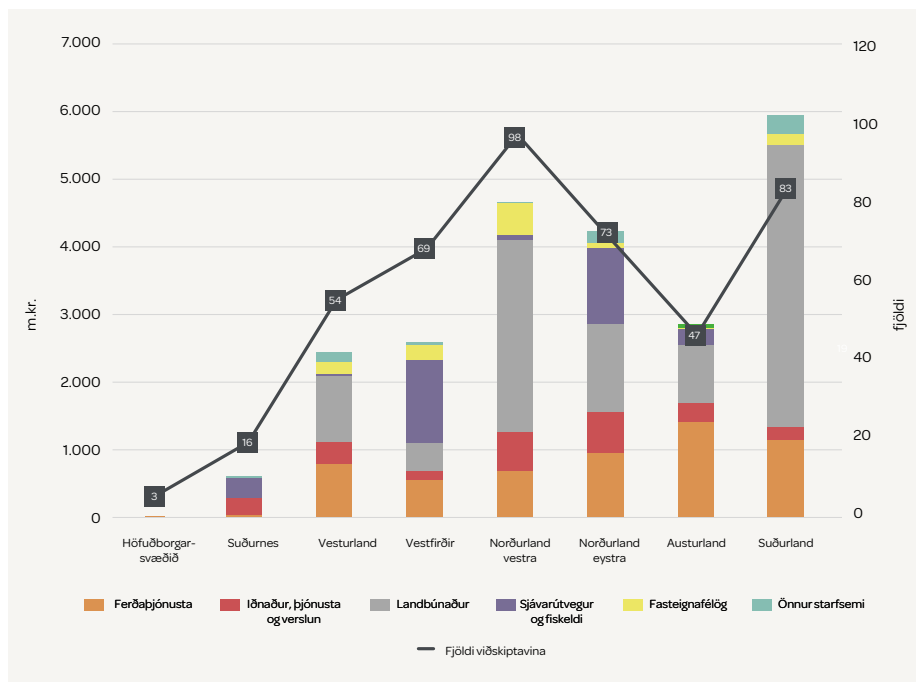
Mynd 5. Þróun lánasafns Byggðastofnunar frá árinu 2014.

Heildarstaða lánasafns Byggðastofnunar

Heildarstaða lánasafns Byggðastofnunar í lok árs 2023 var tæpar 23,2 ma.kr. á kröfuvirði en um 22,1 ma.kr. á bókfærðu virði. Hægt hefur á stækkun safnsins milli ára en á árunum 2017-2021 var mikil aukning í lánveitingum stofnunarinnar. Á myndinni má sjá þróun lánasafnsins frá árinu 2014, á bókfærðu virði. Í dag er lánasafnið að mestu í íslenskum krónum og hefur hlutur óverðtryggðra lána stækkað mikið undanfarin ár.

Starfsmenn fyrirtækjasviðs ferðast reglulega um landið allt í þeim tilgangi að kynna lánaflokka stofnunarinnar og hitta landsmenn, hlýða á og ígrunda hugmyndir þeirra sem þarfnast fjármögnunar. Heimsóknirnar hafa iðulega mælst vel fyrir. Árið 2023 var farið í sameiginlega fundaherferð ásamt HMS, Lóunni, Samtökum iðnaðarins og landshlutasamtökunum til að kynna atvinnuuppbyggingu í þróun íbúðamarkaðar.

Útlán til landbúnaðar og ferðaþjónustu vega langþyngst í lánasafni stofnunarinnar, þar af eru útlán til landbúnaðar nú rúmlega 10,8 ma.kr. eins og áður segir og lán til ferðaþjónustu rúmlega 4,8 ma.kr.

Mynd 6. Staða lánasafns Byggðastofnunar 31.12.2023.

Hlutfjáreign Byggðastofnunar

Byggðastofnun á hlutfé í 25 fyrirtækjum víða um land. Er þetta hlutfé tilkomið vegna átaksverkefna fyrrum ríkisstjórna til eflingar atvinnulífs, breytinga skulda í hlutfé tengdu skuldauppgjöri eða vegna heimilda í lögum um stofnunina til þess að styrkja atvinnulíf í landsbyggðunum. Á árinu hefur Byggðastofnun unnið að því að efla áttahagafjórðing og samþykkti stjórn stofnunarinnar að setja allt að 70 m.kr. í það verkefni á árinu. Unnið verður áfram að eflingu félaganna á árinu 2024 í samvinnu við aðra hluthafa eða nýja fjórðing.

Eignarhlutur stofnunarinnar er hvergi hærri en 40% í samræmi við 20. gr. reglugerðar 347/2000 um stofnunina, enda hugmyndin að félögin séu rekin og þeim stýrt af heimafólki og frumkvöðlum í landsbyggðunum. Bókfært virði hlutabréfa í eigu Byggðastofnunar er rétt tæpur 1,2 ma.kr. en stofnunin hefur lengi átt bréf sem erfitt hefur reynst að losa. Hlutabréf í eigu Byggðastofnunar eru ávallt til sölu en lista yfir þau má nálgast á [heimasíðu stofnunarinnar](#).

Brúarframkvæmdir í Þorskafirði.

STARFSEMI LÖGFRÆÐISVIÐS

Verkefni lögfræðisviðs eru lögfræðiinnheimta, skjalagerð, rekstur fullnustueigna, regluvarsla og almenn lögfræðileg málefni. Lögfræðisvið starfar náið með fyrirtækjasviði og rekstrarsviði. Forstöðumaður lögfræðisviðs er einnig regluvörður og ábyrgðarmaður skv. 34. gr. laga nr. 140/2018 um aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka. Sérfræðingur á lögfræðisviði sinnir hlutverki persónuverndarfulltrúa.

Lögfræðisvið hefur umsjón með fullnustueignum stofnunarinnar ásamt rekstrarsviði. Öðru hvoru þarf stofnunin að leysa til sín eignir vegna gjaldfallinna skulda sem ekki fást greiddar. Fullnustueignum hefur fækkað stöðugt síðan árið 2015 og er nú svo komið að aðeins ein fullnustueign er skráð í bækur stofnunarinnar.

Á sviðinu starfa þrjú starfsmenn, þ.e. forstöðumaður, lögfræðingur og ritari sem er jafnframt gjaldkeri. Forstöðumaður auk lögfræðings sinna einnig stjórnarsýslu póstmála í samræmi við lög nr. 98/2019 en verkefnið var flutt til Byggðastofnunar 1. júlí 2021 með lögum nr. 76/2021. Aðgengi að viðeigandi póstpjónustu er á meðal mikilvægustu þjónustubátta og mætti jafnvel flokka sem grunnþjónustu. Veiting póstpjónustu er því ekki síst byggðamál sem verður að nálgast út frá hagsmunum þeirra sem þjónustunnar njóta.

Verkefni Byggðastofnunar á sviði póstpjónustu lúta fyrst og fremst að stjórnarsýslu varðandi alþjónustu í pósti, ákvörðunum varðandi gjaldskrá alþjónustuveitanda og um endurgjald til hans vegna veittrar póstpjónustu á Íslandi, sérstaklega í dreifbýli. Stofnunin leysir einnig úr ágreiningsmálum milli póstrekenda og kvörtunum neytenda vegna póstpjónustu.

Ólafsdalur í Dalabyggð.

STARFSEMI ÞRÓUNARSVIÐS

Í lögum og reglugerð fyrir Byggðastofnun kemur fram að hlutverk þróunarsviðsins er að annast samstarf við samningsaðila um atvinnuráðgjöf, vinna að gagnasöfnun og úrvinnslu upplýsinga um byggðapróun og hafa umsjón með úttektum, rannsóknnum og öðru þróunarstarfi á sviði byggðamála og atvinnulífs. Þróunarsviðið metur einnig áhrif lagasetningar og annarra stjórnvaldsáðgerða á byggðapróun, veitir umsagnir og vinnur greinargerðir.

Þróunarsviðið hefur á að skipa vel menntuðu og hæfu starfsfólki sem býr yfir mikilli seiglu, aðlögunarhæfni, reynslu og þekkingu á byggðamálum og er þeim þakkað fyrir vel unnin störf.

Á árinu 2023 voru fimm þátttökubýggðarlög í verkefninu Brothættar byggðir, þ.e. Árneshreppur, Bakkafjörður, Strandabyggð, Dalabyggð og Stöðvarfjörður. Verkefnin *Sterkur Stöðvarfjörður* og *DalaAuður* hófu formlega þátttöku í verkefninu í mars 2022. Stjórn Byggðastofnunar samþykkti á árinu að framlengja verkefnin *Betri Bakkafjörður* og *Sterkar Strandir* út árið 2024. Formlegri þátttöku *Áfram Árneshrepps* lauk í lok árs 2023 að því leyti að Byggðastofnun dró sig í hlé úr verkefninu.

Íbúafundur í Árneshreppi.

Byggðastofnun gerir samninga við landshlutasamtök sveitarfélaga um að þau sinni atvinnuráðgjöf og atvinnu- og byggðapróunarverkefnum á sínum starfssvæðum. Markmið samninganna er að skapa grundvöll til samstarfs um byggðapróun í samræmi við stefnu Alþingis í byggðamálum með áherslu á búsetuskilyrði og samkeppnishæfni, nýsköpun og atvinnuþróunarstarf.

Á heimasíðu Byggðastofnunar er að finna mælaborð með tölulegum upplýsingum um byggðatengd málefni. Lögð er áhersla á myndræna og einfalda framsetningu með því að setja töluleg gögn fram í gröfum, töflum, myndum og kortum. Gögnin eru lýsandi og eru góður grunnur fyrir stefnumótun, svæðagreiningar og áætlanagerð fyrir stjórnvöld og hagaðila sem vinna að byggðamálum. Mælaborðum, rannsóknnum og greiningum, sem stofnunin vinnur að, er ætlað að leggja grunn að upplýstri umræðu og að stefnumótun í byggðamálum byggi á bestu fánlegu þekkingu hverju sinni.

Á árinu var unnið að framkvæmd aðgerða í byggðaaætlun fyrir árin 2022-2036, gerð verður nánari grein fyrir aðgerðunum í skýrslunni. Þá ber stofnunin ábyrgð á utanumhaldi og upplýsingagjöf til innviðaráðuneytisins um þá mælikvarða byggðaaætlunar sem notaðir eru til að meta árangur hennar. Þeir eru: mismunur á húshitunarkostnaði heimila, hlutfall þeirra sem búa í innan við 30 km fjarlægð frá heilsugæslustöð, leik-, grunn- og framhaldsskóla og dagvöruverslun, hlutfall ríkisstarfa af íbúafjölda og heildarfjölda stöðugilda eftir landssvæðum, framfærsluhlutfall og lýðfræðilegir veikleikar.

Hafnarhólminn á Borgarfirði eystri.

Starfsfólk þróunarsviðs er í fjölbreyttu samstarfi við ýmsa aðila á sviði byggðapróunar, atvinnuráðgjafar, rannsókna og nýsköpunar. Áður hafa verið nefnd landshlutasamtök sveitarfélaga og innviðaráðuneytið en einnig er samstarf við Jafnréttisstofu, Rannsóknamiðstöð Háskólans á Akureyri, Háskóla Íslands, Háskólann á Bifröst, Háskólann á Hólum, Húsnæðis- og mannvirkjastofnun, Hagstofu Íslands, Ferðamálastofu, Landmælingar, Skipulagsstofnun, Samband íslenskra sveitarfélaga, Vinnumálastofnun, Þjóðskrá, Fjársýsluna og raunar mun fleiri aðila. Starfsfólk sviðsins tekur þátt í ýmsum nefndar- og samstarfshópum s.s. hagsmunaráði Landsnets, matsnefnd um styrki til atvinnumála kvenna, Græna dreglinum svo eitthvað sé nefnt. Á þróunarsviði eru einnig unnar ýmsar greinargerðir fyrir stjórnvöld og veittar umsagnir um þingmál. Byggðastofnun hefur í auknum mæli komið á bændingum við lagafrumvörp á framfæri í samráðsgátt stjórnvalda. Þróunarsvið annast umsýslu byggðarannsóknastyrkja, samskipti við stjórn Byggðarannsóknasjóðs og

umsækjendur, bæði vegna byggðarannsóknastyrkja og styrkja til meistaraneva. Jafnframt sér sviðið, í samstarfi við fyrirtækjasvið, um umsýslu tilnefninga vegna Landstólpans, samfélagsviðurkenningar Byggðastofnunar, sem veitt er árlega á ársfundi Byggðastofnunar. Að auki sér þróunarsvið um umsýslu Eyrarrósarinnar, viðurkenningu sem veitt er framúrskarandi menningarverkefni utan höfuðborgarsvæðisins annað hvert ár, í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Icelandair.

Byggðastofnun hefur hlutverki að gegna við úthlutun byggðapróunarstyrkja og svæðisbundinna styrkja í sauðfjárrækt. Stofnunin útbýr lista yfir þau sauðfjárbúa sem falla innan svæðanna samkvæmt reglugerð um stuðning við sauðfjárrækt. Svæðin eru skilgreind út frá lágmarks akstursfjarlægðum sauðfjárbúa frá þéttbýlisstöðum með fleiri en 1.000 íbúa en einnig koma til frekari takmarkanir á styrkhæfi búa með tilliti til fjölda sauðfjár.

Byggðaaætlun fyrir árin 2022-2036

Í júní 2022 var þingsályktun um stefnumótandi byggðaaætlun fyrir árin 2022-2036 samþykkt samhljóða á Alþingi og aðgerðaaætlun fyrir árin 2022-2026. Samstaða og breitt eignarhald á byggðaaætlun má rekja til þess breiða samráðs sem haft var um gerð áætlunarinnar bæði við haghafa og almenning þar sem m.a. var boðið upp á opið samráð.

Meginmarkmið áætlunarinnar eru:

- a) Jafna aðgengi að þjónustu,
- b) Jafna tækifæri til atvinnu og
- c) Stuðla að sjálfbærri þróun byggða um land allt.

Til þess að ná þessum markmiðum eru skilgreindar 49 áherslur og 44 aðgerðir. Í öllum aðgerðum eru skilgreind markmið, lýsing á hvað felst í aðgerðinni, hvaða ráðuneyti ber ábyrgð á framkvæmd, sett fram dæmi um samstarfsaðila, tilgreindur aðgerðartími, tillaga að fjármögnun, ásamt tengingu við aðrar áætlanir og stefnur auk þess sem tenging við heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna er tilgreind.

Byggðastofnun er framkvæmdaaðili (stundum ásamt öðrum aðilum) í eftirtöldum 12 aðgerðum:

- A.6. Aðgengi að sérfræðiþjónustu á heilbrigðissviði.
- A.9. Verslun í dreifbýli.
- A.10. Almenningsamgöngur á milli byggða.
- A.15. Opinber grunnþjónusta og jöfnun aðgengis.
- A.16. Kostnaðargreining vegna þjónustusóknar.
- B.5. Greining atvinnusóknar.
- B.7. Óstaðbundin störf.
- C.1. Sérstæk verkefni sóknaráætlunarsvæða.
- C.2. Brothættar byggðir.
- C.10. Áhrif loftlagsbreytinga og sveitarfélög.
- C.13. Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála.
- C.14. Virk þátttaka í alþjóðlegu samstarfi.

Á heimasíðu stofnunarinnar er að finna nánari upplýsingar um verkefni sem tengjast byggðaaætlun og starfsemi þróunarsviðsins. Auk skýrslna og mælaborða með ýmsum byggðatengdum upplýsingum má nefna Þjónustukortið sem sýnir staðsetningu helstu þjónustupátta á korti. Hér eftirfarandi er frekari umfjöllun um nokkur þeirra verkefna sem starfsfólk sviðsins vann að á árinu 2023.

Brothættar byggðir

Byggðastofnun hafði á árinu 2012 frumkvæði að tilraunaverkefni þar sem leitað var lausna á bráðum vanda Raufarhafnar. Hugmyndin með verkefninu varað leiðafram vilja og skoðanir íbúa og leita lausna á þeirra forsendum í samvinnu við Norðurþing, Atvinnuþróunarfélag Þingeyinga og aðra aðila sem létu sig framtíð byggðarlagsins varða. Verkefnið á Raufarhöfn var hugsað sem fyrirmynd sem hægt væri að nota þar sem samfélög stæðu frammi fyrir neikvæðri íbúapróun, vanda í atvinnulífi eða annarri ógn. Verkefnið vakti strax nokkra athygli og eftirspurn varð mikil. Gjarnan er verkefnið hugsað til fjögurra til fimm ára og í sumum tilvikum hafa verkefni verið framlengd mæli sérstakar ástæður með því.

Meginmarkmið Brothættra byggða samkvæmt byggðaaætlun er að spornað verði við viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðarlögum. Verkefnið byggir á víðtæku samráði og því að virkja þekkingu og getu íbúanna til að móta framtíðarsýn, markmið og lausnir. Aðferðum sem er beitt er ætlað að stuðla að valdeflingu sem birtist m.a. í fyrirkomulagi funda, t.d. árlegra íbúafunda þar sem farið er yfir árangur verkefnisins á hverjum tíma og ferlið í heild sinni.

Verkefnisstjórar Brothættra byggða hafa verið ráðnir af landshlutasamtökum sveitarfélaga samkvæmt samningum við Byggðastofnun. Aðstæður móta umgjörðina og umfang starfsins en hver verkefnisstjóri sinnir einu byggðarlagi. Byggðastofnun fjármagnar starf verkefnisstjórnanna að stórum hluta af framlögum fjárlaga til Brothættra byggða á byggðaaætlun.

Í þátttökubýggðarlögum Brothættra byggða er skipuð verkefnisstjórn sem í sitja fulltrúar Byggðastofnunar, landshlutasamtaka sveitarfélaga, viðkomandi sveitarfélags og íbúa. Haldið er íbúáþing þar sem rætt er um þau mál sem íbúar vilja setja á dagskrá, til dæmis er varðar stöðu byggðarinnar og leiðir til úrlausna. Framhald verkefnisins byggir á stöðugreiningu, ásamt niðurstöðum íbúáþingsins, markmiðssetningu og verkefnum sem sett eru fram í samhengi við markmiðin.

„ Meginmarkmið Brothættra byggða samkvæmt byggðaáætlun er að sporna við viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðarlögum.

Yfirlit yfir þátttökubýggðarlög

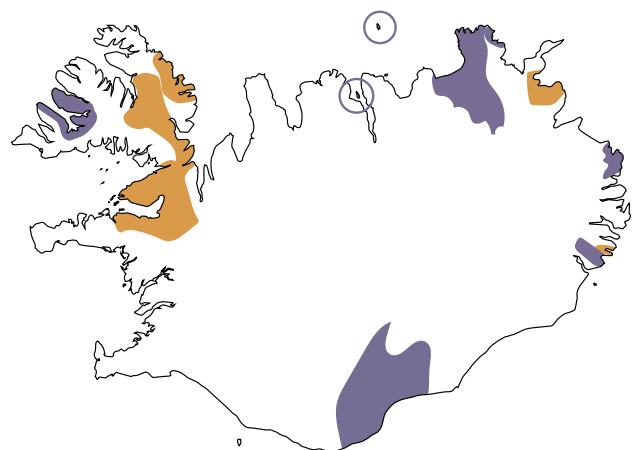
Á kortinu eru núverandi þátttökubýggðarlög í Brothættum byggðum táknuð með ljósbrúnum lit en þau sem lokið hafa formlega göngu í verkefninu með fjólubláum lit.

Í töflunni eru heiti núverandi þátttökubýggðarlaga rituð með appelsínugulu lettri en með fjólubláu lettri þau sem lokið hafa þátttöku.

Byggðarlag sem er virkt í Brothættum byggðum

Byggðarlag sem lokið hefur þátttöku í Brothættum byggðum

Byggðarlag	Verkefnisheiti	Virkur verkefnistími
Bíldudalur	Bíldudalur til framtíðar	2013-2016
Þingeyri og nágrenni	Öll vötn til Dýrafjarðar	2018-2022
Strandabyggð	Sterkar Strandir	2020-2024
Árneshreppur	Áfram Árneshreppur	2017-2023
Hrísey	Hrísey, perla Eyjafjarðar	2015-2019
Grimsey	Glæðum Grímsey	2016-2022
Öxarfjarðarhérað	Öxarfjörður í sókn	2016-2020
Raufarhöfn	Raufarhöfn og framtíðin	2012-2017
Bakkafjörður	Betri Bakkafjörður	2019-2024
Borgarfjörður eystri	Betri Borgarfjörður	2018-2021
Stöðvarfjörður	Sterkur Stöðvarfjörður	2022-2025
Breiðdalur	Breiðdælingar móta framtíðina	2013-2018
Skaftárhreppur	Skaftárhreppur til framtíðar	2015-2018
Dalabyggð	DalaAuður	2022-2025

Frá málþingi Brothættra byggða á Raufarhöfn.

Byggðarlögin eiga það sameiginlegt að undanfarin 10-15 ár varð mikil fólksfækkun, ekki síst í yngri aldurshópum, sem þýðir fá börn á skólaaldri og hækkandi meðalaldur íbúa. Á flestum þessara staða er skortur á íbúðarhúsnæði, sérstaklega á leigumarkaði, þrátt fyrir fækkun íbúa. Ástæðurnar fyrir þessari þróun og aðstæður eru hins vegar ólíkar og mögulegar lausnir því sérhæfðar í hverju byggðarlagi fyrir sig þrátt fyrir sameiginlegt verklag.

Vel hefur tekist að virkja heimamenn og efla samstöðu þeirra í þátttökubyggðarlögunum. Á árinu 2023 voru kr. 43.800.000 til ráðstöfunar og við það bættust fjármunir sem ekki höfðu nýst að fullu í eldri verkefnum. Heildarúthlutun varð því kr. 49.450.000. Samtals voru veittir 73 styrkir til frumkvæðisverkefna í öllum þátttökubyggðarlögunum. Frumkvæðisverkefnin eru fjölbreytt og ná til atvinnu-, menningar- og samfélagsuppbyggingar. Skoða má yfirlit yfir veitta styrki í þátttökubyggðarlögunum frá upphafi [hér](#). Eftir því sem verkefnum hefur undið fram hafa íbúar einnig sótt um styrki í stærri sjóði og sum verkefni fengið meðbyr þar.

Aflamark sem Byggðastofnun hefur síðustu árin úthlutað til sjávarbyggða í erfiðleikum hefur komið sumum þessara byggðarlaga til góða en ekki eru viðlíka öflug verkfæri til taks í byggðarlögunum sem ekki byggja á sjávarútvegi fyrst og fremst. Orkustofnun/Orkusetun hefur í tengslum við verkefnið Brothætta byggðir úthlutað styrkjum til orkusparandi aðgerða í íbúðarhúsum á Raufarhöfn, í Breiðdal, Öxarfjarðarhéraði (utan hitaveitusvæðis) og síðar á Borgarfirði eystri, Bakkafirði og á Þingeyri og nærsveitum með góðum árangri.

Í tengslum við verkefnið Brothætta byggðir leiddi Byggðastofnun ERASMUS+ samstarfsverkefni fimm landa um menntun í brothættum byggðarlögunum. Verkefnið hlaut heitið Innovation and Entrepreneurship for Fragile Communities in Europe, skammstafað INTERFACE. Verkefnið hófst í september 2017 og því lauk í ágúst 2019. Afraksturinn er m.a. þéttara og reglulegra samstarf Byggðastofnunar við verkefnisstjóra í núverandi og fyrrverandi þátttökubyggðarlögunum ásamt verkefnisstjórum í sambærilegum byggðarþróunarverkefnum svo sem á Flateyri, Fljótsdal og Seyðisfirði.

Í verkefnislýsingu Brothættra byggða er gert ráð fyrir að bæði ráðuneyti og stýrihópur Stjórnarráðsins um byggðamál fjalli um verkefnisáætlanir einstakra byggðarlaga. Á undanförunum árum hefur verið unnið að því að kynna verkefnið í ráðuneytum, stofnunum, þingflokki Alþingis og víðar s.s. fyrir háskólanemendur. Áfram verður leitast við að kynna verkefnið eftir því sem því við verður komið.

Verkefnið Brothætta byggðir hefur nú verið starfrækt í um áratug. Einu sinni á tímabilinu hefur verið lagt mat á verkefnið, en það var EY (Ernst og Young) sem sá um þá úttekt á árinu 2015, sjá úttektarskýrslu [hér](#). Á árinu 2023 var samið við KPMG um úttekt og áhrifamat á verkefninu, sjá niðurstöður [hér](#). Niðurstöðurnar voru kynntar á afmælimálþingi Brothættra byggða sem haldið var á Raufarhöfn í október 2023 og verða niðurstöður matsins, ásamt öðrum gögnum og reynslu af verkefninu lögð til grundvallar við uppfærslu verkefnislýsingar. Afmælimálþingið var vel sótt og þar voru flutt fjölmörg áhugaverð framsöguerindi sem sjá má [hér](#).

Í nýrri byggðaáætlun 2022-2036 er gert ráð fyrir fjármunum og rekstri verkefnisins Brothættra byggða næstu ár.

Samningar við landshlutasamtök um atvinnu- og byggðapróun

Byggðastofnun gerir samninga um atvinnu- og byggðapróun við sjö landshlutasamtök sveitarfélaga. Framlag til samningsaðila er ákvarðað af Alþingi ár hvert og ráðstafað úr fjárlagaliðnum Atvinnuráðgjafar á landsbyggðinni. Samningarnir voru endurnýjaðir í lok árs 2022 með gildistíma til ársloka 2027. Samningsaðilar eru Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra (SSNV), Vestfjarðastofa, Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra (SSNE), Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi (SSV), Samband sveitarfélaga á Suðurnesjum (SSS), Samtök sunnlenskra sveitarfélaga (SASS) og Austurbú. Framlög til samninganna námu 245,2 m.kr árið 2023.

Samningsaðilar taka að sér atvinnuráðgjöf á þeirra starfssvæðum sem og ýmis verkefni sem styðja við atvinnu- og byggðapróun. Hjá landshlutasamtökunum starfar fjöldi atvinnuráðgjafa og byggðapróunarfulltrúa með víðtæka menntun og reynslu og getur þjónusta þeirra skipt sköpum fyrir frumkvöðla og fyrirtæki á svæðinu. Þjónustan felur m.a. í sér leiðsögn og ráðgjöf til einstaklinga, hópa og fyrirtækja er til þeirra leita, s.s. er varðar stofnun og rekstur fyrirtækja á starfssvæðum þeirra, markaðssókn, styrkumsóknir, vörupróun, fjármögnun, endurskipulagningu og erlend samskipti. Einnig er veitt ráðgjöf um lán- og styrkjaumsóknir til Byggðastofnunar eftir atvikum. Útfærsla ráðgjafarinnar á hverju svæði er í höndum samningsaðila og er hún veitt á fjölbreyttan hátt, s.s. í opnum viðtalstímum víðsvegar á starfssvæði þeirra, með símtölum, námskeiðum, fyrirlestrum og fyrirtækjaheimsóknum. Undanfarin ár hafa netnámskeið, viðtöl og örfyrirlestrar í gegnum vefinn færst í aukana. Samningurinn fjármagnar einnig að hluta til aðkomu atvinnuráðgjafa og annarra verkefnastjóra að fjölda byggðapróunarverkefna, en landshlutasamtökin hafa mikilvægu hlutverki að gegna er kemur að samkeppnishæfni, bættum búsetuskilyrðum, atvinnulífi og nýsköpunarumhverfi innan starfssvæða sinna. Samningurinn felur einnig í sér ákvæði um gagnkvæma miðlun þekkingar, reynslu og hæfni á sviði atvinnu- og byggðapróunar.

Samningarnir eru mikilvægir hlekkir í góðu samstarfi Byggðastofnunar og landshlutasamtakanna. Haldnir eru mánaðarlegir fundir með framkvæmdastjórum, auk þess sem sameiginlegir vor- og haustfundir eru haldnir með fulltrúum Byggðastofnunar og fulltrúum landshlutasamtaka ár hvert. Jafnframt er lögð áhersla á reglulegt námskeiðahald og náms- og kynnisferðir fyrir atvinnuráðgjafa.

Um miðjan maí hélt hópur starfsmanna frá Byggðastofnun, landshlutasamtökunum og byggðamálaráði í slíka náms- og kynnisferð til Noregs. Markmið ferðarinnar var að fræðast um byggðamál í víðu samhengi, læra af frændþjóð okkar og efla tengslanetið. Hópurinn dvaldi bæði í Osló og í Þrándheimi og gafst tækifæri til að hitta fjölda sérfræðinga sem starfa innan byggða- og atvinnumála, og/eða í nýsköpunargeiranum í Noregi. Heimamenn í Þrándheimi undirbjuggu fróðlega ráðstefnu fyrir hópinn auk þess sem íslensku þátttakendurnir kynntu starfsemi sína. Meðal málefna sem voru efst á baugi í heimsókninni má nefna orkumál, nýsköpun, laxeldi, ferðaþjónustu, sameiningu sveitarfélaga, svæðisbundna verðmætasköpun, menntun og rannsóknir, sjóða-umhverfið, frumkvöðlastarf og fleira.

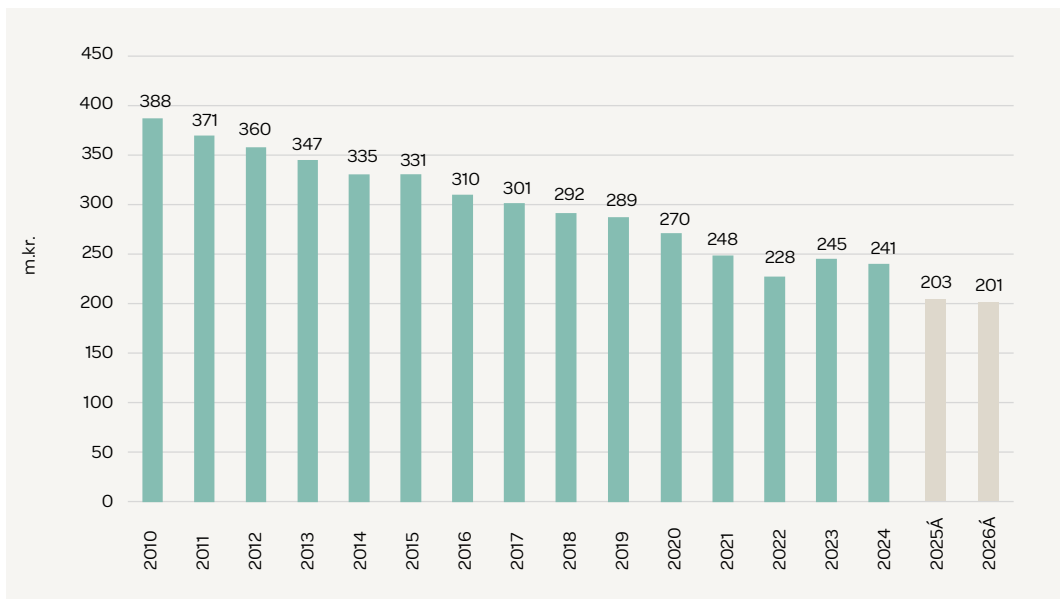
Á ráðstefnu í Þrándheimi.

Ráðstefnugestir í Þrándheimi.

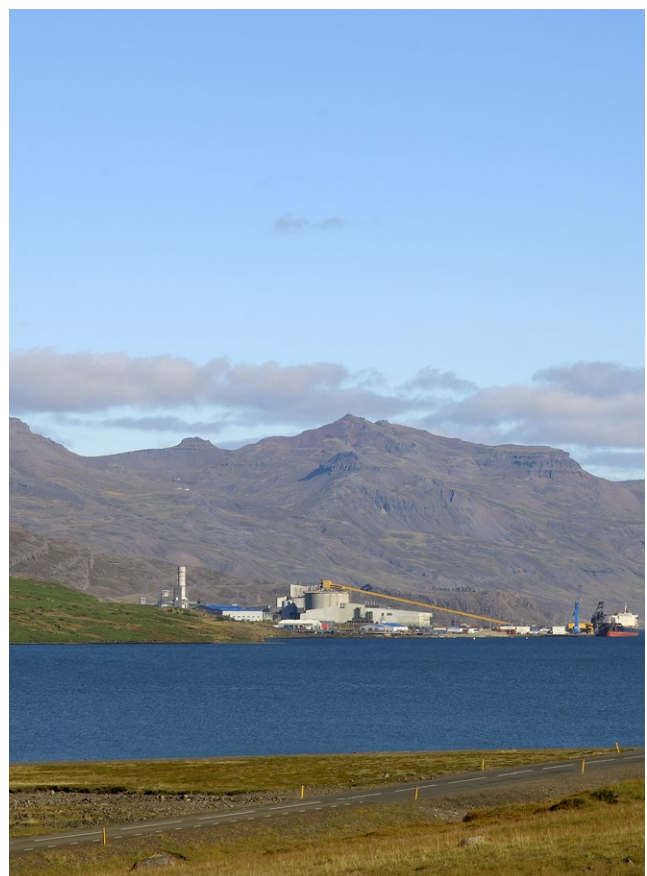

Viðburður í samstarfi við íslenska sendiráðið í Osló.

Mynd 7. Framlög til Atvinnuráðgjafa á landsbyggðinni 2010-2024 í m.kr. uppfært miðað við vísitölu í júlí 2023 og framlög 2025 og 2026 samkvæmt fjármálaáætlun 2024-2028.

Í lok árs 2023 lagði meirihluti fjárlaganefndar til 35 m.kr. aukaframlag til samninganna árið 2024. Byggðastofnun og landshlutasamtökin hafa á undanförunum árum ítrekað óskað eftir auknu fjármagni til þeirra. Framlag til samninganna hafði ekki fylgt verðlags- og launapróun sl. ár og lækkaði t.a.m. um 38% frá árinu 2010 til 2024, miðað við þróun vísitölu. Slíkt hafði í för með sér að á undanförunum árum höfðu samningsaðilar neyðst til að skerða þjónustu sína þrátt fyrir aukna ásókn í þjónustu atvinnuráðgjafa. Það er því einkar ánægjulegt að tekist hafi að sækja viðbótarfjármagn fyrir árið 2024 til að tryggja áframhaldandi lykilþjónustu atvinnuráðgjafa landshlutasamtakanna.

Fjarðaál í Reyðarfirði.

Mælaborð

Á heimasíðu Byggðastofnunar er vefsvæði fyrir mælaborð. Þeim er ætlað að veita einfalt og fljótlegt yfirlit yfir ýmis byggðatengd gögn. Þó áfram sé notast við hefðbundið skýrsluform í reglubundnum verkefnum þróunarsviðs gefa mælaborðin ítarlegri sýn á tölulegu gögnin sem unnið er með og henta því mjög vel sem viðauki. Í mælaborðunum geta notendur síað gögn eftir hentugleika og einblínt til dæmis á einn ákveðinn landshluta. Tölur úr gagnasafni birtast þá jafnóðum í töflum eða gröfum fyrir valin svæði, tiltekið ár eða aðra þætti sem valdir eru. Mæligildi birtast einnig á skýran hátt á kortum þar sem ítarlegri upplýsingar fást með því að færa músarbendil yfir tiltekið landsvæði. Sífelld er leitast við að uppfæra og auka gagnaförða mælaborðanna sem styðja við starfsemi Byggðastofnunar og koma við sögu í fjölmörgum verkefnum sem þar eru unnin. Mælaborðin nýtast jafnframt í greiningarvinnu hjá samtökum sveitarfélaga, í ýmsum verkefnum innan stjórnsýslunnar svo sem hjá sveitarfélögum og ráðuneytum, sjálfstæðum ráðgjöfum, nemendum og akademísku starfsfólki auk almennings sem lætur sig byggðamál varða.

Áður hafa eftirfarandi [mælaborð](#) verið birt á vefsvæðinu:

1. [Sveitarfélagaskipan](#) aftur til 1875, bæði í stökum árum og í tímabilum, þar sem breytingum á sveitarfélagaskipan eru gerð skil.
2. [Íbúafjöldi í ársbyrjun](#) árin 1998-2023 eftir sveitarfélögum og landshlutum. Íbúafjöldi eftir kyni og aldri skipt í byggðakjarna og dreifbýli.
3. [Breytingar á íbúafjölda](#) sveitarfélaga og landshluta fyrir valið tímabil, sundurliðað niður í fædda/dána og aðflutta/brotflutta á hverjum stað.
4. [Ríkisfang íbúa](#) svæða þar sem fjöldi íslenskra og erlendra íbúa sveitarfélaga og landshluta er sýndur og kynja- og aldursdreifing í hvorum hópi fyrir sig. Auk þess er yfirlit yfir helstu þjóðerni erlendra ríkisborgara sem búa á Íslandi.
5. [Orkukostnaður viðmiðunareignar](#) um allt land, sundurliðað í raforku- og húshitunarkostnað, með og án varmadælu til húshitunar þar sem það á við.

6. [Fasteignagjöld viðmiðunareignar](#) um allt land, sundurliðað í fasteignaskatt, lóðarleigu, fráveitugjald, vatnsgjald og sorpgjald ásamt yfirliti yfir hús- og lóðarmat viðmiðunareignarinnar á hverju matssvæði.

7. [Stöðugildi á vegum ríkisins](#) í árslok eftir landshlutum, sveitarfélögum, kynjum og málaflokkum ráðuneyta.

8. [Íbúakönnun landshlutanna 2020](#) þar sem hægt er að greina svör við valinni spurningu eftir bakgrunni svarenda, þ.e.a.s. búsetu, kyni, aldri, ríkisfangi, menntun, vinnumarkaðsstöðu og heimilisgerð. Jafnframt er þar samanburður á stöðu og mikilvægi 40 búsetuþátta eftir svæðum.

9. Yfirlit yfir og upplýsingar um [húsnæði fyrir óstaðbundin störf](#) utan höfuðborgarsvæðisins.

10. Árið 2023 var birt nýtt mælaborð um [tekjur einstaklinga](#) eftir svæðum. Tekjur einstaklinga skiptast í atvinnutekjur, lífeyrisgreiðslur, fjármagnstekjur, bætur frá Tryggingastofnun og Sjúkratryggingum, atvinnuleysisgreiðslur, fjárhagsaðstoð sveitarfélaga og aðrar staðgreiðsluskyldar greiðslur. Þar er hægt að skoða stöðu og þróun heildartekna og tekna á hvern íbúa eða tekjuþega eftir svæðum, tekjulíð, kyni og atvinnugreinum.

Til viðbótar við mælaborðin sem búið er að birta er á næstu misserum gert ráð fyrir nýjum mælaborðum um m.a. mælikvarða í byggðaáætlun, styrki og lán Byggðastofnunar og niðurstöður búferla- og þjónustukannana.

Orkukostnaður heimila

Byggðastofnun hefur fengið Orkustofnun til að reikna út kostnað heimila á flestum þéttbýlisstöðum og fáeinum dreifbýlisstöðum vegna rafmagns og hita á ársgrundvelli frá árinu 2013. Viðmiðunareignin er einbýlishús, 140 m² að grunnfleti og 350m³. Almenn raforkunotkun er sú raforka sem er notuð í annað en að hita upp húsnæði, s.s. ljós og heimilistæki en miðað er við 4.500 kWst í almennri rafmagnsnotkun og 28.400 kWst við húshitun án varmadælu en 14.200 kWst með varmadælu. Mikill munur er á orkuverði á milli þéttbýlisstaða, fyrst og fremst vegna mismunandi húshitunarkostnaðar. Orkukostnaður í dreifbýli er almennt hærri en í þéttbýli en bilið þar á milli hefur minnkað mikið frá árinu 2021, vegna aukins dreifbýlisframlags.

Alls eru 91 byggðakjarni í greiningunni og ná tölur fyrir þá aftur til ársins 2014. Auk þess er orkukostnaður fyrir dreifbýli án hitaveitu reiknaður.

Raforka. Notendur eru bundnir því að greiða fyrir flutning og dreifingu á rafmagni frá dreifiveitum sem hafa sérleyfi á viðkomandi svæði. Notendur geta keypt raforku af hvaða sölufyrirtæki sem er en þau eru nokkur og með mismunandi verð. Lægsta mögulega verð er það verð sem fæst með því að velja orkusala sem býður lægsta söluverð á raforku á hverjum tíma.

Lægsta mögulega verð fyrir viðmiðunareignina, með flutnings- og dreifingarkostnaði, fæst hjá Veitum á höfuðborgarsvæðinu og á Akranesi, um 87 þ.kr. Hæsta gjald í byggðakjörnum sem eru skilgreindir sem þéttbýli er um 107 þ.kr. hjá Orkubúi Vestfjarða en raforkuverð eru hærri í dreifbýli, hjá RARIK og Orkubúi Vestfjarða, eða um 116-120 þ.kr. Munur á raforkukostnaði milli þéttbýlis og dreifbýlis minnkaði mikið árið 2021, vegna aukins dreifbýlisframlags og breytinga á fyrirkomulagi þess. Hæsta raforkuverð fyrir viðmiðunareign er í Grímsey 128 þ.kr., þar sem rafmagn er framleitt með díselrafstöð.

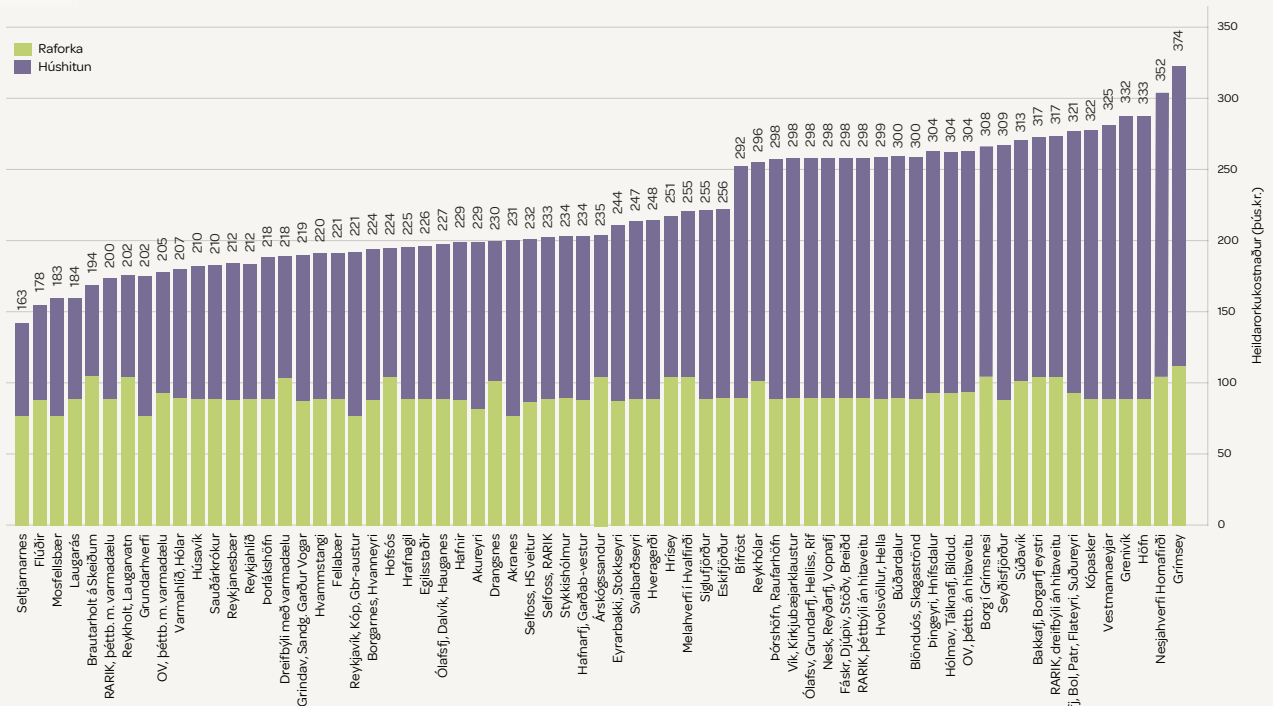

Frá Hólmavík.

Húshitun. Lægsti húshitunarkostnaður fyrir viðmiðunareign er á Seltjarnarnesi og í Brautarholti á Skeiðum um 75 þ.kr. og þar næst á Flúðum um 77 þ.kr. Á þessum stöðum er lægsti húshitunarkostnaður um þriðjungur af kostnaðinum þar sem hann er hæstur. Hæsti húshitunarkostnaðurinn er í Grímsey um 246 þ.kr., þar sem kynt er með olíu. Þar fyrir utan er húshitunarkostnaður fyrir viðmiðunareign hæstur á stöðum þar sem hitaveita er dýr eða notast er við kynta hitaveitu. Á Höfn í Hornafirði og í Nesjahverfi er nýleg hitaveita og húshitunarkostnaður viðmiðunareignar er 232 þ.kr. Á Grenivík er einnig hitaveita og þar er húshitunarkostnaður 231 þ.kr. Í Vestmannaeyjum er kynt hitaveita og þar er húshitunarkostnaður 225 þ.kr. Á stöðum þar sem þarf að nota beina rafhitun er lægsti húshitunarkostnaður fyrir viðmiðunareignina nú um 197 þ.kr. en með varmadælu er hér áætlað að hann geti verið um 99 þ.kr.

Áætlað er að með svokallaðri loft í vatn varmadælu sé hægt lækka kostnað við rafhitun um 50%. Þeir sem eru með beina rafhitun í íbúðarhúsnæði sínu geta sótt um eingreiðslu (styrk) til Orkustofnunar til að setja upp varmadælu. Íbúar sem fá orkuna frá kyntri hitaveitu eða hitaveitu geta ekki fengið slíka eingreiðslu en þó er mögulegt að fá eingreiðslu þar sem verið er að leggja hitaveitu á rafhituðum svæðum ef útreikningar sýna að það sé hagstæðara að vera áfram með niðurgreidda rafhitun heldur en hitaveitu. Fólk sem býr í íbúðarhúsnæði sem er með beina rafhitun í Vestmannaeyjum og á ekki kost á tengingu við sjövarmaveituna getur sótt um eingreiðslu.

Nánari upplýsingar um orkukostnað heimila eru í skýrslunni [Samanburður á orkukostnaði heimila árið 2023](#) og í mælaborði sem hvort tveggja eru aðgengileg á heimasíðu Byggdastofnunar.

Mynd 8. Orkukostnaður alls árið 2023, miðað við gjaldskrá 1. september 2023.

Fasteignamat og fasteignagjöld

Byggðastofnun hefur fengið Þjóðskrá Íslands til að reikna út fasteignamat á sömu viðmiðunarfasteigninni í þéttbýli um allt land. Viðmiðunareignin er einbýlishús sem er 161,1 m² að grunnfleti og 476 m³ á 808 m² lóð. Fasteignagjöld viðmiðunareignarinnar eru reiknuð út af Byggðastofnun samkvæmt álagningarreglum ársins 2023 eins og þær eru í hverju sveitarfélagi út frá fasteignamati Þjóðskrár sem gildir frá 31. desember 2022. Fasteignagjöld samanstanda af fasteignaskatti, lóðarleigu, fráveitugjaldi, vatnsgjaldi og sorpgjöldum. Matssvæðin eru nú 103 í 50 sveitarfélögum, þar af 27 á höfuðborgarsvæðinu og 76 utan þess.

Heildarfasteignamat, þ.e.a.s. samanlagt verðmat fasteignar og lóðar, er mjög mismunandi eftir því hvar á landinu fasteignin er. Meðaltal heildarfasteignamats allra 103 matssvæðanna er 55,8 m.kr. Meðalfasteignamat matssvæðanna 27 á höfuðborgarsvæðinu er 98,7 m.kr., á Suðurnesjum 51,9 m.kr. (7 svæði), á Vesturlandi 42,1 m.kr. (11 svæði), á Vestfjörðum 30,6 m.kr. (12 svæði), á Norðurlandi vestra 36,6 m.kr. (5 svæði), á Norðurlandi eystra 42,5 m.kr. (15 svæði), á Austurlandi 31,6 m.kr. (12 svæði) og á Suðurlandi 49,6 m.kr. (14 svæði).

Þróun fasteignagjalda frá árinu 2014 hefur verið sú að þau hafa víðast hvar hækkað nokkuð en fasteignamat hefur að sama skapi hækkað mikið. Á 31 matssvæði sem eldri gögn ná til hefur meðaltal heildarfasteignagjalda hækkað um 33% frá 2014 til 2023 (m.v. verðlag 2023). Á sama tíma hækkaði fasteignamat að meðaltali um 73%.

Árið 2023 er meðaltal heildarfasteignagjalda viðmiðunareignar á öllum 103 matssvæðunum um 413 þ.kr. Meðalfasteignagjöld á matssvæðunum 14 á Suðurlandi eru 449 þ.kr., á höfuðborgarsvæðinu 432 þ.kr. (27 svæði), á Norðurlandi vestra 428 þ.kr. (5 svæði), á Vesturlandi 427 þ.kr. (11 svæði), á Vestfjörðum 397 þ.kr. (12 svæði), á Suðurnesjum 395 þ.kr. (7 svæði), á Norðurlandi eystra 389 þ.kr. (15 svæði) og á Austurlandi 365 þ.kr. (12 svæði).

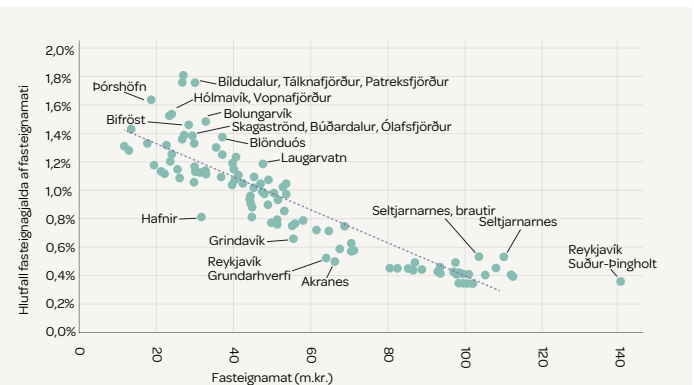
Þó það séu nokkuð sterk línuleg tengsl milli heildar-

fasteignamats og heildarfasteignagjalda eru ekki bein tengsl þar á milli vegna mismunandi álagningarreglna sveitarfélaga. Til dæmis er hæsta fasteignamat viðmiðunareignarinnar í Suður-Þingholti, í Fossvogi, í Ægissíðu og í Högum en gjöld eru þó víða hærri. Að meðaltali samsvara heildarfasteignagjöld viðmiðunareignarinnar um 0,9% af heildarfasteignamati á matssvæðunum 103. Hlutfall fasteignagjalda af fasteignamati er þó almennt hæst þar sem matið er lægst og lækkar með hækkingu fasteignamati en þó hvergi undir 0,35%.

Nánari upplýsingar má sjá í skýrslunni [Samanburður fasteignagjalda heimila árið 2023](#) og í [mælaborði](#) á heimasíðu Byggðastofnunar.

Landshluti	Mats- svæði	Sveitar- félög	Fasteigna- mat m.kr.* (meðaltal)	Fasteigna- gjöld þ.kr.* (meðaltal)
Höfuðborgarsvæði	27	6	98,7	432,2
Suðurnes	7	4	51,9	395,5
Vesturland	11	7	42,1	427,4
Vestfirðir	12	6	30,6	397,5
Norðurland vestra	5	4	36,6	428,2
Norðurland eystra	15	10	42,5	389,1
Austurland	12	3	31,6	365,4
Suðurland	14	10	49,6	448,8
Landið allt	103	50	55,8	413,1

Tafla 2. Fasteignamat og fasteignagjöld eftir landshlutum.

Mynd 9. Hlutfall fasteignagjalda af fasteignamati (punktartit).

Tekjur einstaklinga eftir svæðum

Byggðastofnun hefur undanfarin ár fengið gögn frá Hagstofu Íslands um atvinnutekjur eftir atvinnugreinum og svæðum til þess að skoða hvaða atvinnugreinar standa undir tekjum íbúa eftir landsvæðum og greina breytingar sem verða þar á. Tekjur einstaklinga fylgja lögheimili þeirra en ekki staðsetningu launagreiðanda. Árið 2023 var gögnum um fleiri tekjuliði bætt við greininguna og ná þau yfir tímabilið 2008-2022.

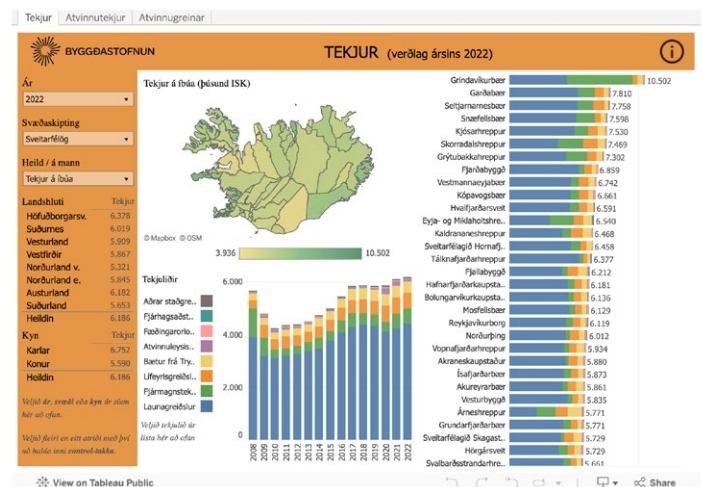
Heildartekjur einstaklinga á árinu 2022 námu 2.327 ma.kr. Þar af voru atvinnutekjur 71,2%, lífeyrisgreiðslur 9,7%, fjármagnstekjur 9,4%, bætur frá Tryggingastofnun og Sjúkratryggingum 7,0%, atvinnuleysisgreiðslur 1,0%, fæðingarorlofsgreiðslur 0,9%, fjárhagsaðstoð sveitarfélaga 0,2% og aðrar staðgreiðsluskyldar greiðslur 0,5%.

Á árinu 2022 námu heildaratvinnutekjur 1.658 milljörðum kr. sem var um 94 milljörðum eða 6,0% meira en árið 2021. Hlutfall atvinnutekna kvenna á landinu öllu var 41,4% en atvinnutekjur karla voru 58,6% af heildaratvinnutekjum á landinu öllu. Til viðmiðunar voru konur um 49% af íbúum landsins 1. janúar 2022 en karlar 51%. Hlutfall kvenna af einstaklingum sem höfðu launatekjur (launþegum) árið 2022 var nokkuð lægra eða 47%.

Stærsta atvinnugreinin mæld í atvinnutekjum árið 2022 var opinber stjórnarsýsla, fræðslustarfsemi, heilbrigðis- og félagsþjónusta með 516 milljarða kr. (31,1%), heild- og smásöluverslun og viðgerðir á vélknúnum ökutækjum kom næst með 171 milljarð (10,3%), framleiðsla án fiskvinnslu var með 150 milljarða (9,0%) og fjármálastarfsemi og ýmis sérhæfð þjónusta með 142 milljarða (8,5%).

Á tímabilinu 2015 til 2022 jukust heildaratvinnutekjur í flestum atvinnugreinum um 20-55%. Mest hlutfallsleg aukning 2015-2022 var í fiskeldi, en heildaratvinnutekjur í greininni hækkuðu úr 2,6 milljörðum í 6,4 eða um 149%. Mjög mikil aukning atvinnutekna varð einnig í byggingastarfsemi árin 2015-2022 eða 92%. Mikil aukning atvinnutekna var einnig í rekstri gisti- og veitingastaða árin 2015-2019 en árin 2020 og 2021 varð mikill samdráttur í greininni vegna COVID-19. Árið 2022 höfðu heildaratvinnutekjur aftur tekið við sér og voru orðnar hærri en önnur ár sem gögnin ná yfir. Atvinnutekjur í fiskveiðum voru 9,7% lægri árið 2022 en þær voru árið 2015, en þær náðu þó lágmarki árin 2017 og 2018.

Árið 2022 voru atvinnutekjur á íbúa hæstar á Austurlandi eða um 4,7 milljónir, næst hæstar á höfuðborgarsvæðinu 4,6 milljónir og þar næst á Vestfjörðum 4,3 milljónir. Mikil hækkan atvinnutekna á íbúa varð í flestum landshlutum milli 2015 og 2018, sérstaklega á höfuðborgarsvæðinu, Vestfjörðum og Suðurnesjum.

Mynd 10. Mælaborð um tekjur af vef Byggðastofnunar.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Höfuðborgarsv.	822	907	976	1.024	1.032	999	1.044	1.100
Suðurnes	75	87	98	109	109	97	103	119
Vesturland	55	60	62	66	67	65	68	71
Vestfirðir	25	27	27	29	29	29	31	31
Norðurland v.	22	24	24	25	26	26	27	27
Norðurland e.	102	110	114	118	119	117	122	128
Austurland	43	43	44	46	46	37	51	52
Suðurland	89	97	103	110	114	111	119	129
Landið allt	1.233	1.354	1.449	1.528	1.543	1.491	1.564	1.658

Tafla 3. Heildaratvinnutekjur landshluta 2015-2022 í milljörðum króna (verðlag ársins 2022).

Nánari upplýsingar má sjá í [mælaborði](#) á heimasíðu Byggðastofnunar.

Ríkisstörf

Byggðastofnun hefur frá áramótum 2013/2014 gert árlega könnun á staðsetningu starfa á vegum ríkisins. Fyrir liggja nú tölur um fjölda stöðugilda við áramót 2022/2023. Störfin eru mun fleiri en stöðugildin en Byggðastofnun hefur kosið að setja upplýsingarnar fram í fjölda stöðugilda. Miðað er við hvar störfin eru unnin, en ekki hvar viðkomandi starfsmaður býr. Mikið er lagt upp úr því að hafa gögnin sambærileg milli ára en engin önnur gögn eru til um staðsetningu og fjölda starfa eða stöðugilda hjá ríkinu. Gagnaöflun fer því fram með skipulögðum hætti og mikil vinna fer í að rýna gögnin. Auk skýrslu með helstu niðurstöðum kemur út mælaborð sem sýnir fjölda stöðugilda eftir landshlutum, sveitarfélögum og málaflokkum ráðuneyta.

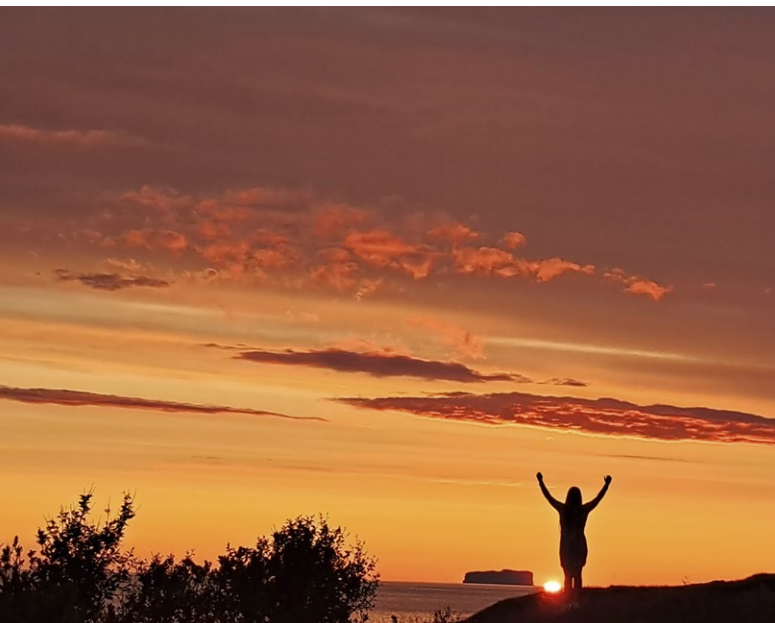
Stöðugildi á vegum ríkisins voru 27.694 við áramót 2022/2023. Flest stöðugildin eru unnin á höfuðborgarsvæðinu, enda er meirihluti landsmanna búsettur þar. Hins vegar er hlutfall stöðugilda á höfuðborgarsvæðinu (70%) hærra en hlutfall landsmanna sem þar býr (64%). Frá áramótum 2014/2015 hefur stöðugildum fjölgað um 4.908 eða um 21,5% en á árinu 2022 fjölgaði stöðugildum um 788 eða um 2,9%. Stöðugildum kvenna fjölgaði um 669 (3,9%) árið 2022 en stöðugildum karla fjölgaði um 119 (1,2%). Mest fjölgun stöðugilda karla var hjá ISAVIA

og Landspítala en einnig var nokkur fjölgun þeirra hjá Hrafnistu, Háskóla Íslands, Listaháskóla Íslands og Lögreglunni á Suðurnesjum. Skýring á fjölgun stöðugilda kvenna tengist fyrst og fremst fjölgun þeirra á heilbrigðisstofnunum og hjúkrunar- og dvalarheimilum. Auk þess var nokkur fjölgun stöðugilda kvenna hjá ISAVIA og Háskóla Íslands.

Flest stöðugildi, eða 45% eru vegna málaflokka heilbrigðisráðuneytisins og skipa konur um 83% þeirra. Þeirra á meðal eru tæplega fimm þúsund stöðugildi vegna Landspítalans og mikill fjöldi starfa hjá heilsugæslustöðvum, heilbrigðisstofnunum og hjúkrunar- og dvalarheimilum. Mörg stöðugildi eru einnig vegna málaflokka háskóla-, iðnaðar og nýsköpunarráðuneytis (10,2%), innviðaráðuneytis (9,1%), mennta- og barnamálaráðuneytis (8,6%) og dómsmálaráðuneytis (8,2%).

Í eftirfarandi töflu má sjá heildarfjölda stöðugilda hjá ríkinu um áramót níu ár í röð, skipt niður á kyn. Sjá má að stöðugildum hefur fjölgað á milli ára, þó hlutfallslega mest árið 2021.

Skiptingu ríkisstarfa eftir kyni, sveitarfélagi, landshluta og málaflokkum ráðuneyta er að finna í skýrslunni [Hvar eru ríkisstörfin?](#) og í [mælaborði](#) sem hvort tveggja eru aðgengileg á heimasíðu Byggðastofnunar.

Sólsetur í Skagafirði.

Ár	Stöðugildi kvenna	Stöðugildi karla	Samt stöðugildi	Breyting milli ára
2014	14.357	8.430	22.786	+132 +0,6%
2015	14.600	8.557	23.157	+371 +1,6%
2016	15.032	8.686	23.718	+561 +2,4%
2017	15.500	8.890	24.391	+673 +2,8%
2018	15.853	9.027	24.880	+489 +2,0%
2019	15.997	9.200	25.197	+317 +1,3%
2020	16.439	9.126	25.565	+368 +1,5%
2021	17.345	9.561	26.906	+1.341 +5,2%
2022	18.015	9.679	27.694	+788 +2,9%

Tafla 4. Fjöldi stöðugilda á vegum ríkisins í lok árs 2014-2022.

Þjónustukort

Þjónustukortið á vefsíðu Byggðastofnunar sýnir aðgengi landsmanna að allri almennri þjónustu hins opinbera og einkaaðila. Þjónustukortið bætir yfirsýn og skapar grundvöll fyrir aðgerðir til að tryggja íbúum þjónustu og jafna kostnað.

Byggðastofnun hefur unnið að þjónustukortinu frá því á fyrri hluta árs 2018 og sótt ráðgjöf til Landmælinga Íslands, Alta ráðgjafastofu og Capacent. Fyrstu drög að kortinu voru sett fram í júlí 2018. Fjöldmörgum þjónustupáttum hefur verið bætt við kortið og upplýsingum um hvar þjónustuna er að finna. Skoða má [þjónustukortið](#) á vef Byggðastofnunar.

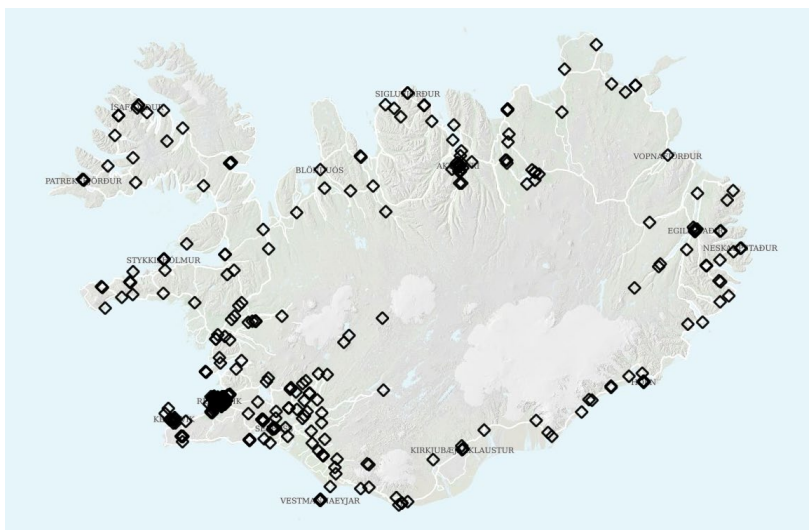
Vinna við þjónustukortið felur í sér gagnaöflun og uppfærslu gagna í samstarfi við fjölda ríkisstofnana, ráðuneyta og sveitarfélaga. Kortið þarf að vera sem réttast hverju sinni og uppfæra þarf gögnin reglulega.

Gagnasafnið er opið og aðgengilegt öllum. Niðurhalssíða fyrir kortið opnaði á árinu 2019 en þar má hlaða niður á einfaldan hátt gögnum sem Byggðastofnun á og birt eru á kortinu. Sem notandi landupplýsinga er Byggðastofnun í hópi stofnana sem taka þátt í samráðshópi stjórnenda um grunngerð landupplýsinga sem stýrt er af Landmælingum Íslands.

Framvinda verksins var í samræmi við verkáætlun þar sem í upphafi var gert ráð fyrir skráningu um 72 þjónustupátta ríkis, sveitarfélaga og einkaaðila, en síðan hefur þeim fjölgað. Þeim þjónustupáttum sem hægt er að koma í sjálfvirka uppfærslu hefur nú verið komið þannig fyrir en ljóst er að mörg gagnasett þarf enn að uppfæra handvirkt. Árið 2020 fór fram viðmótshönnun þar sem þjónustukortið var rýnt út frá notendaupplifun og í kjölfarið var sían vinstra megin á kortinu endurbætt og ýmis önnur virkni gerð skýrari. Litir og leturgerð í jaðri kortsins voru uppfærð í samræmi við hönnunarstaðal Byggðastofnunar og merki þjónustupátta samræmd.

Árið 2021 var áfram unnið að viðmótshönnun kortsins. Jafnframt voru nöfn þjónustupátta þýdd yfir á ensku og pólsku og nú er þjónustukortið því aðgengilegt á þremur tungumálum.

Í árslok 2023 var yfirlit yfir samtals 69 þjónustupætti í kortinu. Tegund þjónustupátta hefur breyst í gegnum tíðina, þættir verið sameinaðir eða teknir út og reynt að hafa yfirlit yfir þjónustupætti í takt við eftirspurn úr samfélaginu. Dæmi um það er yfirlit yfir hleðslustöðvar sem bættust við á árinu 2023.

Mynd 11. Staðsetningar hleðslustöðva haustið 2023.

Sóknaráætlanir landshluta

Með lögum um byggðaaætlun og sóknaráætlanir frá árinu 2015 og fimm ára samningum milli ríkisins og landshlutasamtaka sveitarfélaga var verklag og hugmyndafræði sóknaráætlana fest í sessi. Vel hefur tekist til og virðist ríkja almenn ánægja með þetta fyrirkomulag. Mörg áhugaverð verkefni hafa farið af stað á vegum sóknaráætlana, bæði sem áhersluverkefni og verkefni styrkt af uppbyggingarsjóðum. Byggðastofnun hefur frá upphafi sóknaráætlana árið 2012 farið með verkefnisstjórn auk þess að eiga áheyrnarfulltrúa í stýrihópi Stjórnarráðsins um byggðamál. Verkefni hópsins er m.a. að auka samráð ráðuneyta á sviði byggðamála og samhæfa byggðamál að annarri stefnumótun og áætlanagerð hins opinbera, þ.m.t. sóknaráætlana landshluta.

Landshlutasamtök sveitarfélaga bera ábyrgð á framkvæmd sóknaráætlana og eru þær unnar í víðtæku samráði heimamanna. Skipta má verkefninu í þrjú meginþætti, þ.e. hin eiginlega sóknaráætlun sem er stefnuskjal og svo áhersluverkefni og verkefni uppbyggingarsjóða sem ætlað er að styðja við framgang þeirra. Núgildandi samningar ná yfir tímabilið 2020-2024.

Árlega vinna landshlutasamtökin greinargerð sóknaráætlana liðins árs og stýrihópur Stjórnarráðsins um byggðamál leggur fram heildargreinargerð, sem unnin er af Byggðastofnun. Sú greinargerð liggur fyrir að vori eða hausti eftir aðstæðum. Upplýsingar sem hér birtast eru úr greinargerð fyrir árið 2022 en vinna við greinargerð ársins 2023 er enn ekki hafin.

Grunnframlög ríkisins til sóknaráætlana landshluta koma frá innviðaráðuneytinu og menningar- og viðskiptaráðuneytinu og voru 795 m.kr. árið 2022. Að auki lagði ríkið til 99,8 m.kr. til fimm landshluta með viðaukasamningum, sem er talsverð lækkun frá árinu 2021. Framlög ríkisins renna annars vegar til uppbyggingarsjóða og hins vegar til áhersluverkefna. Hver landshluti ákveður skiptingu fjármuna. Þá er landshlutunum heimilt að nýta tiltekna upphæð í umsýslu.

Uppbyggingarsjóðir eru samkeppnissjóðir sem hafa það hlutverk að styrkja verkefni sem falla að sóknaráætlun landshlutans, menningar- og nýsköpunarverkefni, auk annarra verkefna sem falla að sóknaráætlun hvers landshluta. Sjóðirnir styrkja að jafnaði ekki meira en 50% af kostnaði verkefna. Sérstök úthlutunarnefnd fer fyrir hverjum sjóði, skipuð af heimamönnum.

Á árinu 2022 bárust uppbyggingarsjóðunum sjö samtals 853 umsóknir. Flestar voru þær á Suðurlandi (158 umsóknir) og fæstar á Suðurnesjum (52 umsóknir). Heildarfjárhæð umsókna var rúmlega 1,5 milljarður króna. Samtals voru 524 verkefni styrkt, að upphæð rúmar 441,9 m.kr. Mótframlag styrkþega er að lágmarki sama upphæð.

Áhersluverkefni eru samningsbundin verkefni sem hafa beina skírskotun til sóknaráætlunar landshlutans og áherslna samráðsvettvangs. Ekki er gerð krafa um mótframlag. Á höfuðborgarsvæðinu er ekki sérstakur uppbyggingarsjóður heldur kveður samningurinn einungis á um áhersluverkefni.

Í öllum átta landshlutunum var samtals unnið að 84 áhersluverkefnum árið 2022 en voru 72 árið 2021. Heildarframlag úr sóknaráætlunum til þessara verkefna nam tæpum 366,4 m.kr. árið 2022 sem var örlítill lækkun frá árinu áður þegar það var 381,5 m.kr. Ótalið er mótframlag heimamanna.

Fulltrúar í hverjum samráðsvettvangi voru á bilinu 30-97, samtals 459 einstaklingar sem er þó nokkur fjölgun frá fyrra ári sem skýrist mest af því að á árinu var á ný skipaður samráðsvettvangur fyrir Norðurland eystra með 83 fulltrúum. Kynjahlutfall samráðsvettvangs og fagráða er almennt nokkuð jafnt, en aldursdreifing fulltrúa samráðsvettvangs síður, því illa gengur að fá ungt fólk inn. Langflestir eru á aldrinum 40-60 ára. Fáir eru 25 ára og yngri.

Verkefnastyrkir samkvæmt stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022–2026

Á grundvelli gildandi byggðaáætlunar 2022-2026 var ákveðið að veita styrki í fjögur verkefni á byggðaáætlun. Um er að ræða í fyrsta lagi sértæk verkefni sóknaráætlana-svæða, C.1., en alls eru áætlaðar 870 m.kr. af byggðaáætlun í þau verkefni á tímabilinu. Í öðru lagi framlög til að styðja verslun í strjálbýli, A.9., en 55 m.kr. eru áætlaðar í þau verkefni og í þriðja lagi almenningssamgöngur um land allt, A.10., en í þau verkefni eru áætlaðar 107,5 m.kr. Loks eru framlög til fjarvinnslustöðva, B.8., en áætlað er að styrkir til þeirra verði 300 m.kr. á tímabilinu.

Á árinu 2023 voru auglýstir styrkir úr þremur þessara potta, A.9., heildarfjárhæð 15 m.kr., A.10., heildarfjárhæð 20 m.kr. og C.1., heildarfjárhæð 130 m.kr. Úthlutað var skv. reglugerð ráðherra. Samkvæmt reglum fer Byggðastofnun með umsýslu umsókna, gerð samninga, umsýslu greiðslna og eftirlit með framkvæmd samninga þessara verkefna. Ekki voru auglýstir styrkir í B.8 á árinu.

A.9. Framlög til verslunar í strjálbýli.

Auglýst var eftir umsóknum um styrki með umsóknarfresti í október og bærust 12 umsóknir og fengu sjö verkefni styrk. Samtals voru 15 m.kr. til úthlutunar. Verkefnin sem hlutu styrk voru:

Verslun í Árneshreppi.

Styrkfjárhæð kr. 3.000.000.

Styrkþegi, Verzlunarfjelag Árneshrepps ehf.

Styrkur vegna rekstrarkostnaðar.

Pöntunarþjónusta Hafnartanga, Bakkafirði.

Styrkfjárhæð kr. 4.500.000.

Styrkþegi, North East Travel ehf.

Styrkur vegna rekstrarkostnaðar.

Smásöluverslun, póstpjónusta, bensín- og olíuafgreiðsla, pakkaafgreiðsla og samfélagshús.

Styrkfjárhæð kr. 2.000.000.

Styrkþegi, Verslunarfélag Drangsness.

Styrkur vegna rekstrarkostnaðar.

Verzlunarfélag Árneshrepps.

Styrkur til kaupa á búnaði og styrkur til rekstrar.

Styrkfjárhæð kr. 2.000.000.

Styrkþegi, Hríseyjarbúðin ehf.

Styrkur vegna rekstrarkostnaðar.

Verslun í Grímsey.

Styrkfjárhæð kr. 2.500.000.

Styrkþegi, Kríuveitingar ehf.

Styrkur vegna rekstrarkostnaðar.

Búðin Borgarfirði.

Styrkfjárhæð kr. 2.000.000.

Styrkþegi, Gusa ehf.

Styrkur vegna rekstrarkostnaðar.

Verslun og veitingar á Reykhólum.

Styrkfjárhæð kr. 1.500.000.

Styrkþegi, Kjartan Þór Ragnarsson.

Styrkur til að móta verkefnið og fullbúa viðskiptaáætlun.

A.10. Framlög til verkefna á sviði almenningssamgangna.

Auglýst var eftir umsóknum í apríl. Samtals voru kr. 20.000.000. til úthlutunar. Aðeins ein umsókn barst vegna þessara styrkja og hlaut hún brautargengi. Það var til eftirfarandi verkefnis:

Dalabyggð – samþætting almenningssamgangna og skólaaksturs.

Styrkfjárhæð kr. 12.840.000.

Styrkþegi, Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi, SSV.

Tilraunaverkefni um að opna skólaakstur fyrir almenning og fjölga ferðum á leið 59.

C.1. Sértek verkefni sóknaráætlanasvæða.

Auglýst var eftir umsóknum í ársbyrjun 2023. Alls bárust 32 umsóknir og veitt var styrkjum til 12 verkefna að fjárhæð 130 m.kr. Ein umsókn var ógild. Verkefnin sem hlutu styrk voru þessi:

Kostir í hitaveituvæðingu Grímseyjar.

Styrkfjárhæð kr. 4.300.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra, SSNE.**

Rannsóknir hafa sýnt að jarðhiti er í Grímsey. Setja á uppvinnsluholu og endurmeta fyrri gögn.

Verðmætasköpun á sauðfjárræktarsvæðum.

Styrkfjárhæð kr. 21.600.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra, SSNV.**

Hvati til nýsköpunar og verðmætasköpunar í strjálbýli.

Vatnaskil – nýsköpun og fjölbreyttara atvinnulíf í dreifbýli á Austurlandi með sérstaka áherslu á ungt fólk.

Styrkfjárhæð kr. 13.000.000.

Styrkþegi, **Samband sveitarfélaga á Austurlandi, SSA.**

Styrkja dreifbýli á Austurlandi, efla nýsköpun, virkja mannauð, fjölga atvinnutækifærum.

Dalabyggð í sókn – ímynd, aðdráttarafl og staðarandi.

Styrkfjárhæð kr. 11.200.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi, SSV.**

Útbúa vörumerki og verkfærakistu sem nýtist m.a. til stefnumótunar í markaðsmálum.

Styrking innviða á Laugarbakka í Miðfirði til eflingar atvinnustarfsemi.

Styrkfjárhæð kr. 15.000.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi, SSV.**

Leggja á kaldvatnslögn frá Hvammstanga til Laugarbakka vegna stækkunar hótels og nýrrar atvinnustarfsemi.

Baskasetur.

Styrkfjárhæð kr. 15.000.000.

Styrkþegi, **Fjórðungssamband Vestfirðinga, FV.**

Byggja upp Baskasetur Íslands á Djúpuvík sem miðstöð skapandi sjálfbærni, tengt lífríki hafsins. Útbúa á

sýningarhúsnæði í verksmiðjutönkunum.

FabLab á Suðurnesjum.

Styrkfjárhæð kr. 10.000.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga á Suðurnesjum, SSS.**

Sett verður upp FabLab stafræn smiðja og rekin í samstarfi við Fjölbrautaskóla Suðurnesja.

Iðnaðar- og þróunarsvæði á Drangnesi.

Styrkfjárhæð kr. 7.000.000.

Styrkþegi, **Fjórðungssamband Vestfirðinga, FV.**

Þorskseiðaelði í framhaldi af rannsóknnum Ocean EcoFarm ehf. í Steingrímsfirði. Gera á þarfagreiningu o.fl.

Straumhvörf – ný hringrás gesta um Austur- og Norðurland.

Styrkfjárhæð kr. 15.650.000.

Styrkþegi, **Samband sveitarfélaga á Austurlandi, SSA.**

Samstarf SSA, SSNV og SSNE o.fl. um framkvæmd hönnunar- og vörusmiðju nýrrar hringrásar ferðamanna um Austur- og Norðurland í tengslum við millilandaflug á Egilsstöðum og Akureyri.

Uppbygging sérfræðistarfa við þróun þekkingartengdrar ferðaþjónustu á miðsvæði Suðurlands.

Styrkfjárhæð kr. 10.000.000.

Styrkþegi, **Samtök sunnlenska sveitarfélaga, SASS.**

Þekkingartengd ferðaþjónusta í tengslum við Kötlu jarðvang.

Gígur – uppbygging á aðstöðu fyrir nýsköpun, menntun og rannsóknir í Þingeyjarsveit.

Styrkfjárhæð kr. 2.250.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra, SSNE.**

Vinna á framtíðarsýn um nýtingu aðstöðu í Gíg í Mývatnsveit í samstarfi stofnana, móta farveg og grundvöll setursins.

Iðngarðar í Búðardal.

Styrkfjárhæð kr. 5.000.000.

Styrkþegi, **Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi, SSV.**

Þarfagreining og frumhönnun á atvinnuhúsnæði fyrir iðngarða, skapa aðstöðu fyrir fyrirtæki og einstaklinga.

Opinber grunnþjónusta og jöfnun aðgengis

Samkvæmt lýsingu á verkefninu í aðgerð A.15. á byggða-áætlun skal skilgreina aðgengi að opinberri grunnþjónustu, skilgreina lágmarksþjónustustig opinberrar grunnþjónustu fyrir dreifbýli, þar sem of kostnaðarsamt getur þótt að veita þjónustuna og leggja fram tillögur um tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar við að sækja þjónustu á vegum ríkisins. Þessi síðasti liður tengist náði aðgerð A.16. á byggðaáætlun.

Á árinu 2018 hófst vinna við verkefni síðustu byggða-áætlunar 2018-2024 sem bar númerið A.18. og heitið „Skilgreining opinberrar grunnþjónustu og jöfnun aðgengis.“ Markmið aðgerðarinnar var að „Íbúar landsins, óháð búsetu, hafi jafnt aðgengi að opinberri grunnþjónustu með bættum aðstæðum og tæknilausnum.“ Skilgreina átti rétt fólks til opinberrar grunnþjónustu, svo sem heilbrigðisþjónustu, löggæslu, menntunar, samgangna og fjarskipta. Markmið með verkefninu sem nú liggur fyrir í nýrri byggða-áætlun 2022-2036, A.15. er að „aðgengi og þjónustustig opinberrar grunnþjónustu verði jafnað með bættum aðstæðum og tæknilausnum.“

Vinnuhópur Byggðastofnunar vann verkefnið upphaflega í samstarfi við landshlutasamtök sveitarfélaga, Samband íslenskra sveitarfélaga, stýrihóp Stjórnarráðsins um byggðamál, byggðamálaráð, stofnanir og fjölmörg ráðuneyti. Í júní 2020 sendi hópurinn minnisblað til samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytis með þremur tillögum er snúa að grunnskóla, heilbrigðisþjónustu og almenningssamgöngum. Nokkurt hlé varð á verkefninu meðan beðið var samþykktar nýrrar byggðaáætlunar. Haustið 2022 hófst vinna á ný af fullum krafti.

Tillaga að skilgreiningu á opinberri grunnþjónustu, aðgengi og rétti ásamt greinargerð var birt í samráðsgátt stjórnvalda í ágúst 2021. Umsagnir bárust frá sex aðilum. Unnið var úr þeim umsögnum og skilgreiningin uppfærð meðal annars út frá þeim. Ný útgáfa var svo sett inn í samráðsgáttina í nóvember 2023 með frest til að skila inn umsögnum fram í byrjun febrúar 2024.

Tankurinn á Þingeyri.

Leiðbeiningar um mótun þjónustustefnu sveitarfélaga

Að beiðni innviðaráðuneytisins árið 2022 voru unnar leiðbeiningar um mótun þjónustustefnu sveitarfélaga. Beiðnin kom til vegna breytinga á sveitarstjórnarlögum nr. 138/2011 sem kveður á um að sveitarstjórn skuli samhliða fjárhagsáætlun móta stefnu um það þjónustustig sem sveitarfélagið hyggst halda uppi í byggðum og byggðarlögum fjarri stærstu byggðakjörnum. Jafnframt skuli sveitarstjórn hafa samráð við íbúa sveitarfélagsins við gerð og mótun þjónustustefnunnar.

Byggðastofnun setti á fót starfshóp til að vinna að þessu verkefni, en það er sami hópur og vinnur að verkefni A.15. á byggðaaáætlun er nefnist „Opinber grunnþjónusta og jöfnun aðgengis“. Starfshópur stofnunarinnar telur þessi viðfangsefni nátengd og það verkefni sem hér um ræðir sé gott innlegg í verkefni um opinbera grunnþjónustu.

Við gerð leiðbeininganna var leitað samstarfs við eitt sveitarfélag til að taka þátt í tilraunaverkefni og var það valið í samræmi við þann ramma sem lagabreytingin og greinargerðin setja, þ.e. að það sé landstórt sveitarfélag með einum eða fleiri stórum kjörnum og byggðarlög sem eiga langt að sækja þjónustu í næsta stóra kjarna. Norðurþing varð fyrir valinu, en þar er Húsavík stærsti kjarninn og þéttbýlisstaðirnir Raufarhöfn og Kópasker

Útlistaverk á Þingeyri.

staðsettir langt frá kjarnanum sem og dreifbýlið við Öxarfjörð og á Melrakkaslétu.

Vinna að gerð leiðbeininga um þjónustustefnu Norðurþings hófst í samstarfi Norðurþings og Byggðastofnunar haustið 2022. Verkið hófst með kortlagningu þjónustupátta í Norðurþingi þar sem skoðað var hvar þjónustan er staðsett og hvar skórinn krepur fyrir þá sem búa fjærst kjarna. Sveitarstjóri og starfsmenn Norðurþings unnu kortlagninguna áfram og settu fram áætlun til þriggja ára eins og lögin gera ráð fyrir. Samtímis vann Byggðastofnun að gerð leiðbeininga um mótun þjónustustefnu sem öll sveitarfélög geta nýtt sér. Tilgangur með leiðbeiningunum er að þær séu leiðarvisir fyrir sveitarfélög við gerð slíkrar stefnu og þau geti samhliða haft stefnu Norðurþings að leiðarljósi. Þessu verkefni lauk í september 2023. Á vef Stjórnarráðsins má sjá [Leiðbeiningar um gerð þjónustustefnu sveitarfélaga](#) og sjá má [þjónustustefnu Norðurþings](#) á vef Norðurþings.

Eftirfarandi verkferill er einföld nálgun þess í hvaða skrefum er hægt að nálgast verkefnið:

Mynd 12. Verkferill við mótun þjónustustefnu.

Aðlögun íslenskra sveitarfélaga að áhrifum loftslagsbreytinga

Verkefnið er hluti af aðgerð sem er að finna í aðgerða-áætlun byggðaáætlunar 2022-2036 og var samþykkt í júní 2022. Aðgerðin er á ábyrgð umhverfis-, orku- og loftslagsráðuneytis, en verkefnið er unnið í samstarfi ráðuneytisins, Byggðastofnunar, Skipulagsstofnunar og skrifstofu loftslagsþjónustu og aðlögunar hjá Veðurstofu Íslands, en Byggðastofnun fer með stjórnun verkefnisins. Auk þeirra eru fjölmargir aðilar sem koma að verkefninu á ýmsum stigum þess, líkt og Samband íslenskra sveitarfélaga, sveitarfélög og fagstofnanir. Undirbúningur og mótun verkefnisins var að mestu lokið á árinu 2022. Snemma árs 2023 voru fimm sveitarfélög valin til þátttöku í verkefninu, þau eru: Akureyrarbær, Sveitarfélagið Hornafjörður, Reykólahreppur, Reykjanesbær og Fjallabyggð.

Tilgangur verkefnisins er eftirfarandi:

- Að hámarka aðlögunargetu íslenskra sveitarfélaga gagnvart neikvæðum áhrifum loftslagsbreytinga og lágmarka um leið efnahagslegt tjón og neikvæð áhrif á byggðir og samfélög.
- Að greina þarfir íslenskra sveitarfélaga þegar kemur að gerð aðlögunaráætlana sem og helstu hindranir og áskoranir sem þau standa frammi fyrir á þeirri vegferð. Þetta felur m.a. í sér greiningu á þörfum og áskorunum í samskiptum við helstu fagstofnanir og skiptingu hlutverka þegar kemur að mótun aðlögunaraðgerða.
- Að veita fulltrúum sveitarfélaga leiðbeiningar til mótunar aðlögunaraðgerða og aðlögunaráætlana vegna áhrifa loftslagsbreytinga, í samræmi við stefnu íslenskra stjórnvalda um aðlögun að loftslagsbreytingum og stefnumótandi byggðaáætlun 2022-2036.
- Að auka þekkingu sveitarstjórnarfulltrúa á Íslandi á sviði aðlögunar að loftslagsbreytingum og þar með getu sveitarfélaga til að grípa til nauðsynlegra aðlögunaraðgerða.
- Að leiða saman viðeigandi ráðuneyti og stofnanir innan málaflöksins og leggja grunn að því þverfaglega samstarfi og samtali sem þarf að eiga sér stað innan loftslagsmála, ekki síst innan aðlögunar.

Vinnustofa á Akureyri.

Á árinu 2023 var verkefnið kynnt innan fjölda stofnana og fékk mjög jákvæð viðbrögð. Haustið 2023 var sérfræðingur ráðinn til tveggja ára til að sinna verkefninu.

Vinna með þátttökusveitarfélögum hófst haustið 2023 og fyrri hluta nóvembermánaðar voru fyrstu vinnustofur haldnar á Akureyri, Siglufirði og Reykhólum.

Markmið vinnustofanna var að safna staðbundinni þekkingu og öðlast yfirsýn yfir hnattræn og staðbundin áhrif loftslagsbreytinga á ýmsa þætti sveitarfélaganna s.s. þjónustu, innviði, atvinnu, skipulag, íbúa og hagaðila innan sveitarfélagsins. Á þennan hátt var skimað fyrir áhættuþáttum og veikleikum innan sveitarfélaganna sem er mikilvægt skref í undirbúningi áhættumats.

Aðferðafræði og áhættumat fyrir aðlögun sveitarfélaganna að loftslagsbreytingum miðar vel. Stefnt er að því að fyrstu áhættumöt fyrir sveitarfélögin verði tilbúin um mánaðarmótin mars/apríl 2024.

Starfsteymi á Siglufirði.

Borgarstefna

Innviðaráðherra skipaði 24. október 2022 starfshóp til að vinna að framkvæmd aðgerðar C.4. *Borgarstefna í byggðaaætlun*. Markmið aðgerðarinnar er að efla stærstu þéttbýlissvæði og styrkja samkeppnishæfni þeirra og hlutverk í byggðapróun landsins. Mótaðar verði stefnur sem annars vegar skilgreini hlutverk Reykjavíkur sem höfuðborgar og stuðli að aukinni alþjóðlegri samkeppnishæfni höfuðborgarsvæðisins og hins vegar hlutverk og uppbyggingu Akureyrar sem svæðisborgar sem geti boðið upp á aukna fjölbreytni í þjónustu, menningu og atvinnutækifærum. Í vinnunni verði viðmið OECD um mótun og inntak borgarstefnu lögð til grundvallar eftir því sem við á.

Starfshópurinn skipa fulltrúar tilnefndir af Reykjavíkurborg, Akureyrarbæ, Samtökum sveitarfélaga á höfuðborgarsvæðinu og Samtökum sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra, ásamt Ingvari Sverrissyni framkvæmdastjóra Aton.JL sem er formaður hópsins skipaður án tilnefningar. Með starfshópnum starfa sérfræðingar Aton.JL, innviðaráðuneytisins og Byggðastofnunar.

Starfshópurinn fundaði reglulega á árinu í Reykjavík, á Akureyri og á fjarfundum, þar sem meginlínur voru lagðar fyrir áherslur, uppbyggingu og innihald borgarstefnu. Með það að markmiði að tryggja breitt eignarhald á stefnunni og að sem flest sjónarmið kæmu fram lagði starfshópurinn mikla áherslu á samráð í allri sinni vinnu og samhæfingu við aðrar fyrirliggjandi stefnur og áætlanir ríkis og sveitarfélaga.

Meðal annars var leitað samráðs við fjölda sérfræðinga hjá ríki, sveitarfélögum og landshlutasamtökum til að samþætta áherslur þessara aðila í þeim málaflokkum sem lykilviðfangsefni borgarstefnu snúa að. Sömuleiðis miðaði samráð að því að kortleggja áskoranir og tækifæri sem til staðar eru á hvoru svæði svo fjalla mætti um þær á vettvangi starfshópsins og gera þeim skil í borgarstefnu. Þá átti starfshópurinn fundi með fulltrúum OECD og Nordregio, til að afla gagna um borgarstefnur annarra ríkja og máta viðmið OECD um borgarstefnu við vinnu hópsins. Starfshópurinn hefur einnig skipulagt víðtækara samráð við hagaðila, m.a. með opnum kynningarfundum á báðum svæðum. [Drög að borgarstefnu](#) voru birt í samráðsgátt stjórnvalda í febrúar 2024.

Frá Akureyri.

Aflamark Byggðastofnunar

Aflamark Byggðastofnunar byggir á 10. gr. a. í lögum nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða og hefur stofnunin til ráðstöfunar aflaheimildir til að styðja við fámenn byggðarlög í alvarlegum og bráðum vanda vegna samdráttar í sjávarútvegi. Nánari skilgreining verkefnisins er að auka byggðafestu í þeim sjávarbyggðum sem; a) standa frammi fyrir alvarlegum og bráðum vanda vegna skorts á aflaheimildum eða óstöðugleika í sjávarútvegi, b) eru háðastar sjávarútvegi og eiga minnsta möguleika á annarri atvinnuuppbyggingu, c) eru fámennar, fjarri stærri byggðakjörnum og utan fjölbreyttra vinnusóknarsvæða.

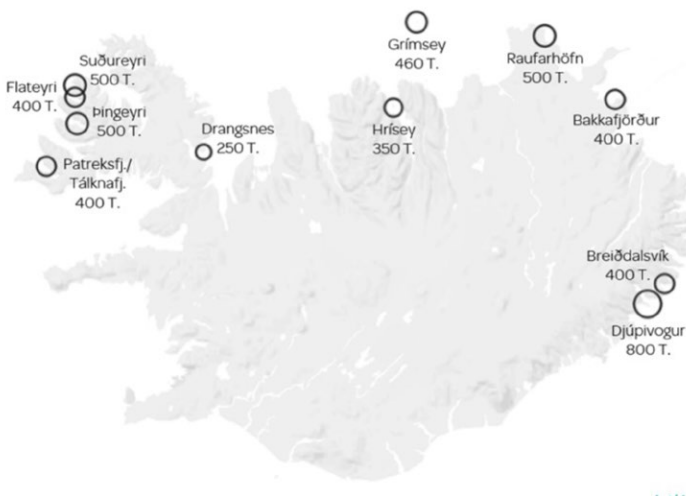
Á fyrsta fiskveiðiári verkefnisins, 2013–2014, hafði stofnunin 1.800 þorskígildistonn til ráðstöfunar. Magnið hefur aukist á hverju fiskveiðiári og úthlutaði stofnunin 4.960 þorskígildistonnum á fiskveiðiárinu 2022/2023.

Í samræmi við markmið laganna hefur stofnunin gert samninga við fiskvinnslur og útgerðaraðila til allt að sex ára í senn. Í gildi hafa verið samningar á tíu stöðum sem gilda út núverandi fiskveiðiár á eftirtöldum stöðum; Bakkafirði, Breiðdalsvík, Djúpavogi, Drangnesi, Flateyri, Grímsey, Hrísey, Raufarhöfn, Suðureyri, Tálknafirði/ Patreksfirði og Þingeyri. Vegna þeirra aðstæðna sem upp komu í atvinnumálum á Hólmavík á árinu var ákveðið að

auglýsa eftir samstarfsaðilum þar um nýtingu á allt að 500 þorskígildistonnum fiskveiðiárið 2023/2024. Nú er unnið að mögulegri útfærslu verkefnisins þar í samstarfi við umsækjendur sem eru fjórir.

Aflamarki Byggðastofnunar er ætlað að stuðla að uppbyggingu í sjávarútvegi og skapa eða viðhalda sem flestum heilsársstörfum við veiðar, vinnslu og afleidda starfsemi í viðkomandi sjávarbyggðum. Jafnframt er því ætlað að stuðla að sem öflugastri starfsemi í sjávarútvegi til lengri tíma og draga sem mest úr óvissu um framtíð sjávarbyggðanna. Til að nýta aflaheimildirnar og úthluta þeim þannig að þær komi að sem mestu gagni mótaði stofnunin leiðbeiningar og viðmið í samræmi við lög og reglugerðir þar sem áhersla er lögð á víðtækt samstarf við fiskvinnslur og útgerðarfyrirtæki sem búa yfir möguleikum til vinnslu sjávarafurða í hverju byggðarlagi fyrir sig.

Nú á ellefta ári verkefnisins er komin talsverð reynsla á framkvæmd þess. Ljóst er að þó stöðugt hafi verið unnið að þróun verkefnisins má enn ýmislegt bæta í framkvæmdinni. Þannig hefur eftirfylgni vegna vinnslu afla verið aukin og þegar er hafinn undirbúningur að nauðsynlegum breytingum á samningsforminu til að tryggja sem skilvirkasta framkvæmd verkefnisins. Í samstarfi við stjórnvöld verður einnig horft til þess hvort breyta þurfi laga- og reglugerðarumhverfi verkefnisins til að ná betur þeim markmiðum sem sett hafa verið. Fram hjá því verður hins vegar ekki litið að aflamark Byggðastofnunar hefur átt mikinn þátt í að viðhalda störfum á stöðum sem byggja afkomu sína að öllu eða mestu leyti á sjávarútvegi. Þannig hefur það stuðlað að aukinni byggðafestu á þessum stöðum og í einhverjum tilfellum viðhaldið þrótti í atvinnulífinu til að byggja upp nýja starfsemi sem getur tekið við hlutverki kvótabundins sjávarútvegs. Þetta hefur m.a. komið skýrt fram í skilgreinum vegna framkvæmdar samninganna og í samtölum við samningsaðila og aðra haghafa. Er það mat sérfræðinga stofnunarinnar að mikilvægt sé að viðhalda góðu og sem breiðustu samstarfi um framkvæmd verkefnisins enda um að ræða ráðstöfun verðmæta sem ætlað er að hámarka samfélagslegan ábata.

Mynd 13. Samningar um aukna byggðafestu, staðsetningar og stærð í þorskígildistonnum (þígt.).

Höfnin á Bakkafirði.

Sérfræðipjónusta á heilbrigðissviði

Heilbrigðisráðherra skipaði þann 14. desember 2022 starfshóp sem ætlað var að koma með tillögur að leiðum til að ná því markmiði að aðgangur íbúa að ýmiss konar sérfræðipjónustu á heilbrigðissviði, óháð búsetu, verði jafnaður. Í skipunarbréfinu er sérstaklega vísað til aðgerðar A.6 *Aðgengi að sérfræðipjónustu á heilbrigðissviði í byggðaáætlun*. Í henni felst að skoða hvort fjölga megi sérfræðingum á heilbrigðissviði í landsbyggðunum með því að nýta ákvæði í lögum um Menntasjóð námsmanna þar sem kveðið er á um sérstaka ívilnun vegna námsgreina sem og sérstaka ívilnun vegna námsgreina á sérstökum svæðum. Lögð verði áhersla á mikilvægi þess að tryggja ýmiss konar sérfræðipjónustu, til að mynda þjónustu geðjúkrunarfræðinga, sálfræðinga, talmeinafræðinga og sérfræðilækna í landsbyggðunum.

Starfshópurinn skipuðu fulltrúi frá Bygðastofnun, sem leiddi hópinn, heilbrigðisráðuneytinu, háskóla-, iðnaðar-, og nýsköpunarráðuneytinu, Sambandi íslenskra sveitarfélaga og tveir aðilar tilnefndir af Landssamtökum heilbrigðisstofnana. Starfshópurinn fundaði m.a. með landsráði um mönnun og menntun í heilbrigðisþjónustu og fagteymi heilbrigðisráðuneytisins um mönnun. Starfshópurinn skilaði tillögum sínum í skýrslu til ráðherra í maí 2023. Í stuttu máli lagði hópurinn til að nauðsynleg greiningarvinna skv. ákvæðum laga um Menntasjóð námsmanna yrði þegar hafin og ívilnunum beitt þegar

nauðsynlegri undirbúningsvinnu væri lokið. Nokkrar tafir urðu á framgangi verkefnisins, m.a. vegna mismunandi túlkunar á hlutverki einstakra aðila skv. lögnum. Úr því hefur nú verið leyst og má gera ráð fyrir að nauðsynlegri greiningarvinnu ljúki á árinu 2024.

Þróun byggðavísitölu

Þróun byggðavísitölu byggir á aðgerð C.13. í þingsályktun stefnumótandi byggðaáætlunar fyrir árin 2022-2036 sem fjallar um opinberar upplýsingar á sviði byggðamála. Markmið aðgerðarinnar er að þekkingargrunnur stefnumótunar og framkvæmdar á sviði byggðamála verði styrktur.

Á árinu 2023 var unnin beta-útgáfa af byggðavísitölu fyrir sveitarfélög á Íslandi. Vísitalan er staðfærð útgáfa af Distriktsindexen í Noregi og er íslenska útgáfan uppbyggð þannig: Mannfjöldapróun síðustu tíu ár 40%, fjölgun atvinnutækifæra síðustu tíu ár 10%, fjölbreytni atvinnulífs 10% og vinnu- og þjónustusókn samtals 40%. Síðasti þátturinn skiptist þannig að stærð vinnusóknarsvæðis gildir 20%, þjónustusókn vegna fjarlægðar frá Reykjavík eða Akureyri 10% og þjónustusókn vegna fjarlægðar frá 1500 manna þéttbýli 10%. Framundan á árinu 2024 er að þróa vísitöluna áfram þannig að hún geti gefið sem besta mynd af stöðu sveitarfélaga og m.a. nýst sem árangursmælikvarði á byggðaaðgerðir.

Byggðaráðstefnan 2023

Byggðaráðstefnan var haldin í fimmta sinn 2. nóvember 2023 í Hljómahöllinni í Reykjanesbæ undir yfirskriftinni Búsetufrelsi? Að þessu sinni voru kynntar helstu niðurstöður úr rannsóknarverkefni [Byggðafesta og búferlaflutningar](#) sem unnið var á vegum Byggðastofnunar í samvinnu við sérfræðinga við ýmsar íslenskar og erlendar stofnanir. Fyrirlesarar nálguðust viðfangsefnið búsetufrelsi frá ólíkum sjónarhornum og fulltrúar háskólanna á Íslandi tóku þátt í pallborði þar sem umræðuefnið var hvort byggðasjónarmið og búsetufrelsi endurspeglar í núverandi fyrirkomulagi skólastarfs s.s. varðandi jafnt aðgengi að námi óháð búsetu.

Tilgangur með byggðaráðstefnum er að tengja saman fræðilega og hagnýta þekkingu á byggðapróun með það að markmiði að stuðla að sjálfbærri þróun byggðar um allt land.

Auk Byggðastofnunar stóðu að ráðstefnunni Samband íslenskra sveitarfélaga, Samband sveitarfélaga á Suðurnesjum (SSS) og Reykjanesbær og eru þessum aðilum færðar þakkir fyrir ánægjulegt samstarf. Ráðstefnan var vel sótt en rúmlega eitt hundrað gestir mættu á ráðstefnuna auk þeirra sem fylgdust með dagskránni í streymi. Upptaka af ráðstefnunni og glærुकyningar fyrirlesara eru aðgengilegar á [vef Byggðastofnunnar](#).

Gréta Bergrún Jóhannesdóttir, kynjafræðingur og doktorsnemi við Háskólann á Akureyri flutti erindið „Saga til næsta bæjar – búferlaflutningar og slúður“ sem er hluti af viðfangsefni rannsóknarinnar Byggðafesta og búferlaflutningar á Íslandi.

Sigurður Ingi Jóhannsson innviðaráðherra flytur ávarp í upphafi ráðstefnu. Í ávarpi ráðherra kom fram að með orðinu búsetufrelsi og þeim gildum sem felist í hugtakinu sé sett fram nýtt sjónarhorn á byggðamál á Íslandi. Ekki sé um að ræða lagalegt hugtak heldur ákveðið gildi í umræðu um byggðamál.

Kjartan Már Kjartansson, sveitarstjóri Reykjanesbæjar fjallaði um lýðfræðilegar áskoranir Reykjanesbæjar. Guðmundur Gunnarsson fundarstjóri ræðir við hann um viðfangsefnið.

Fulltrúar háskólanna ræddu í pallborði um stefnu og ábyrgð háskólanna, um það hvort byggðasjónarmið endurspeglar í núverandi fyrirkomulagi skólastarfs og hafi vægi við stefnumótun og ákvarðanatöku skólastarfs og hvort jöfnuður ríki í aðgengi að námi óháð búsetu.

Ráðstefnugestir.

Svæðisbundin flutningsjöfnun

Byggðastofnun annast framkvæmd styrkveitinga flutningsjöfnunarstyrkja til framleiðenda annars vegar og vegna sölu olíuvara hins vegar skv. lögum nr. 160/2011.

Flutningsjöfnunarstyrkir til framleiðenda

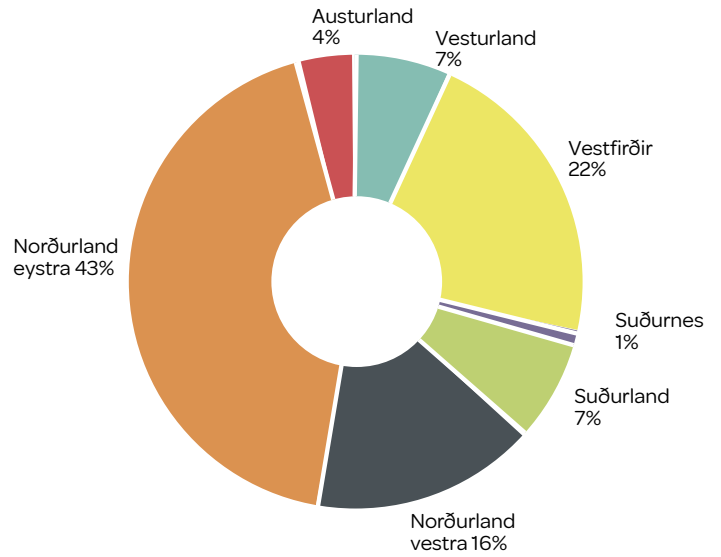
Markmið með veitingu styrkjanna er að styðja við framleiðsluina og atvinnuuppbyggingu í landsbyggðunum. Það er gert með því að jafna flutningskostnað framleiðenda sem eru með framleiðslu og lögheimili fjarri innanlandsmarkaði eða útflutningshöfn og búa við skerta samkeppnisstöðu vegna hærri flutningskostnaðar en framleiðendur staðsettir nær markaði.

Opnað var fyrir rafrænar umsóknir þann 1. febrúar 2023 en umsóknarfrestur er til 31. mars ár hvert fyrir næstliðið almanaksár. Alls bárust 87 umsóknir, þar af 80 vegna framleiðslustarfsemi í C-bálki en sjö vegna grænmetisræktunar í A-bálki. Er þetta aðeins meiri fjöldi en árið áður en ein umsókn var dregin til baka. Stærstur hluti styrksins fór til framleiðslu á Norðurlandi eystra eða 43,4% af heildarstyrkfjárhæð en 85,7% fjárhæðarinnar var vegna framleiðslu í ÍSAT bálki CA – Matvæla- og drykkjavöruina. Fjárhæð tíu hæstu styrkjanna nam samtals 92,7 m.kr. sem er 56,4% af heildarúthlutun. Fjárheimildir ársins voru 166,6 m.kr. og voru 164,4 m.kr. greiddar til styrkþega. Heildarfjárhæð samþykkrar styrkumsókna nam 300,9 m.kr. og því er útgreiðsluhlutfallið 54,6%.

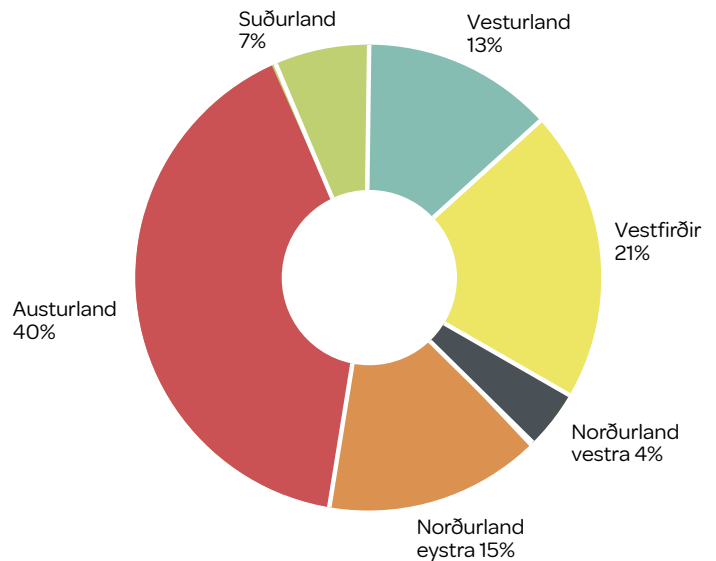
Flutningsjöfnunarstyrkir vegna sölu olíuvara

Markmiðið með veitingu styrkjanna er að tryggja framboð olíuvara með því að jafna flutningskostnað á olíuvörum sem eru til notkunar innanlands til svæða sem búa við skerta samkeppnisstöðu vegna landfræðilegra og lýðfræðilegra aðstæðna.

Árið 2022 var í fyrsta skipti sem flutningsjöfnunarstyrkjum vegna sölu olíuvara var úthlutað, en áður hafði byggðastuðningur verið í öðru formi undir stjórn flutningsjöfnunarsjóðs olíuvara sem hefur verið lagður niður. Umsóknarfrestur rann út 31. mars 2023 og bárust fjórar umsóknir vegna flutningskostnaðar á árinu 2022 sem

Mynd 14. Flutningsjöfnunarstyrkur til framleiðenda eftir landshlutum.

Mynd 15. Flutningsjöfnunarstyrkur vegna sölu olíuvara eftir landshlutum.

allar voru samþykktar. Fjárheimildir ársins voru 175 m.kr. og voru rúmlega 174,7 m.kr. úthlutað til styrkþega í samræmi við lög nr. 160/2011 og reglugerð nr. 890/2021. Stærstur hluti styrksins var veittur vegna sölustaða á Austurlandi, eða 34,6%.

Byggðarannsóknasjóður og styrkir til meistaranema

Byggðarannsóknasjóður

Á ársfundi Byggðastofnunar, þann 27. apríl 2023, voru veittir fimm styrkir úr Byggðarannsóknasjóði. Markmið sjóðsins er að veita styrki til rannsókna- og þróunarverkefna sem stuðlað geta að jákvæðri byggðaþróun og bætt þekkingargrunn sem nýtist við stefnumótun, áætlanagerð og aðgerðir á sviði byggðamála. Þetta var í níunda sinn sem úthlutað er úr sjóðnum en hann er fjármagnaður af fjárlagalið byggðaáætlunar og með framlagi frá Byggðastofnun, en stofnunin fer með umsýslu sjóðsins. Til úthlutunar voru 10 m.kr. Umsóknarfrestur var til 1. mars og bárust alls 27 umsóknir. Eftirfarandi verkefni hlutu styrki:

- *Hvernig er hægt að auka jákvæðan byggðabrag með aðferðafræði félags- og samfélagsálfræði? Rannsókn á félagslegri sjálfsmynd íbúa í íslenskum sveitarfélögum.*
Styrkupp hæð 2,5 m.kr.
Styrkþegi er Háskólinn á Bifröst, Bjarki Þór Grönfeldt. Markmiðið er að hanna aðgerðaáætlun. Rannsóknin byggir á því að viss sveitarfélög búa yfir lágstemmdum byggðabrag á meðan sambærileg samfélög hafa mun hástemmdara sjálfsmat en ekki er augljóst hvað veldur því misræmi. Svigrúm virðist vera til að bæta lífskjör með því einu að breyta hugarfari fólks. Hér verður aðferðum sálfræðinnar beitt til að rannsaka jákvæðni og samheldni í völdum sveitarfélögum. Niðurstöður munu leggja grunninn að handbók fyrir sveitarfélög til að byggja upp jákvæðan byggðabrag.
- *Ábyrg eyjaferðaþjónusta – sjálfbær uppbygging í ferðaþjónustu á eyjum á norðurslóðum.*
Styrkupp hæð 2,5 m.kr.
Styrkþegi er Ferðamáladeild Háskólans á Hólum (FHH), Ingibjörg Sigurðardóttir og Laufey Leifsdóttir. Verkefnið snýst um sjálfbæra uppbyggingu ferðaþjónustu á eyjum á norðurslóðum þar sem Grímsey og Hrísey eru í brennidepli. Markmiðið er að kanna áhrif og eðli ferðaþjónustu og ferðamennsku á samfélag og náttúru eyjanna. Aflað verður raungagna

Í Reyðarfjarðarhöfn.

frá ferðamönnum, íbúum og ferðaþjónustuaðilum í þeim tilgangi að skapa vísindalega og hagnýta þekkingu á sviði eyjafræða, ferða- og byggðamála.

- *Líðan og seigla íslenskra bænda.*
Styrkupp hæð 2,3 m.kr.
Styrkþegi er RHA – Rannsóknamiðstöð HA, Bára Elísabet Dagsdóttir. Í verkefninu felst að leggja netkönnun fyrir íslenska bændur til að afla gagna um líðan og seiglu. Niðurstöður verða bornar saman við niðurstöður annarrar íslenskrar rannsóknar sem notar sömu spurningalista og samanburður gerður á líðan bænda og annarra Íslendinga á vinnumarkaði. Að auki verður spurt um áform bænda til flutninga og fyrirætlanir um að skipta um atvinnugrein á næstu árum.
- *Félagsleg staða og ójöfnuður í heilsu.*
Styrkupp hæð 1,3 m.kr.
Styrkþegi er Sigrún Ólafsdóttir, HÍ. Skoðað verður í tveimur byggðarlögum, sveitarfélaginu Hornafirði og Ísafjarðarbæ, út frá sjónarhorni samtíðinnar hvernig félagslegir þættir og þá sérstaklega hvernig samtíðinnar kyns, atvinnustöðu og innflytjendastöðu hefur áhrif á notkun og reynslu fólks við að sækja sér heilbrigðisþjónustu sem og á líðan og heilsu. Markmiðið er að hægt verði að nýta niðurstöður til að bæta reynslu og upplifun fólks og þá sérstaklega þeirra sem tilheyra hópum sem standa hallari fæti í samfélaginu.

Kornskurður í Blönduhlíð.

- *Bolmagn Íslenskra sveitarfélaga í skipulagsmálum.* Styrkuppghæð 1,4 m.kr.

Styrkþegi er Ásdís Hlökk Theodórsdóttir, HÍ.

Gerð verður rannsókn á stjórnáslu og framkvæmd skipulagsmála í sveitarfélögum á Íslandi. Spurningakönnun verður lögð fyrir fulltrúa í sveitarstjórnnum og skipulagsnefndum sveitarfélaga, sveitarstjóra, skipulagsstarfsfólk sveitarfélaga og skipulagsráðgjafa í því skyni að afla þekkingar og skilnings á faglegu bolmagni Íslenskra sveitarfélaga í skipulagsmálum og leggja af mörkum nýja þekkingu um uppbyggingu og viðhald faglegrs styrks í stjórnáslu og framkvæmd skipulagsmála hjá sveitarfélögum á Íslandi.

Styrkir til meistaranema

Byggðastofnun veitir árlega styrki til meistaranema sem vinna lokaverkefni á sviði byggðapróunar. Í árslok 2023 lagði stjórn Byggðarannsóknasjóðs til að styrkja þrjá meistaranema en níu umsóknir bárust alls um styrki. Stjórn Byggðastofnunar samþykkti tillögurnar á fundi sínum í desember. Styrkirnir eru fjármagnaðir af byggðaáætlun og áskilið að verkefnin hafi skírskotun til markmiða eða aðgerða byggðaáætlunar. Heildaruppghæð styrkjanna var tæp ein m.kr. Hvert verkefni var styrkt um 330.000 kr.

Eftirfarandi fjögur verkefni hlutu styrki:

- *Evaluating place attachment in times of climate change, disaster-risk and uncertainty.*

Styrkþegi: Emma Katherine Alvera Dexter, Háskólasetri Vestfjarða.

Verkefnið felur í sér könnun meðal íbúa á landsvísu um staðartengsl, vitund um loftslagsbreytingar og mat á hættu. Athugað verður hvort merkja megi svæðisbundinn mun í svörum íbúa mismunandi

byggðarlaga sem samræmist mismunandi hamfarahættu svæðis. Einnig hver öryggiskenn svarenda er og traust þeirra til öryggisráðstafana og viðbragðsáætlana. Rannsóknin mun efla vitund um hvað vantar upp á þekkingu um hamfarahættu og gefa vísendingar um hverskonar aðlögunar er þörf á neyðaráætlunum þegar fyrir liggur mat á staðbundinni þekkingu íbúa.

- *Heilbrigðisþjónusta á Suðvesturlandinu. Aðgengi, aðsókn og gæði þjónustunnar.*

Styrkþegi: Guðný Rós Jónsdóttir, Háskóla Íslands.

Rannsóknin felur í sér skoðun á heilbrigðisþjónustu á Suðvestursvæði Íslands. Rýnt verður hvert íbúar sækja þjónustu og hvort verið sé að nýta landshluta-miðstöðvar á Akranesi, Selfossi og í Reykjanesbæ. Markmiðið er að athuga hver upplifun íbúa er og ánægja með þjónustuna, hvort þeir noti hana eða sækji þjónustu á höfuðborgarsvæðið. Aðgengi, aðsókn og gæði þjónustunnar eru því lykilhugtök í þessari rannsókn. Suðvesturlandið er ólíkt öðrum svæðum á landinu vegna nálægðar sinnar við höfuðborgarsvæðið.

- *Valdið til þorpanna: Frá hverfisráðum til heimastjórna?* Styrkþegi: Steinunn Ása Sigurðardóttir, Háskóla Íslands.

Athugað verður hver upplifun íbúa smærri byggðakjarna í fjölkjarna sveitarfélögum er af stjórnáslu og ákvarðanatöku sveitarfélags. Skoðuð verða áhrif hinna nýtilkomnu heimastjórna í Múlaþingi í samburði við upplifun íbúa annars fjölkjarna sveitarfélags. Rannsóknin mun varpa ljósi á mögulega gagnsemi heimildar 38. greinar sveitarstjórnarlaga um nefnd fyrir hluta sveitarfélags, sem var í fyrsta sinn virkjuð með tilkomu svokallaðra heimastjórna í nýsameinuðu sveitarfélagi Múlaþings.

Samstarf við háskóla

Byggðastofnun og Háskólinn á Hólum hafa gert samstarfssamning sem ætlað er að stuðla að auknu samtali og samstarfi í atvinnu- og byggðapróun. Tengiliður Háskólans á Hólum og Byggðastofnunar funda eigi sjaldnar en ársfjórðungslega. Byggðastofnun hefur árlega tekið á mótí nemendum ferðamáladeildar Háskólans á Hólum þar sem nemendur hafa fengið kynningu á starfsemi stofnunarinnar og byggðapróunarverkefninu Brothættum byggðum. Ekki varð af þeirri heimsókn haustið 2023 vegna fárra nemenda í áfanganum. Í lok árs leitaði Háskólinn á Hólum eftir samstarfi við Byggðastofnun um að vera samstarfsaðili í umsókn skólans í Samstarfssjóð háskóla vegna þverfaglegs náms í sjálfbærri byggðafræði og var orðið við þeirri beiðni.

Í október 2023 var undirritað samkomulag milli Byggðastofnunar og Háskólans á Bifröst um samstarf. Markmið samkomulagsins er að stuðla að auknu samstarfi um uppbyggingu þekkingar á sviði skapandi greina, byggða- og sveitarstjórnarmála. Byggðastofnun á fulltrúa í ráðgjafarhópi Rannsóknaseturs byggða- og sveitarstjórnarmála sem er auk þess tengiliður í samstarfshópi Rannsóknaseturs skapandi greina. Bæði rannsóknasetrin heyra undir Háskólann á Bifröst.

Frá undirritun samkomulags milli Byggðastofnunar og Háskólans á Bifröst. F.v. Sigríður Elín Þórðardóttir, Arnar Már Elíasson, Margrét Jónsdóttir Njarðvík og Stefan Wendt.

Rannsóknasetur skapandi greina hefur leitt vinnu við gerð námskeiðs í menningarstjórnun við Háskólann á Bifröst sem nefnist Rannsóknir á sviði menningar og skapandi greina í landsbyggðum. Námskeiðið er hluti samstarfsverkefnis sem stutt var af Samstarfssjóði háskólanna árið 2023 og er ætlað að efla rannsóknavirkni á meistara- og doktorsstigi á sviði atvinnulífs, menningar og skapandi greina. Námskeiðið er þróað í samstarfi Háskólans á Bifröst við Háskólann á Akureyri og Byggðastofnun. Aðrir samstarfsaðilar eru Háskóli Íslands og Hagstofa Íslands. Námskeiðið verður í fyrsta skipti haldið á sumarönn 2024. Fulltrúum landshlutasamtaka er boðið sérstaklega að taka þátt því endurgjöf þeirra er mikilvægur liður í frekari þróun námskeiðsins.

Skíðafólk í Hlíðarfjalli.

Landstólpinn

Landstólpinn, samfélagsviðurkenning Byggðastofnunar, var veittur í fyrsta skipti á ársfundi stofnunarinnar árið 2011. Viðurkenningin var veitt í tólfta sinn á ársfundi Byggðastofnunar sem haldinn var á Fosshótel Húsavík þann 27. apríl 2023. Nafnið Landstólpinn er fengið úr kvæði Jónasar Hallgrímssonar, Alþing hið nýja.

Hugmyndin að baki viðurkenningunni er að efla skapandi hugsun og bjartsýni. Hún er veitt einstaklingi, fyrirtæki eða hópi/verkefni á vegum fyrirtækis eða einstaklinga sem vakið hefur jákvæða athygli í landsbyggðunum með verkefni, starfsemi, umfjöllun á opinberum vettvangi eða með öðru móti. Við úthlutun er haft í huga hvort viðkomandi hafi gefið jákvæða mynd af landsbyggðunum eða sínu svæði, aukið virkni íbúa, eftt samstöðu og jákvæðni íbúa og/eða dregið að gesti.

Í ár bárust samtals sautján tilnefningar. Niðurstaða dómnefndar, sem skipuð er starfsmönnum Byggðastofnunar, var sú að veita hjónunum Elínu S. Sigurðardóttur og Jóhannesi Torfasyni sem búsett eru á Torfalæk í Austur-Húnavatnssýslu Landstólpann árið 2023.

Hjónin Elín S. Sigurðardóttir og Jóhannes Torfason á Torfalæk í Austur-Húnavatnssýslu eru sannkallaðir burðarásar í sínu samfélagi. Þau hafa haft gríðarlega jákvæð áhrif á nærumhverfi sitt með leiðtogaþæfileikum sínum, sneitt hjá átökum og fengið aðra íbúa til liðs við sig í þeim tilgangi að byggja upp samfélagið í gegnum Heimilisiðnaðarsafnið á Blönduósi og Ámundakinn ehf. Það sem þau hafa áorkað í gegnum Ámundakinn og Heimilisiðnaðarsafnið er fyrst og fremst að þakka umhyggju þeirra fyrir samfélagi sínu, héraðinu og íbúum þess. Þau hafa haft mjög jákvæð áhrif á ímyndsvæðisins, aukið virkni íbúa, fjölgað störfum og dregið að gesti. Samanlagt hafa þau sinnt Heimilisiðnaðarsafninu og Ámundakinn í 50 ár. Í ár eru þrjátíu ár liðin frá því að Elín tók að sér að vera í forsvari fyrir Heimilisiðnaðarsafnið og 20 ár frá því að Jóhannes tók að sér að vera í forsvari fyrir Ámundakinn.

Elín S. Sigurðardóttir og Jóhannes Torfason veittu Landstólpanum viðtöku. Með þeim á myndinni eru Helga Harðardóttir og Andri Þór Árnason.

Sá sem hlýtur viðurkenninguna hverju sinni fær afhentan listmun hannaðan af lista- eða handverksfólki. Viðurkenningargripurinn í ár var í formi ljósmyndaverks eftir Gyðu Henningsdóttur og nefnist verkið Speglun. Gyða leggur áherslu á landslag, fugla- og dýralíf í ljósmyndun sinni og grafík. Í fyrsta sinn fylgdi viðurkenningunni einnig fjárhæð að upphæð ein milljón króna. Þau heiðurshjón Elín og Jóhannes veittu viðurkenningunni viðtöku á ársfundi Byggðastofnunar á Húsavík. Þau létu þess getið við það tilefni að þau hygðust ánafna orgelsjóði Blönduóskirkju verðlaunaféð. Með fjárframlaginu myndu þau þakka fyrir mikilvægt hlutverk kirkjunnar í samfélaginu og minnast um leið 30 ára vígsluafmælis hennar.

Landstólpinn verður næst veittur á ársfundi Byggðastofnunar í apríl 2024 sem haldinn verður í Bolungarvík.

NORA, Norræna Atlantssamstarfið

Norræna Atlantssamstarfið (NORA) er samstarfs- vettvangur Íslands, Færeyja, Grænlands og norður- og vesturluta Noregs. NORA heyrir undir Norrænu ráðherranefndina og er hluti af norrænu samstarfi á sviði byggðamála og svæðasamstarfs. Aðalskrifstofa NORA er í Þórshöfn í Færeyjum og eru landsskrifstofur í hverju aðildarlandi. Byggðastofnun hefur umsjón með starfinu á Íslandi sem á þrjú fulltrúa í svokallaðri NORA-nefnd en í þeim hópi er einnig fulltrúi innviðaráðuneytisins í framkvæmdastjórn. Aðildarlöndin skiptast á formennsku árlega og voru Íslendingar með formennsku á árinu 2023.

Stærstur hluti tekna NORA kemur frá Norrænu ráðherranefndinni eða 80%. Aðildarlöndin greiða árlega rúmlega 20% af heildarframlögum til NORA og greiðir Ísland um 29% af því framlagi. Að auki fær NORA lítils háttar framlag frá færeysku landsstjórninni og frá Vestnorræna sjóðnum.

NORA leggur áherslu á samstarf innan svæðisins og á miðlun reynslu og þekkingar í byggða- og atvinnumálum, sem og á nýsköpun og sjálfbæra þróun. NORA veitir styrki til verkefna sem stuðla að eflingu atvinnulífs og byggða með auknu samstarfi milli landanna. Það er gert með því að styrkja nýsköpun á sviði sjávarútvegs og auðlinda hafsins, þróun atvinnutækifæra á sviði ferðaþjónustu, landbúnaðar og orkumála og verkefni á sviði upplýsingatækni, fjarskipta, samgangna og flutninga m.a. með það að markmiði að sigrast á fjarlægðum. Samstarfsverkefni sem NORA hefur styrkt hafa skilað góðum árangri.

Styrkir geta numið allt að 500 þús. d.kr. á ári og verkefni verið styrkt að hámarki í þrjú ár. Styrkfjárhæð getur ekki numið meira en 50% af heildarkostnaði verkefnis og skilyrði er að um samstarf minnst tveggja NORA landa sé að ræða. Umsóknarfrestir eru tvisvar á ári, í mars og október. Á árinu

Frá haustfundi NORA 2023.

2023 bárust 34 umsóknir. Úthlutað var rúmum 5,6 millj. d.kr. til tuttugu verkefna og eru Íslendingar þátttakendur í öllum nema fjórum og leiða þrjú verkefni. Íslensk þátttaka í verkefnum NORA er mjög góð og hefur á undanförunum árum verið á bilinu 70–90%. Á [heimasíðu NORA](#) er að finna yfirlit yfir öll verkefni.

NORA leggur áherslu á að styrkja stöðu sína innan norræns samstarfs, en einnig að styrkja tengsl við lönd við Norður-Atlantshafið, s.s. Skotland, Hjaltlandseyjar, Orkneyjar og austurströnd Kanada, m.a. í gegnum ýmis samstarfsverkefni. Á árinu var gerður samningur á milli NORA og Orkneyjaráðsins sem gerir þátttöku Orkneyinga í styrktum samstarfsverknum NORA mögulega.

NORA starfar nú samkvæmt stefnuáætlun fyrir árin 2021-2024 en í henni er sem fyrr lögð áhersla á sjö fagsvið. Áætlunin hvílir á þremur grunnstoðum sem eru verkefnastuðningur, stefnumörkun og tengslamyndun. Stefnuáætlunin tekur mið af áætlunum ráðherraráðsins um framtíðarsýn 2030.

Norðurslóðaáætlunin (NPA)

Norðurslóðaáætlunin (Northern Periphery and Arctic Programme) er samstarfsvettvangur Evrópusambandsríkjanna Írlands, Svíþjóðar og Finnlands annars vegar og Noregs, Íslands, Grænlands og Færeyja hins vegar. Meginmarkmið Norðurslóðaáætlunarinnar er að efla sjálfbært atvinnu- og efnahagslíf og búsetuþætti á starfssvæði áætlunarinnar.

Við upphaf nágildandi áætlunartímabils 2021-2027 hurfu Skotland og Norður-Írland úr samstarfinu vegna útgöngu Bretlands úr ESB. Er það miður þar sem báðar þjóðirnar voru virkir þátttakendur í samstarfinu og höfðu lagt mikið til þess í gegnum þátttöku í verkefnum. Þó aðstæður í löndunum séu ekki einsleitar eru þar ákveðin sameiginleg sérkenni sem felast m.a. í veðráttu, strjálbýli, miklum vegalengdum, náttúruauðlindum, háu menntunarstigi og neikvæðri lýðfræðilegri þróun á dreifbýlum svæðum.

Aðalskrifstofa NPA er í Kaupmannahöfn og landsskrifstofur í hverju aðildarlandi. Byggðastofnun hefur umsjón með starfinu hér á landi, sem felst annars vegar í hlutverki landstengiliðar sem er að kynna áætlunina, aðstoða umsækjendur, þ.m.t. talið að finna erlenda samstarfsaðila og taka þátt í mati umsókna. Hins vegar er stofnunin einnig eftirlitsaðili með framkvæmd verkefna og yfirfer framvinduskýrslur vegna útgreiðslu styrkja.

Þátttaka Íslands í NPA er byggðaaðgerð sem á rætur sínar í þingsályktun um stefnu í byggðamálum fyrir árin 2002-2005. Þar var kveðið á um að stuðla markvisst að þátttöku stofnana og atvinnulífs á landsbyggðinni í alþjóðlegu samstarfi. Til að ná markmiðinu var lagt til að Ísland gerðist aðili að Norðurslóðaáætlun Evrópusambandsins. Það gekk eftir og hefur Ísland verið virkur þátttakandi síðan árið 2002. Þátttaka Íslands byggir nú á byggðaaætlun fyrir árin 2022-2036. Heildarframlag til NPA á yfirstandandi tímabili, 2021-2027, eru 51,5 milljónir evra, þar af er framlag Íslands 3 milljónir evra. Eins og fram kom í síðustu ársskýrslu dróst nokkuð að hrinda áætluninni af stað en fyrsta kall hennar var ekki opnað fyrr en í lok apríl 2022 en síðan þá hefur verið góður gangur í framkvæmd hennar.

Markmið Norðurslóðaáætlunar er að stuðla að samstarfsverkefnum sem miða að því að finna lausnir á sameiginlegum viðfangsefnum samstarfslandanna. Fyrir tímabilið 2021-2027 hafa þrjú forgangssvið með undirmarkmiðum verið skilgreind:

1. Styrkja nýsköpunarhæfni þrautseigra og aðlaðandi samfélaga á starfssvæði áætlunarinnar.
 - 1.1. Þróa og bæta rannsókn- og nýsköpunarhæfni og nýtingu hátækni.
 - 1.2. Nýta kosti stafvæðingarinnar fyrir íbúa, atvinnulíf, rannsóknastofnanir og stjórnvöld.
 - 1.3. Styrkja sjálfbæran vöxt, samkeppnishæfni og fjölgun starfa hjá litlum og meðalstórum fyrirtækjum.
2. Styrkja getu samfélaga á starfssvæði áætlunarinnar til að laga sig að loftslagsbreytingum og bættri auðlindanýtingu.
 - 2.1. Stuðla að betri orkunýtingu og draga úr losun gróðurhúsalofttegunda.
 - 2.2. Styðja aðlögun að loftslagsbreytingum, varnir gegn hamförum og seiglu með beitingu vistkerfislausna (ecosystem based approaches).
 - 2.3. Styðja við umbreytinguna yfir í hringrásarhagkerfið og betri orkunýtingu.
3. Styrkja stofnanagetu samfélaga á starfssvæði áætlunarinnar til að nýta sér samstarfsverkefni.
 - 3.1. Bæta stofnanagetu stjórnvalda og annarra haghafa við innleiðingu svæðisbundinna áætlana á sjó og landi.

Lögð er áhersla á afurðir verkefnanna, vöru og/eða þjónustu sem styrkir atvinnulíf, búsetu eða bætir öryggi íbúa. Þátttakendur geta verið fyrirtæki, sveitarfélög, fyrirtæki þeirra, stofnanir og samtök, ríkisstofnanir, mennta- og rannsóknastofnanir eða frjáls félagasamtök.

Norðurslóðaáætlunin er samkeppnissjóður sem rekinn er á svipuðum forsendum og rannsóknáætlanir innan EES samningsins, þar sem umsækjendur keppa í gæðum um það fjármagn sem er til ráðstöfunar. Umsóknir eru metnar af sérfræðinefndum í öllum aðildarlöndunum og er stuðningur háður a.m.k. 35% mótframlagi umsækjenda hvað íslenska þátttöku varðar en lágmarks mótframlag

var áður 40%. Stuðningur við þátttöku íslenskra aðila í verkefnum er eingöngu fjármagnaður af framlagi Íslands. Til að stuðla að sem mestri virkni þeirra fjármuna með því að hámarka fjölda verkefna með íslenski þátttöku, hefur verið ákveðið að hámarksupphæð kostnaðar íslenskra aðila í einstökum verkefnum verði 200 þús. evrur og hámarksstyrkur 65% af þeim fjármunum sem eru um 130 þús. evrur.

Á árinu 2023 var tekin ákvörðun um styrkveitingar í öðru og þriðja kalli eftir aðalverkefnum og fjórða kallið opnað. Þá voru einnig opnuð tvö köll (annað og þriðja) eftir undirbúningsverkefnum.

Annað aðalkallið var opið 5. okt. - 5. des. 2022 og ákvörðun um styrki var tekin á fundi stjórnar áætlunarinnar 22. mars 2023. Alls bárust níu umsóknir, þar af sjö með íslenski þátttöku. Samþykkt var að styrkja sex verkefni, þar af fimm með íslenski þátttöku sem eru:

MERSE - Business Models Empowering Rural Social Entrepreneurship – voicing the rural norm snýst um að umbreyta og þróa viðskiptamódel, stuðningskerfi og aðstæður fyrir óhagnaðardrífna starfsemi ýmis konar í dreifbýli. Stuðla að þekkingarflæði milli landa varðandi óhagnaðardrífna starfsemi og skapa tengslanet til að tengja frumkvöðla á þessu sviði betur við stoðkerfi atvinnu- og byggðapróunar. Markmiðið er að skapa betri tækifæri fyrir þau sem vilja þróa sjálfbæra frumkvöðla- og samfélagsstarfsemi sem stuðlað getur að bættum búsetuskilyrðum á öllu starfssvæði áætlunarinnar.

Þátttakendur eru: Mid Sweden University (SE) sem leiðir verkefnið, Companion Co-operative Development (SE), KBT Vocational School (NO), The Gaeltacht Authority (IE), University of Helsinki (FI) og Vestfjarðastofa.

SUB - Sustainable Arctic and Peripheral Biking Tourism hefur að markmiði að yfirfæra og þróa frumkvöðlamenningu og sjálfbært viðskiptamódel í hjólreiðaferðamennsku í samstarfi við lítill og millistór fyrirtæki. Verkefnisaðilar sjá hjólreiðaferðamennsku sem vaxandi þátt sem geti aukið efnahagslega fjölbreytni og

þar með seiglu smærri samfélaga. Vöxtur staðbundinna smærri og meðalstórra fyrirtækja séu lykilþáttur í vexti og auknum atvinnutækifærum. Sérstök áhersla er á að ná til yngra fólks í verkefninu.

Þátttakendur eru: The Local Federation of East Lapland (FI) sem leiðir verkefnið, LUKE - Natural Resources Institute Finland (FI), Visit Torshavn (FO) Jämtland Härjedalen Tourism (SE) Donegal County Council (IE) og Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra.

COPOWER - Community based virtual POWER plant snýst um að þróa samfélagslega sýndarvirkjun (e. a community-based Virtual Power Plant (cVPP)) ásamt viðskiptamódeli í fimm samfélögum í Finnlandi, Íslandi, Írlandi og í Færeyjum. Markmiðið er, í gegnum samstarf milli landa, að nýta stafræna tækni til að tengja saman margar smærri virkjanir og orkukerfi og keyra sem eina heild, líkt og gert er í stærri kerfum, til að samhæfa orkuframleiðsluna og orkunotkunina.

Þátttakendur eru: European Regions Network for the Application of Communications Technology (IE) sem leiðir verkefnið, Centria University of Applied Sciences (FI) University of Oulu (FI) Donegal County Council (IE) Nolsoy Energy Ltd (FO) og Háskóli Íslands.

DACCHE - Digital Action on Climate Change with Heritage Environments snýst um að draga fram staðbundna þekkingu og nýta stafræna tækni til að gera samfélögum kleift að varðveita menningarlandslag og sýna hvernig það lagar sig að loftslagsbreytingum. En einnig til að skipuleggja framkvæmdaáætlanir við endurheimt landgæða í ljósi hraðra breytinga á umhverfinu. Þessar breytingar geta ógnað menningu, menningararfi og samfélagi á svæðinu en stofnanir sem miðla menningararfinum eru lykilaðilar við að hvetja íbúa og ferðamenn til aukinnar meðvitundar og aðgerða.

Þátttakendur eru: Jamtli Foundation (SE) sem leiðir verkefnið, Aurora Borealis Multimedia AS (NO) Donegal County Museum (IE) Faroe Islands National Museum (FO) Nordic Centre of Heritage Learning & Creativity svb (SE) Gunnarsstofnun og Háskóli Íslands.

Frá Reyðarfirði.

ARCTIC STEM COMMUNITIES - Empowering NPA Communities by Implementing STEM Ecosystems as a Tool for Navigating Change snýst um, eins og nafnið bendir til, að efla samfélög til að takast á við og laga sig að óhjákvæmilegum breytingum með því að efla þekkingu íbúa og byggja upp færni með því að tengja saman fjölbreyttar auðlindir, náttúru og samfélag. Það er gert í gegnum svokallaðar STEM greinar (e. Science, Technology, Engineering, Math) með samstarfi stofnana, skóla, atvinnulífs og almennings, með áherslu á jafnrétti og aðgengi fyrir alla, til að takast á við áskoranir framtíðarinnar. Í verkefninu verður beitt reyndu bandarísku módeli sem aðlagð verður aðstæðum hjá verkefnisaðilum en markmiðið er einnig að það verði yfirfæranlegt til annarra samfélaga á norðurhvara.

Þátttakendur eru: Þekkingarnet Þingeyinga sem leiðir verkefnið, LUMA Centre Finland (FI) og University of Galway (IE).

Þriðja aðalkallið var opið 25. apríl – 26. maí 2023 og bárust níu umsóknir, þar af sex með íslenskum þátttakendum. Ákvörðun um styrkveitingar var tekin á fundi stjórnar áætlunarinnar 27. sept. 2023 og samþykkt að styrkja tvö verkefni sem bæði eru með íslenskri þátttöku, sem eru:

OatFrontiers - Adapting oats to final Frontier byggir m.a. á fyrra NPA verkefni, CEREAL en á NPA svæðinu eru tækifæri til að auka kornrækt. Það sem takmarkað hefur þróunina er vöntun á góðum yrkjum til ræktunar við þau skilyrði sem á svæðinu eru. Hafrar eru valdir vegna þekktra jákvæðra heilsufarsáhrifa, aukinnar neyslu og að tegundin

er tiltölulega hörð af sér gagnvart veðurfari. Prófuð verða 400 kvæmi til að velja úr þau sem vænlegust eru en einnig verða þróuð ný yrki byggð á genarannsóknum. Komið verður á samstarfi rannsóknaraðila og hafraræktenda á svæðinu til að takast á við þær áskoranir sem ræktunin stendur frammi fyrir.

Þátttakendur eru: Natural Resources Institute (FI) sem leiðir verkefnið, Norwegian University of Life Sciences (NO), Graminor Ltd. (NO), Lantmannen (SE), Teagasc – Agriculture and Food Development Authority (IE), University College Dublin (IE), Boreal Plant Breeding Ltd. (FI), Norwegian Institute of Bioeconomy Research (NO), Lund university (SE) og Landbúnaðarháskóli Íslands.

NOBICC - Northern Buildings in Changing Climate snýst um að rannsaka áhrif breyttra veðurárauna á byggingar sem m.a. má rekja til loftslagsbreytinga sem hafa í för með sér tíðari umskipti frosts og þýðu á veturna, aukinn vindstyrk og regn sem eykur á rakaálag á byggingar. Áhrif þessara umhverfisbreytinga á ytra byrði og veggj verða rannsökuð til að greina hvaða byggingarhlutar eru viðkvæmastir fyrir þessu aukna rakaálagi. Þannig mun verkefnið leiða fram þekkingu sem nýtast mun við hönnun bygginga framtíðarinnar. Ólíkar aðstæður á Grænlandi, Íslandi, Noregi og svo Svíþjóð og Finnlandi verða nýttar til að þróa lausnir sem taka m.a. á mismunandi orkunýtni bygginga út frá mismunandi umhverfisaðstæðum.

Þátttakendur eru: UiT The Arctic University of Norway (NO) sem leiðir verkefnið, University of Oulu (FI), Umeå University (SE), Nuuk Architects & Planners a/s (GL) og Háskólinn í Reykjavík.

Fjórða aðalkallið var svo opnað 11. okt. 2023 og stóð til 2. feb. 2024. Alls bárust 19 umsóknir og þar af 14 með íslenskum þátttakendum. Ákvörðun um styrkveitingar verður tekin á fundi stjórnar áætlunarinnar sem er á dagskrá 29. maí n.k.

Eins og áður sagði voru einnig opnuð tvö köll eftir undirbúningsverkefnum á árinu það fyrra, sem var númer tvö, var opið 15. febr. – 8. mars og umsóknir voru afgreiddar 17. maí. Alls bárust sjö umsóknir, þar af tvær með íslenskum þátttakendum. Samþykkt var að styrkja sex, þar af aðra þeirra sem er með íslenskri þátttöku:

SelfCare - Self-management of health and wellbeing in rural areas snýst um að bæta aðgengi ýmissa jaðarhópa í dreifbýli að heilbrigðisþjónustu og sjálfshjálp. Vegna mismunandi menningarbakgrunns og þekkingar er oft erfitt fyrir ýmsa hópa að nýta sér slíka þjónustu til fulls. Nálgunin á viðfangsefnið er opin og byggir á því að kortleggja stöðuna, þ.m.t. nýtingu fjarheilbrigðislausna og við hvaða hindranir er að glíma. Lögð er áhersla á að tryggja aðkomu sem flestra þjónustuaðila og notenda þjónustunnar til að miðla þekkingu milli aðila.

Þátttakendur eru: Region Västerbotten, Centre for Rural Medicine í Svíþjóð, sem leiðir verkefnið, University of Limerick (IE), Department of Occupational Medicine and Public Health (FO) og Heilbrigðis- og velferðartækniklasi Norðurlands.

Þriðja forverkefnakall áætlunarinnar var opið 23. ágúst - 22. sept. 2023 og bárust tíu umsóknir, þar af fjórar með íslenskum þátttakendum. Samþykkt var á fundi stjórnar áætlunarinnar 22. nóv. að styrkja átta verkefni, þar af þrjú með íslenskum þátttakendum, sem eru:

Nordic Bridge - Bridging Gaps through Problem-Solution Matchmaking in the Nordic Region hefur það að markmiði að umbreyta starfssvæði Norðurslóðaáætlunarinnar í vistkerfi samstarfs, nýsköpunar og velsældar með því að byggja upp stafrænt samskiptatorg sem tengir háskóla, atvinnulíf og hið borgaralega samfélag. Þannig verði skapaður vettvangur fyrir þau úrlausnarefni sem eftir er kallað og mögulegar lausnir þeirra. Undirbúningsverkefnið felst í nauðsynlegri grunnvinnu, s.s. þarfagreiningu,

skilgreiningu haggæðila og þróun aðalverkefnis.

Þátttakendur eru; Nord University (NO), sem leiðir verkefnið, Lapland University of Applied Sciences (FI), Bodø Business Forum (NO), NCE Aquaculture (NO), Háskólinn á Hólum og Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra.

CASBAT - Cascading use of side streams to produce sustainable battery chemicals snýr að því að koma á samstarfi milli rannsóknarstofnana og atvinnulífsins á starfssvæði Norðurslóðaáætlunarinnar í þeim tilgangi að finna kísilríkt staðgönguhræfni á svæðinu fyrir rafhlöðuiðnaðinn. Í undirbúningsverkefninu fer fram frumskoðun á mögulegum hræfnum á svæðinu og mat á þeim til umræddrar framleiðslu.

Þátttakendur eru; Centria University of Applied Sciences Ltd (FI) sem leiðir verkefnið, University of Eastern Finland (FI) og Háskóli Íslands.

GIFT - Geographical Indication (GI) boosting Food and Tourism sectors in Northern areas snýst um að styrkja samkeppnisstöðu og sýnileika staðbundinnar matvælaframleiðslu, handverks og ferðaþjónustu á starfssvæði áætlunarinnar. Markmiðið er að efla samstarf lítilla og meðalstórra fyrirtækja í þeim tilgangi að auka sýnileika svæðisins með því að þróa umsókn um aðalverkefni sem snýr að því að nýta betur upprunamerkingarkerfi Evrópu-sambandsins og þau markaðstækifæri sem því fylgja.

Þátttakendur eru; University of Helsinki (FI) sem leiðir verkefnið, Local Enterprise Office, Donegal County Council (IE) og Icelandic Lamb.

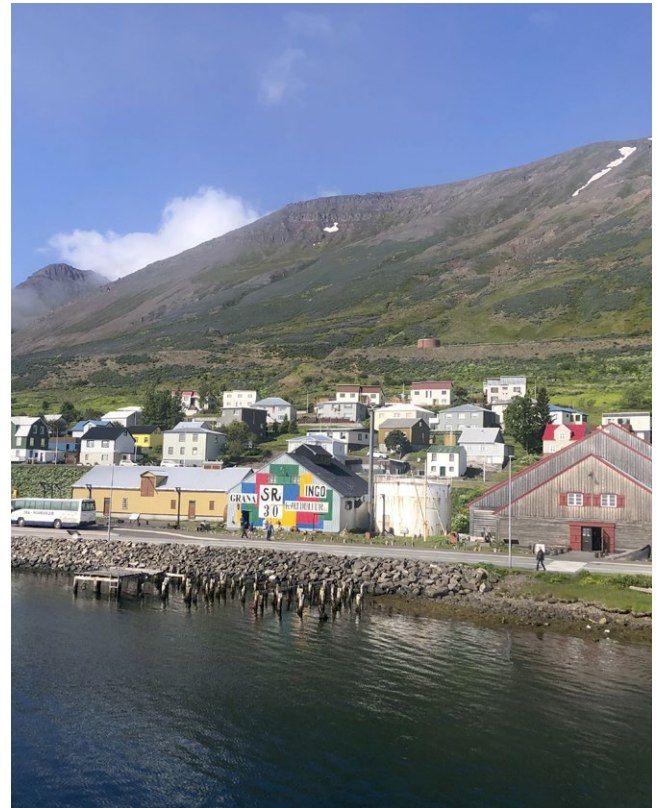
Í árslok hefur verið ráðstafað tæplega 1,7 milljónum evra til verkefna af þeim rúmlega 2,6 milljónum evra sem eru til ráðstöfunar af framlagi Íslands til áætlunarinnar, eða um 64% fjármunanna. Aðeins eru liðin þrjú ár af áætlunartímabilinu sem er til ársloka 2027 og því ljóst að þröngt verður um þátttöku íslenskra aðila það sem eftir lifir tímabilsins nema til komi auknir fjármunir. Í ljósi þess ávinnings í formi þekkingar og tengslamyndunar sem í þátttökunni er fólgin væri það mikill skaði fyrir atvinnu- og samfélagsþróun í landinu ef draga þyrfti verulega úr þátttöku íslenskra aðila af þessum sökum.

NorValue – Sustainable Value Chains in Nordic Coastal Communities

NORVALUE er samstarfsverkefni Íslands, Grænlands, Færeyja og Noregs, fjármagnað af norrænu ráðherranefndinni og danska ríkinu. Verkefnið varð til í formennskutíð Danmerkur og var hluti af formennskuáætlun þeirra. Háskóli Grænlands í Nuuk leiðir verkefnið, en auk hans er hugmynda- og fræðileg vinna á vegum háskólans í Hróarskeldu. Byggðastofnun tekur þátt í þessu verkefni af Íslands hálfu ásamt Grétari Þór Eypórssyni prófessor við HA. Heildarfjármagn þessa verkefnis eru um 5 milljónir danskra króna. Verkefnið hófst formlega í ársbyrjun 2020. Því átti að ljúka í árslok 2022, en frestaðist vegna COVID-19 til haustsins 2023. Verkok hafa enn frestast og nú er unnið að lokaútgáfu síðari skýrslunnar og er stefnt að því að hún komi út að vori 2024.

Í verkefninu er skoðað hvaða áhrif breytingar á atvinnuháttum hafa haft í sjávarbyggðum af tiltekinni stærð. Hvert land tekur fyrir tvö byggðarlög/bæi sem byggja eða hafa byggt á sjávarútvegi. Hugtök eins og virðiskeðja (value chain) og viðnámsþróttur (resilience) eru mikilvæg rannsóknarhugtök í þessu verkefni. Niðurstöður eru bornar saman milli landanna fjögurra, hvaða þættir eru sameiginlegir og hverjir ekki. Hvað ákvarðar velgengni og hvað hefur áhrif til hins verra?

Tvö byggðarlög, eða bæir, eru til skoðunar í íslenska hluta verkefnisins. Það eru Siglufjörður og Ólafsfjörður. Árið 2021 var viðhorfskönnun lögð fyrir úrtak íbúa þessara bæja þar sem meðal annars var spurt um afstöðu til aðgerða stjórnvalda í formi sameiningar sveitarfélaga í Fjallabyggð 2006, til opunar Héðinsfjarðarganga 2010, tilkomu Menntaskólans á Tröllaskaga og uppbyggingar í atvinnulífi. Sú könnun var grundvöllur íslenska hluta fyrri verkefnisskýrslunnar sem út kom í TemaNord í lok árs 2022 og bar heitið [Value Chains and Resilient Coastal Communities in the Nordic Atlantic](#).

Frá Siglufirði.

Grundvöllur íslenska hluta síðari skýrslunnar, sem ekki hefur fengið heiti ennþá, er vettvangsferð sem farin var sumarið 2022, þar sem tekin voru viðtöl og haldnir fundir með rýnihópum á Siglufirði og Ólafsfirði. Eitt af því sem kom í ljós í viðhorfskönnuninni frá árinu 2021 er að íbúar á Ólafsfirði eru almennt neikvæðari gagnvart þeim breytingum sem hafa orðið í atvinnulífi og samfélagi, árin frá sameiningu og eldri íbúar eru neikvæðari en þeir yngri. Ólafsfirðingar telja einnig að þjónustu í þeirra bæ hafi farið aftur við sameininguna. Þessar skoðanir komu einnig sterkt fram á fundum og í viðtölum ársins 2022.

Á árinu 2023, var auk fjarfunda samstarfshópsins í verkefninu, haldinn einn fundur í Kaupmannahöfn.

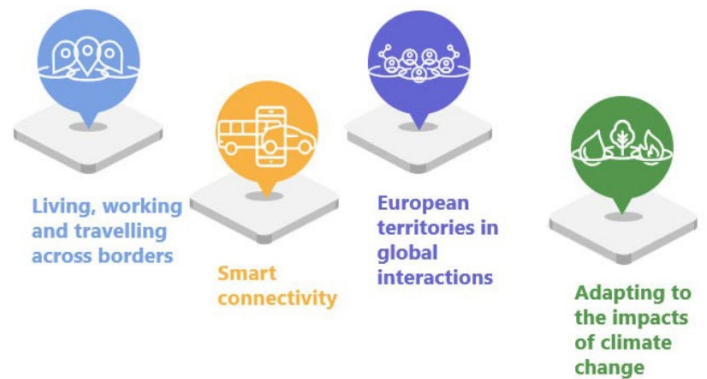
ESPON

ESPON er ein af áætlunum ESB um milliríkjasamstarf sem Ísland er þátttakandi í ásamt öllum 27 aðildarríkjum ESB auk Noregs, Liechtenstein og Sviss. ESPON, sem stendur fyrir European Territorial Observatory Network, miðar að því að efla umfang og gæði byggðarannsóknna í löndum Evrópu og greiða aðgengi opinberra stjórnvalda að áreiðanlegum og vönduðum gögnum og rannsóknarniðurstöðum, til notkunar í opinberri stefnumótun innan byggðamála.

Ísland hefur tekið þátt í ESPON-áætluninni frá árinu 2007. Fulltrúar Byggðastofnunar sitja bæði í stýrinefnd ESPON (Monitoring Committee-MC) og sem landstengiliðir (National Contact Point-ECP) fyrir Íslands hönd. Helstu verkefni ESPON á árinu 2023 voru uppgjör á fráfarandi áætlun, ESPON 2014 – 2020, og áframhaldandi mótun nýrrar áætlunar ESPON 2030.

Hin nýja áætlun var sett af stað undir lok árs 2022. Í þessari nýju starfsáætlun er tekin upp ný nálgun þar sem allar niðurstöður, rannsóknir og viðburðir innan ESPON þurfa að falla innan ákveðinna áhersluþemaflokka (e. Thematic Action Plans, TAPs) sem skilgreindir eru af stýrinefnd áætlunarinnar út frá þörfum þátttökulandanna, vísindasamfélagsins og annarra hagsmunaaðila. Á árinu 2023 bættust við fjögur ný þemu til viðbótar þeim fjórum sem samþykkt voru 2022, von er á a.m.k. tveimur þemum til viðbótar. Hér má sjá þau þemu sem komu inn 2023:

Meginrannsóknaráherslurnar eru sem fyrr hagnýtar rannsóknir á byggðapróun (Applied research) og verkefnaþæðar greiningar (Targeted Analysis). Þær síðarnefndu byggja á óskum hagaðila hverju sinni og geta þeir sent inn óskir um viðfangsefni í gegnum ESPON heimasíðuna. Allar rannsóknarniðurstöður, gögn, kort og aðrar upplýsingar sem framleiddar eru á vegum ESPON eru öllum aðgengilegar í gegnum heimasíðu ESPON www.espon.eu og í gagnatorgi ESPON, [ESPON PORTAL](#). Þar er hægt að skoða öll kort ESPON og fletta upp rannsóknarniðurstöðum eftir málefnum, gagnasöfnum og/eða löndum. Þetta þýðir að þó svo að rannsóknir og viðfangsefni ESPON ráðist af þörfum stjórnvalda og hagaðila innan þátttökulanda áætlunarinnar hverju sinni, þá geta allir hagnýtt sér niðurstöðurnar, s.s. vísindasamfélagið, háskólar, ráðgjafar, fyrirtæki, félagasamtök, fréttamiðlar og almenningur.

Mynd 16. Áhersluþemaflokkar ESPON.

Norrænir vinnuhópar um byggðapróun

Byggðastofnun tekur þátt í norrænu samstarfi er snýr að byggðapróun. Byggðastofnun og landshlutasamtök sveitarfélaga eiga sitt hvorn fulltrúann í þemahópi um Græna og samþætta byggðapróun í dreifbýli á Norðurlöndum en starfstímabil hópsins eru árin 2021-2024. Þemahópurinn er framhald af hópi um Sjálfbæra byggðapróun á Norðurlöndum sem starfaði á tímabilinu 2017-2020. Meginverkefnið sem unnið hefur verið að snúast um þjónustuframboð og aðgengi að þjónustu, réttlát orkuskipti í dreifbýli, svæðisbundin áhrif fjarvinnu, skort á hæfu vinnuafla og brothættar byggðir. Segja má að verkefnið hafi öll tengingu við byggðapróun á Íslandi og tengist öll markmiðum stjórnvalda í gildandi þingsályktun um stefnumótandi byggðaaáætlun fyrir árin 2022-2036 sem eru jafnt aðgengi að þjónustu, jöfnum tækifærum til atvinnu og stuðla að sjálfbærri þróun byggða um allt land. Stofnunin tekur þátt í rýnihópum í tengslum við rannsóknarverkefni Nordregio undir heitinu Ensuring inclusive economic growth in the transition to a green economy og snýr að greiningu á því hvernig tryggja megi umbreytingu yfir í grænt hagkerfi sem sé sanngjörn fyrir alla þjóðfélags hópa. Gert er ráð fyrir að verkefninu ljúki um mitt ár 2024.

Frekari upplýsingar um þemahópinn og rannsóknarverkefnið er að finna á vef Nordregio nordregio.org, sem hefur umsjón með verkefninum fyrir hönd Norræna ráðherraráðsins, ásamt því efni sem gefið hefur verið út af fyrri þemahópum.

Samfélagsmiðlar Byggðastofnunar

Um nokkurt skeið hefur verið unnið að gerð samfélagsmiðlastefnu Byggðastofnunar. Unnin var markhópa-greining og tekin ákvörðun um að stofnunin yrði sýnilegri á samfélagsmiðlum með það að markmiði að auðvelda aðgengi að upplýsingum og útgefnu efni sem Byggðastofnun birtir reglulega. Markmið Byggðastofnunar á samfélagsmiðlum er að vekja athygli fjölmiðla og almennings á hlutverki stofnunarinnar og þeirri fjölbreyttu starfsemi sem fer þar fram. Auk þess að hvetja til umræðu um byggðamál og að ábendingum sé komið á framfæri. Þá þykir einnig mikilvægt að fjölga þjónustuleiðum sem notendum standa til boða og að nota fjölbreyttar leiðir miðlunar til að auglýsa fræðslufundi, viðburði og fleira og ná þannig til ólíkra markhópa, svo sem eftir aldri og áhugasviðum.

Markhópar Byggðastofnunar á samfélagsmiðlum eru almenningur, fjölmiðlar, opinberar stofnanir og aðrir hagaðilar. Þeir samfélagsmiðlar sem Byggðastofnun notar eru Facebook og Instagram. Áherslur og markhópar eru þó mismunandi eftir miðlum. Ábyrgð á framsetningu efnis á samfélagsmiðlum stofnunarinnar er í höndum vefstjóra og starfsmanna með ritstjórnarréttindi (e. admin).

Samfélagsmiðlateymi stofnunarinnar sér um að birta fréttir og tilkynningar á miðlum Byggðastofnunar. Ráðgjafi var fenginn vorið 2023 til að veita starfsfólki leiðbeiningar um leiðir að auknum sýnileika. Hlutverk hans felst meðal annars í því að veita aðstoð við undirbúning kynninga og fyrirlestra, miðla upplýsingum um verkefni Byggðastofnunar til fréttamiðla og samræma framsetningu kynningarefnis.

Eyrarrósin 2023

Eyrarrósin er viðurkenning sem veitt er framúrskarandi menningarverkefni utan höfuðborgarsvæðisins annað hvert ár. Auk viðurkenningarinnar og verðlaunafjárhæðar er Eyrarrósarhafa boðið að standa að viðburði á Listahátíð í Reykjavík árið eftir. Sérstök hvatningarverðlaun Eyrarrósarinnar eru einnig veitt þremur verkefnum sem hafa verið starfrækt í þrjú ár eða skemur. Hvatningarverðlaunin eru veitt metnaðarfullum verkefnum sem þykja hafa listrænan slagkraft, jákvæð áhrif á nærsamfélagið og burði til að festa sig í sessi. Eyrarrósin er samstarfsverkefni Bygðastofnunar, Ícelandair og Listahátíðar í Reykjavík.

Eyrarrósin var afhent í átjándan sinn þann 3. maí 2023 við hátíðlega athöfn á Hvammstanga. Frú Eliza Reid forsetafrú og verndari Eyrarrósarinnar afhenti verðlaunin og var það **Aðalheiður Eysteinsdóttir** sem hlaut viðurkenninguna í ár fyrir menningarstarf í Alþýðuhúsinu á Siglufirði. Aðalheiður hefur í rúman áratug leitt menningarstarf í Alþýðuhúsinu sem hefur haft mikið gildi fyrir nærsamfélagið og íslenskt menningarlíf. Í Alþýðuhúsinu er starfsemi allt árið um kring. Þar er m.a. starfrækt galleríið Kompan, þar sem sjö til níu myndlistarsýningar eru settar upp á hverju ári. Áhersla er lögð á fjölbreytta samtímamyndlist. Mánaðarlegir viðburðir, svokallað sunnudagskaffi, fara fram í alrými hússins. Í aðalsal Alþýðuhússins eru reglulega settir upp stærri viðburðir eins og listahátíðirnar Leysingar, Frjó og Skafli sem allar spanna fleiri listgreinar.

Á þeim áratug sem húsið hefur verið í rekstri hafa um 200 menningarviðburðir farið þar fram og um 2000 listamenn og aðrir skapandi einstaklingar komið að starfseminni. Vegleg bók var gefin út á á árinu 2022 um starfsemina fyrsta áratuginn í húsinu. Markmið Aðalheiðar með menningarstarfinu í Alþýðuhúsinu hefur frá upphafi verið að gera menningu og listir að hluta af hversdegi bæjarbúa: „...að skapa leikvöll listamanna og skapandi fólks til að framkalla list sína og vera vettvangur samræðna og tengsla á milli fólks hvaðanæva að“.

Aðalheiður Eysteinsdóttir Eyrarrósarhafi 2023.

Frá afhendingu Eyrarrósarinnar 2023.

Menningarstarfið í Alþýðuhúsinu á Siglufirði sýnir svo ekki verður um villst að með eldmóði, úthaldi og seiglu getur einstaklingur haft stórtæk áhrif á samfélag sitt. Í gegnum Alþýðuhúsið streymir ekki bara listafólk heldur flæða þar í gegn hugmyndir og ferskir vindar sem bæði hreyfa við og næra samfélagið. Gerist það ekki síst þegar heimafólk tekur virkan þátt í viðburðunum.

Hvatningarverðlaun Eyrarrósarinnar voru afhent við sama tilefni. Þrjú verkefni hlutu þau að þessu sinni þ.e. Alþjóðleg píanóhátíð á Vestfjörðum, Vesturbyggð, Hnoðri í norðri á Akureyri og Raddir úr Rangárþingi, Hellu. Hvert um sig hlutu þau verðlaunafé auk gjafakorts frá Ícelandair.

ÁRIÐ Í MYNDUM

Á ársfundi 2023.

Fyrirlestur á Byggðaráðstefnu.

Heimsókn stjórnenda Byggðastofnunar í Langanesbyggð.

Frá Grímsey.

Fyrirlesarar á ársfundi Byggðastofnunar.

ÁRIÐ Í MYNDUM

Frá ársfundi 2023, fulltrúar landshlutasamtaka.

Frá Borgarfirði eystri.

Inniðaráðherra á Byggðaráðstefnu.

Á Bjarmalandi við Djúpalek.

Jólapeysudagur starfsfólks Byggðastofnunar.

ÁRÍÐ Í MYNDUM

Íbúafundur í Strandabyggð.

Gönguferð starfsfólks.

Handbendi brúðuleikhús.

Ráðstefnugestir á Byggðaráðstefnu.

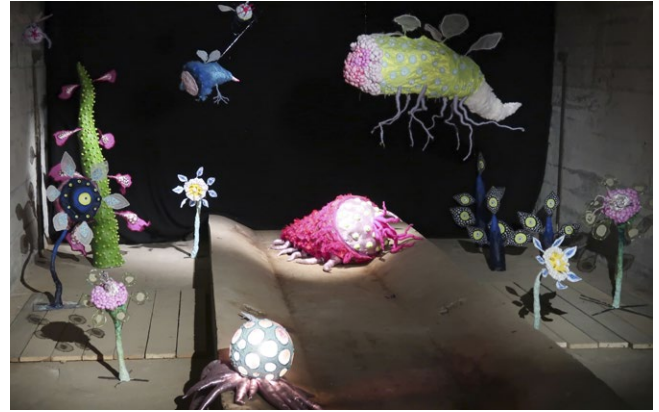

Íbúafundur á Bakkafirði.

ÁRIÐ Í MYNDUM

Frá Grímsey.

Í Djúpavík.

Yfirlitsmynd frá Byggðaráðstefnu.

Aðalheiður Eysteinsdóttir, Eyrarrósarhafi 2023.

Íbúafundur á Stöðvarfirði.

FJÁRHAGUR OG REKSTUR

Á árinu 2023 var hagnaður af rekstri Byggðastofnunar 703,5 m.kr.

Ársreikningur Byggðastofnunar fyrir árið 2023 er fyrsti ársreikningur stofnunar sem er gerður í samræmi við alþjóðlega reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (e. accrual basis IPSAS, International Public Sector Accounting Standards, vísað til sem "IPSAS"). Hefur ársreikningur ársins 2022 verið leiðréttur til samanburðar eftir IPSAS staðlinum.

Hreinar vaxtatekjur voru 1.243 m.kr. miðað við 794 m.kr. árið 2022. Aðrar rekstrartekjur voru 657 m.kr. og önnur rekstrargjöld 1.197 m.kr. Framlög í afskriftareikning útlána, lánsloforða og annarra krafna námu 164 m.kr. Hagnaður ársins var því 703,5 m.kr. miðað við 476 m.kr. hagnað árið áður.

Samkvæmt lögum skal Byggðastofnun njóta framlags úr ríkissjóði eins og ákveðið er í fjárlögum hverju sinni og nam það 457 m.kr. á árinu 2023.

Rekstrargjöldin án framlaga úr afskriftareikningi skiptust þannig að 336 m.kr. voru vegna lánaumsýslu og sérgreindur kostnaður vegna þróunarstarfsemi var 653 m.kr., en stærsti liðurinn þar eru framlög til atvinnuráðgjafar, 245 m.kr. Rekstrarkostnaður vegna stjórnarsýslu póstmála nam 44 m.kr.

Niðurstaða efnahagsreiknings Byggðastofnunar var 25.336 m.kr. um síðustu áramót, en nam 24.191 m.kr. í árslok 2022 og höfði því hækkað um 1.144 m.kr. á milli ára.

Eigið fé í árslok var 4.698 m.kr. samkvæmt efnahagsreikningi og hækkaði sem nam afkomu ársins. Eiginfjárlutfall samkvæmt lögum um fjármálafyrirtæki var 22,64%.

Heildarútlán að frádregnum afskriftareikningi útlána námu 22.071 m.kr. í árslok 2023 en voru 20.072 m.kr. í árslok 2022 og höfðu hækkað um 1.999 m.kr.

Framlög í afskriftareikning útlána og matsbreyting hlutafjár nam 164 m.kr. á árinu 2023 en 81 m.kr. árið 2022. Afskriftareikningur útlána var 1.096 m.kr. í árslok, sem var 4,72% af heildarútlánnum. Endanleg útlánatöp ársins námu 14 m.kr. en voru 23 m.kr. árið 2022.

ÁRSREIKNINGUR BYGGÐASTOFNUNAR 2023

Skýrsla stjórnar Byggðastofnunar og forstjóra.....	58
Áritun óháðs endurskoðanda.....	64
Yfirlit um afkomu.....	71
Efnahagsreikningur.....	72
Sjóðstreymi.....	73
Yfirlit um breytingu eigin fjár.....	75
Skýringar.....	76
Starfspáttayfirlit.....	109
Viðauki (óendurskoðaður)	
Stjórnarháttaryfirlýsing.....	111

SKÝRSLA STJÓRNAR BYGGÐASTOFNUNAR OG FORSTJÓRA

Hlutverk

Um stofnunina gilda lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 og reglugerð nr. 347/2000. Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu. Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við landshlutasamtök sveitarfélaga, sveitarfélög og aðra haghafa. Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins. Byggðastofnun annast framkvæmd laga um pósthjónustu og hefur með henni eftirlit eins og nánar er kveðið á um í lögum.

Rekstur ársins 2023

Ársreikningur Byggðastofnunar fyrir árið 2023 er fyrsti ársreikningur stofnunar sem er gerður í samræmi við alþjóðlega reikningskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (e. accrual basis IPSAS, International Public Sector Accounting Standards, vísað til sem "IPSAS"). Hefur ársreikningur ársins 2022 verið leiðréttur til samanburðar eftir IPSAS staðlinum.

Samkvæmt rekstrarreikningi nam hagnaður af rekstri stofnunarinnar 703,5 milljónum króna á árinu en til samanburðar var 476 milljóna króna hagnaður árið 2022. Eigið fé í lok desember 2023 samkvæmt efnahagsreikningi var 4.698 milljónir króna. Eiginfjárlutfall samkvæmt lögum um fjármálafyrirtæki var 22,64% en var 19,72% í lok árs 2021.

Efnahagur stofnunarinnar nam í lok desember 2023, 25.336 milljónum króna og hefur hækkað um 1.144 milljónir króna frá árslokum 2022. Stærsti einstaki liðurinn á eignahlíð efnahagsreiknings eru útlán til viðskiptavina og námu þau 22.071 milljónum króna og höfðu hækkað um 1.999 milljónir króna frá árslokum 2022. Handbært fé í lok desember 2023 nam 926 milljónum króna, en var 1.686 milljónir króna í árslok 2022. Lántökurogskuldabréfaútgáfur námu 19.901 milljónum króna og höfðu hækkað um 611 milljónir króna á árinu. Ný útlán á árinu 2023 námu 3.187 milljónum króna á móti 2.768 milljónum króna á árinu 2022.

Samkvæmt 84. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki skal eiginfjárgrunnur í heild nema að lágmarki 8% af áhættugrunni, en í lok desember 2022 var eiginfjárlutfall stofnunarinnar eins og að ofan greinir 22,64%. Skv. breytingu á lögum um fjármálafyrirtæki nr. 161/2002 sem samþykkt voru á Alþingi 15. júní 2022 og tóku gildi 1. júlí 2022 gildir X. kafli um eiginfjáruka ekki um Byggðastofnun og er stofnunin því undanþegin kröfum um sveiflujöfnunar- og verndunarauka frá þeim tíma.

Stjórnarhættir

Skv. 3. gr. laga um Byggðastofnun skipar ráðherra á ársfundi sjö menn í stjórn Byggðastofnunar til eins árs í senn og sjö menn til vara. Á ársfundi stofnunarinnar 27. apríl 2023 skipaði innviðaráðherra nýja stjórn sem sitja skal fram að næsta ársfundi en þó ekki lengur en til 1. júlí 2024. Í stjórnina voru skipuð Halldóra Kristín Hauksdóttir stjórnarformaður, Rúnar Þór Guðbrandsson varaformaður, Haraldur Benediktsson, Jónína Björk Óskarsdóttir, Karl Björnsson, María Hjálmarsdóttir og Óli Halldórsson. Á sama tíma voru sjö varamenn skipaðir, þau Katrín Sigurjónsdóttir, Andri Björgvin Arnþórsson, Lilja Björg Ágústsdóttir, Guðný Hildur Magnúsdóttir, Valgerður Rún Benediktsdóttir, Valgarður Lyngdal Jónsson og Sigurjón Þórðarson. Ráðherra skipar formann og varaformann og ákveður þóknun stjórnar. Fjármálaeftirlit Sí metur hæfi stjórnarmanna skv. 52. gr. laga um fjármálafyrirtæki nr. 161/2002.

Á árinu 2023 hélt stjórn Byggðastofnunar þrettán stjórnarfundir. Fundargerðir stjórnar eru birtar á heimasíðu stofnunarinnar, en úr þeim útgáfum eru fjarlægðar allar upplýsingar sem falla undir 58. gr. laga um fjármálafyrirtæki nr. 161/2002.

Stjórn samþykkti stjórnháttaryfirlýsingu 1. nóvember 2023. Er yfirlýsingin birt á heimasíðu stofnunarinnar og er óendurskoðaður hluti af þessum ársreikningi.

Í 4. gr. laga um Byggðastofnun er nánar kveðið á um verkefni stjórnar. Stjórn hefur sett sér reglur um störf sín og voru þær síðast endurskoðaðar 24. nóvember 2023.

Stjórn Byggðastofnunar leitast við að viðhalda góðum stjórnunarháttum og hefur sett sér reglur um störf stjórnar auk síðareglna fyrir starfsfólk og stjórn. Þá hafa verið settar starfsreglur fyrir endurskoðunarnefnd og stjórn hefur skilgreint hlutverk regluvarðar. Hjá stofnuninni

starfar lánanefnd sem fjallar um allar lánsúmsóknir, sölu fullnustueigna og hlutafjár auk þess að gera tillögu til stjórnar um sölu hlutabréfa, fullnustueigna og afgreiðslu lánamála yfir sínum heimildamörkum. Þá eru til staðar hjá stofnuninni aflamarksnefnd, áhættumatsnefnd, vanskilafundur og öryggisnefnd sem settar hafa verið verklagsreglur um. Verklagsreglur um útlánastarfsemi, fjármála- og eignaumsýslu er m.a. kveðið á um heimildir lánanefndar. Voru reglurnar síðast uppfærðar og samþykktar af stjórn á fundi hennar 19. febrúar 2021.

Í umboði stjórnar starfar endurskoðunarnefnd sem hefur lögbundið eftirlitshlutverk með endurskoðun stofnunarinnar. Endurskoðunarnefnd skal aðstoða stjórn við að uppfylla skyldur sínar með því að starfa sem óháður og hlutlægur aðili sem hefur eftirlit með reikningsskilafæri stofnunarinnar og innra eftirliti hennar ásamt störfum ytri og innri endurskoðenda stofnunarinnar eins og nánar er tilgreint í verklagsreglum hennar og í samræmi við 108. gr. b. laga nr. 3/2006 um ársreikninga.

Stjórn ber ábyrgð á skipun endurskoðunarnefndar og skal nefndin svara beint til stjórnar. Hún skal skipuð þremur aðilum eigi síðar en mánuði eftir aðalfund. Nefndarmenn skulu vera óháðir endurskoðanda eða endurskoðendum Byggðastofnunar og meirihluti nefndarmanna skal jafnframt vera óháður Byggðastofnun. Á fundi stjórnar 2. júní 2023 voru Kristbjörg Kristbergisdóttir, Ágústa Katrín Guðmundsdóttir og Óli Halldórsson skipuð í endurskoðunarnefnd Byggðastofnunar til eins árs og María Hjálmarsdóttir til vara.

Stjórn skipar regluvörð samkvæmt erindisbréfi og kemur regluvörður að lágmarki einu sinni á ári fyrir stjórn og kynnir skýrslu um þau málefni sem undir starfssvið hans heyrna. Þá hefur stjórn einnig skipað persónuverndarfulltrúa skv. erindisbréfi.

Ríkisendurskoðun ber ábyrgð á endurskoðun Byggðastofnunar skv. 4. gr. laga um Ríkisendurskoðun og endurskoðun ríkisreikninga nr. 46/2016. Ríkisendurskoðun fól PricewaterhouseCoopers ehf. í kjölfar útboðs að sjá um endurskoðun á ársreikningi Byggðastofnunar í umboði sínu rekstrarárin 2018-2024.

Byggðastofnun er undanþegin rekstri á innri endurskoðunardeild skv. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá árinu 2012. Árið 2016, í kjölfar útboðs, samdi Byggðastofnun við KPMG um að sjá um innri endurskoðun Byggðastofnunar á árunum 2016-2020. Árið 2020 var samningurinn við KPMG framlengdur til ársins 2025.

Verkefni forstjóra eru nánar tilgreind í 5. gr. laga um Byggðastofnun og í erindisbréfi ráðherra.

Stofnunin skiptist í fjögur svið, fyrirtækjasvið, lögfræðisvið, rekstrarsvið og þróunarsvið. Fjöldi starfsmanna í lok desember var 28 í jafnmörgum stöðugildum.

Áhættustýring

Skv. niðurstöðu Fjármálaeftirlitsins frá árinu 2015 er Byggðastofnun undanþegin starfrækslu áhættunefndar sbr. 5 mgr. 78 gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki. Vegna þessarar undanþágu þá hvíla starfsskyldur áhættunefndar sem mælt er fyrir um á stjórn Byggðastofnunar.

Skv. 11. gr. laga um Byggðastofnun skal fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar vera að varðveita eigið fé að raungildi og takmarkar það áhættuvilja hennar, en stjórn stofnunarinnar ákveður viðunandi áhættu. Núgildandi áhættustefna Byggðastofnunar var staðfest af stjórn í desember 2023.

Áhættustýring og virkt innra eftirlit er ein af meginstöðum ábyrgs reksturs stofnunarinnar. Byggðastofnun hefur skilgreint helstu áhættuþætti í rekstri sínum. Þeir eru útlánaáhætta, samþjöppunaráhætta, markaðsáhætta, gengisáhætta, vaxtaáhætta, uppgreiðsluáhætta, verðbólguáhætta, lausafjáraáhætta, útstreymisáhætta, seljanleikaáhætta, rekstraráhætta, upplýsingatækniahætta, pólitísk og lagaleg áhætta, orðsporsáhætta og starfsmannaáhætta.

Virkt innra eftirlit er hjá stofnuninni og hafa flestir ferlar verið skráðir. Þessir ferlar og áhættuþættir eru metnir reglulega. Hafa úttektir sýnt fram á að skilgreindar eftirlitsaðgerðir eru virkar.

Í samræmi við 78. grein laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki hefur verið skipaður sérstakur umsjónarmaður áhættustýringar hjá Byggðastofnun og gilda um störf hans reglur um umsjónarmann áhættustýringar sem samþykktar voru af stjórn í janúar 2023. Hefur umsjónarmaður áhættustýringar beinan og milliliðalausan aðgang að stjórn Byggðastofnunar og flytur skýrslu um þau málefni sem undir starfssvið hans heyra einu sinni á ári auk þess að leggja fyrir stjórn ársfjórðungslega áhættuskýrslu.

Fjármögnun

Skv. Fjárlögum 2023 sem samþykkt voru á Alþingi í lok árs 2022 hafði Byggðastofnun 3.000 m.kr. lántökuheimild á árinu 2023. Stofnunin nýtti sér 1.500 m.kr. af heimildinni með lántöku hjá Endurlánum ríkissjóðs.

Ófjárhagsleg upplýsingagjöf samkvæmt 66. grein laga nr 3/2006 um ársreikninga

Byggðastofnun telst til eininga tengdum almanna- hagsmunum eins og hugtakið er skilgreint í lögum um ársreikninga nr.3/2006, með síðari breytingum.

Stjórn Byggðastofnunar hefur sett sér starfsreglur eins og að framan greinir, þar er m.a. kveðið á um að stjórnar- formanni í Byggðastofnun sé óheimilt að taka að sér önnur störf fyrir stofnunina en þau sem teljast eðlilegur hluti starfa hans sem stjórnarformanns.

Stjórnarmaður skal ekki taka þátt í meðferð máls er varðar viðskipti hans sjálfs, fyrirtækis sem hann á virkan eignarhlut í, situr í stjórn, er í forsvari fyrir, er starfsmaður við eða á verulegra hagsmuna að gæta í eða telst að öðru leyti innherji í, svo og varðandi samkeppnisaðila slíkra fyrirtækja. Sama gildir um þátttöku í meðferð máls sem tengist aðila sem er venslaður stjórnarmanni persónulega eða fjárhagslega. Aðalmenn og varamenn í stjórn Byggðastofnunar, eða fyrirtæki sem þeir eiga eða eru í forsvari fyrir, skulu ekki sækja um lán og/eða styrki hjá stofnuninni. Öll önnur viðskiptaerindi stjórnarmanna og/eða varamanna, og fyrirtækja sem þeir kunna að eiga eða vera í forsvari fyrir skulu lögð fyrir stjórn.

Stjórn samþykkti stefnu um mat á hæfi stjórnar og forstjóra Byggðastofnunar á fundi 24. nóvember 2023. Tilgangur þessarar stefnu er að tryggja að Byggðastofnun uppfylli á hverjum tíma kröfur viðeigandi laga, reglna, viðmiða og leiðbeininga um mat á hæfi stjórnarmanna og forstjóra Byggðastofnunar að teknu tilliti til eðlis, umfangs og flækjustigs reksturs, til þess meðal annars að framfylgja viðmiðum um góða stjórnarhætti og auka trúverðugleika stofnunarinnar.

Stjórn Byggðastofnunar samþykkti siðareglur á fundi 1. nóvember 2023 sem gilda um stjórn og starfsmenn. Siðareglur minna starfsmenn og stjórn Byggðastofnunar og

aðra þá sem starfa í umboði hennar á víðtækar og strangar siðferðiskröfur sem gerðar eru til þeirra og stuðla þannig að því að efla það traust og þann trúverðugleika sem stofnuninni er nauðsynlegt að hafa.

Byggðastofnun fylgir lögum, reglum og samningum sem snerta jafnréttismál og gilda á hverjum tíma. Byggðastofnun er vinnustaður þar sem starfsfólk er metið á eigin forsendum, hefur jafna möguleika og sömu réttindi í starfi og til starfsframa. Jafnréttisáætlun Byggðastofnunar er ætlað að stuðla að jöfnum rétti og stöðu kynja innan stofnunarinnar og samþættingu kynja- og jafnréttissjónarmiða í starfi og stefnumótun Byggðastofnunar. Jafnréttisáætlun Byggðastofnunar nær til allrar starfsemi hennar.

Í lok árs 2023 veitti Jafnréttisstofa Byggðastofnun heimild til að nota jafnlaunamerkið árin 2024-2027. Í því fólst staðfesting á að Byggðastofnun hafi fengið vottun á jafnlaunakerfi sínu samkvæmt jafnlaunastaðli ÍST 85:2012 og uppfyllti öll skilyrði staðalsins. Með því er staðfest að launaákvæðanir séu kerfisbundnar, að fyrir hendi sé jafnlaunakerfi samkvæmt kröfum jafnlaunastaðals og að reglubundið er fylgst með því hjá stofnuninni að starfsfólk sem vinnur sömu eða jafnverðmæt störf hafi sambærileg laun óháð kynferði.

Byggðastofnun hefur sjálfbæra þróun og vernd umhverfisins að leiðarljósi í öllu sínu starfi. Á þann hátt leggur Byggðastofnun sitt af mörkum til að mæta þörfum samtímans án þess að draga úr möguleikum komandi kynslóða til þess að mæta þörfum sínum. Umhverfis- og samfélagsstefna og framkvæmd hennar er liður í daglegu starfi Byggðastofnunar til að draga úr álagi á umhverfið, auka gæði og vekja áhuga á innra umhverfisstarfi og samfélagslegri ábyrgð. Stefnan tekur til allrar starfsemi Byggðastofnunar.

Byggðastofnun er að byrja að stíga sín fyrstu skref í að uppfylla kröfur laga nr. 25/2023 um upplýsingagjöf um

sjálfbærni á sviði fjármálaþjónustu og flokkunarkerfi fyrir sjálfbærar fjárfestingar og reglugerð ESB nr. 2020/852. Stofnunin hefur sett sér loftslagsstefnu og umhverfis og samfélagsstefnu eins og áður segir. Stofnunin býður upp á lánaflokk sem kallast Græn lán. Lán þessi eru veitt til verkefna sem með einum eða öðrum hætti stuðla að umhverfisvernd, s.s. nýtingu endurnýjanlegra orkugjafa (smávirkjana, vatns-, vind- og sólarorku, lífgas), bættrar orkunýtni (í iðnaði, húsnæði og í samgöngum), mengunarvarna, bættrar auðlindanotkunar (söfnun úrgangs, meðhöndlun, endurvinnsla, endurnotkun, orkuvinnsla, meðferð spilliefna), lífrænnar matvælaframleiðslu o.s.frv. Ílokársvorukröfuvirði Grænna lána 410 m.kr. Byggðastofnun stefnir að því að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda um samtals 30% miðað við árið 2019. Byggðastofnun stefnir að því að kolefnisjafna þá losun sem eftir stendur frá árinu 2020. Byggðastofnun mun fyrst og fremst leggja áherslu á að draga úr losun í rekstri en einnig kolefnisjafna alla eftirstandandi losun með t.d. samning um skógrækt hjá viðurkenndum aðila eða kaupum á vottuðum kolefniseiningum.

Byggðastofnun tekur þátt í verkefninu Græn skref í ríkisrekstri og hefur lokið þremur af fimm skrefum verkefnisins. Stofnunin hefur sett sér markmið um að uppfylla öll fimm skrefin á árinu 2024.

Upptaka alþjóðlegra reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila (IPSAS)

Ársreikningur Byggðastofnunar fyrir árið 2023 er fyrsti ársreikningur stofnunar sem er gerður í samræmi við alþjóðlega reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miðað við rekstrargrunn (e. accrual basis IPSAS, International Public Sector Accounting Standards, vísað til sem "IPSAS") og hefur stofnunin beitt staðlinum IPSAS 33 Fyrsta skiptis upptaka IPSAS sem miðað við rekstrargrunn við gerð hans.

Upptaka IPSAS í ársreikningi 2023 hefur haft eftirfarandi áhrif:

- Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun tekjufært lántökugjöld vegna útlána strax við lánveitingu en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að tekjufæra þau með því að beita aðferð virkra vaxta.
- Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun metið framlög í afskriftareikning útlána í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um reikningsskil lánastofnana en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að meta þau í samræmi við reglur IPSAS 41 Fjármálagerningar.
- Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun fært markaðsskuldabréf á gangvirði í gegnum afkomu en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að færa þau á afskrifuðu kostnaðarverði.
- Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun fært hlutabréf á kostnaðarverði að frádreginni virðisýrnum en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að færa þau á gangvirði í gegnum afkomu.

Eiginfjárlutfall 1.1.2022 breytist úr 18,17% í 18,08% og eiginfjárlutfall 31.12.2022 breytist úr 19,72% í 21,34%. Hún hefur jafnframt leitt til breytinga á hugtakanotkun, framsetningu og upplýsingagjöf í skýringum. Nánar er fjallað um upptökuna í skýringu 2.(c).

Áhrif náttúruhamfara á Reykjanesskaga

Byggðastofnun hefur metið áhrif náttúruhamfaranna í Grindavíkurbæ á rekstur og efnahag stofnunarinnar og telur að þau hafi ekki áhrif á rekstur stofnunarinnar. Nánar er fjallað um áhrifin og viðbrögðs stofnunarinnar í skýringu 23 í ársreikningnum.

Framtíðarhorfur

Eiginfjárstaða stofnunarinnar er sterk og gefur henni færi á að vera öflugur bakhjarl í landsbyggðunum.

Yfirlýsing stjórnar og forstjóra

Ársreikningurinn er gerður samkvæmt lögum nr. 123/2015 um opinber fjármál. Hann er gerður á grundvelli alþjóðlegra reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (IPSAS) sem eru í gildi í árslok 2023, með þeim undantekningum sem nánar er greint frá í skýringu 2.(c). Ársreikningurinn er gerður í samræmi við staðalinn IPSAS 33 Fyrsta skiptis upptaka IPSAS sem miða við rekstrargrunn.

Samkvæmt bestu vitneskju er það álit okkar að ársreikningurinn gefi glögga mynd af eignum og skuldum, fjárhagsstöðu og afkomu Byggðastofnunar árið 2023 í samræmi við ákvæði í lögum um opinber fjármál.

Jafnframt er það álit okkar að ársreikningurinn og skýrsla stjórnar og forstjóra geymi glöggt yfirlit um þróun og árangur í rekstri stofnunarinnar, stöðu hennar og lýsi helstu áhættuþáttum og óvissu sem stofnunin býr við.

Stjórn Byggðastofnunar og forstjóri fjölluðu um ársreikninginn fyrir árið 2023 á fundi þann 27. mars 2024 og staðfestu hann með undirritun sinni.

Sauðárkróki 27. mars 2023

Halldóra K. Hauksdóttir, formaður

Haraldur Benediktsson

Karl Björnsson

María Hjálmarsdóttir

Óli Halldórsson

Rúnar Þór Guðbrandsson

Sigurjón Þórðarson

Arnar Már Elíasson, forstjóri

ÁRITUN ÓHÁÐS ENDURSKOÐANDA

Til stjórnar og forstjóra Byggðastofnunar.

Álit með fyrirvara

Við höfum endurskoðað meðfylgjandi ársreikning Byggðastofnunar fyrir árið 2023, að undanskilinni skýrslu stjórnar og forstjóra.

Það er álit okkar, ef frá eru talin áhrif þeirra atriða sem nefnd eru í kaflanum um ástæður fyrir álit með fyrirvara, að ársreikningurinn gefi glögga mynd af afkomu stofnunarinnar á árinu 2023, efnahag hennar 31. desember 2023 og breytingu á handbæru fé á árinu 2023, í samræmi við alþjóðlega reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (e. accrual basis IPSAS, International Public Sector Accounting Standards, vísað til sem "IPSAS").

Álit okkar er í samræmi við skýrslu okkar til endurskoðunarnefndar.

Ársreikningurinn innifelur

- Skýrslu stjórnar og forstjóra.
 - Yfirlit um afkomu fyrir árið 2023.
 - Efnahagsreikning þann 31. desember 2023.
 - Sjóðstreymi fyrir árið 2023.
 - Skýringar, sem innifela helstu reikningsskilaaðferðir og aðrar skýringar.
- Skýrsla stjórnar og forstjóra er undanskilin endurskoðun, sbr. kafla um aðrar upplýsingar.

Grundvöllur álits með fyrirvara

Afskriftarreikningur útlána til viðskiptavina að fjárhæð 1.096 (2022: 915) millj. kr. er færður í efnahagsreikning til lækunar á útlánnum og framlag í afskriftarreikning útlána, lánsloforða og annarra krafna að fjárhæð 164 (2022: 81) millj. kr. er gjaldfært í rekstrarreikningi. Á árinu 2022 var Byggðastofnun endurflokkuð í A-2 hluta ríkissjóðs með breytingu á lögum um opinber fjármál nr. 123/2015 og varð við það að fara inn í samstæðureikningsskil ríkisins. Samkvæmt lögum um opinber fjármál eiga reikningsskil fyrir A-hluta að vera gerð á grundvelli alþjóðlegra reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (IPSAS).

Byggðastofnun er að innleiða IPSAS og einn liður í innleiðingu er endurmat afskriftarreiknings útlána. Fjárhæð afskriftarreiknings á hverjum tíma er metinn í samræmi við vænt útlánatöp, þar sem tekið er tillit til liðinna atburða, núverandi ástands og spá um efnahagsleg skilyrði í framtíðinni, út frá áreiðanlegum og nærtækum upplýsingum. Matið endurspeglar núvirði fjárvöntunarvegna mögulegra vanefnda, annaðhvort vegna atburða sem verða á næstu 12 mánuðum frá reikningsskiladegi eða vegna allra atburða sem verða á líftíma fjáreignar, eftir því hvort veruleg aukning hefur átt sér stað á útlánaáhættu fjáreignar á reikningsskiladegi samanborið við þá útlánaáhættu sem var við upphaflega færslu hennar í bókhaldi. Við útreikning væntra útlánatapa er tekið tillit til tímavirðis peninga og

breytilegra sviðsmynda um framtíðarhorfur. Byggðastofnun hefur innleitt líkan sem heldur utan um útreikninga á afskriftarreikningi útlána. Við endurskoðun á líkani hafa komið upp annmarkar á inntaksgagna í líkan.

Þar sem inntak, réttmæti og heild inntaksgagna eru ekki áreiðanleg í líkan afskriftarreikningsútlána höfum við ekki getað aflað nægjanlegra og viðeigandi endurskoðunargagna varðandi afskriftarreikning útlána og framlag í afskriftarreikning á árinu 2023 og 2022. Þar af leiðandi höfum við ekki getað staðfest með fullnægjandi hætti ofangreindar fjárhæðir.

Endurskoðað var í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla. Ábyrgð okkar samkvæmt stöðlunum er nánar útskýrð í kaflanum um ábyrgð endurskoðenda.

Óhæði

Við erum óháð stofnuninni samkvæmt ákvæðum laga um endurskoðendur og endurskoðun og siðareglna sem gilda um endurskoðendur á Íslandi og varða endurskoðun okkar á ársreikningi stofnunarinnar. Við uppfyllum jafnframt aðrar kröfur um starf okkar sem endurskoðendur í samræmi við ákvæði siðareglna.

Samkvæmt okkar bestu vissu, lýsum við yfir að önnur þjónusta sem við höfum veitt stofnuninni er í samræmi við ákvæði íslenskra laga og reglna og að við höfum ekki veitt þjónustu sem óheimilt er að veita samkvæmt ákvæðum 5.1. gr. Evrópureglugerðar nr. 537/2014.

Við höfum ekki veitt stofnuninni aðra þjónustu en endurskoðun á árinu 2023. Sjá nánar í skýringu nr. 5.

Við teljum að við endurskoðunina höfum við aflað nægilegra og viðeigandi gagna til að byggja álit okkar á.

Lykilatriði endurskoðunarinnar

Lykilatriði endurskoðunarinnar eru þau atriði sem að okkar faglega mati höfðu mesta þýðingu í endurskoðun okkar á ársreikningi stofnunarinnar árið 2023. Sem hluti af endurskoðun okkar á ársreikningnum voru þessi lykilatriði skoðuð sérstaklega. Við látum ekki í ljós sérstakt álit varðandi þessi lykilatriði, einungis er látið í ljós álit á ársreikningnum í heild. Til viðbótar því sem greint er frá í grundvelli álits með fyrirvara höfum við skilgreint neðangreint atriði sem lykilatriði endurskoðunar.

Lykilatriði endurskoðunarinnar

Innleiðing á alþjóðlegum reikningsskilastöðlum fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (e. accrual basis IPSAS, International Public Sector Accounting Standards, vísað til sem "IPSAS")

Sjá nánar skýringar nr. 2 (c) "Upptaka IPSAS"

Ársreikningur Byggðastofnunar fyrir árið 2023 er fyrsti ársreikningur sem stofnunin gerir á grundvelli IPSAS. Áhrif upptöku á IPSAS eru víðfem. Mest eru áhrifin á mat útlána, markaðsskuldabréfa og hlutabréfa. Innleiðingin hefur jafnframt áhrif á framsetningu reikningsskilanna og skýringar.

Vegna umfangs breytinganna er þessi liður lykilatriði í endurskoðun okkar.

Endurskoðunaraðgerðir

Við endurskoðun okkar lögðum við mat á innleiðingu stofunarinnar á IPSAS. Við framkvæmdum prófanir og lögðum mat á þá aðferðafræði sem innleidd var fyrir alla þá þætti sem fólu í sér breytingar.

Endurskoðun á innleiðingu IPSAS fólst m.a. í eftirfarandi þáttum:

- yfirlit á áhrif innleiðingar IPSAS og aðferðafræði sem beitt var með stjórnendum og sérfræðingum Byggðastofnunar;
- úrtaksprófunum á dreifingu lántökugjalda með aðferð virkra vaxta;
- úrtaksprófunum á forsendum ívilnandi lána;
- úrtaksprófunum á forsendum við endurmat afskriftarreiknings útlána;
- yfirlitum breytingar á markaðsskuldabréfum og hlutabréfum;
- yfirlitum framsetningu og skýringar með tilliti til krafna IPSAS.

Reikningsskilasérfræðingur PwC aðstoðaði við yfirferð á innleiðingu IPSAS.

Viðeigandi skýringar voru yfirfarnar.

Aðrar upplýsingar, þ.m.t. skýrsla stjórnar og forstjóra

Stjórn og forstjóri bera ábyrgð á öðrum upplýsingum. Aðrar upplýsingar eru skýrsla stjórnar og forstjóra og viðauki við ársreikning um stjórnarháttayfirlýsingu, sem lágu fyrir við áritun okkar. Aðrar upplýsingar eru jafnframt ársskýrsla Byggðastofnunar. Ársskýrsla liggur ekki fyrir við áritun okkar á ársreikninginn en við búumst við að fá hana afhenta til yfirferðar áður en hún verður gefin út. Álit okkar á ársreikningnum nær ekki til annarra upplýsinga, þ.m.t. skýrslu stjórnar og forstjóra og við staðfestum þær ekki á neinn hátt.

Í tengslum við endurskoðun okkar á ársreikningi stofnunarinnar ber okkur að yfirfara aðrar upplýsingar, sem tilgreindar eru hér að ofan, þegar þær liggja fyrir og meta hvort þær eru í verulegu ósamræmi við ársreikninginn eða skilning sem við höfum aflað við endurskoðunina eða ef svo virðist að verulegar rangfærslur séu í þeim. Ef við, á grundvelli vinnu okkar, ályktum að verulegar rangfærslur séu í öðrum upplýsingum ber okkur að skýra frá því. Við höfum ekki greint atriði sem ber að greina sérstaklega frá.

Hvað varðar skýrslu stjórnar og forstjóra höfum við, í samræmi við ákvæði 104. gr. laga um ársreikninga nr. 3/2006, yfirfarið að skýrsla stjórnar og forstjóra hafi að geyma þær upplýsingar sem þar ber að veita í samræmi við lög um ársreikninga komi þær ekki fram annars staðar í ársreikningnum.

Ábyrgð stjórnar og forstjóra á ársreikningnum

Stjórn og forstjóri eru ábyrg fyrir gerð og framsetningu ársreikningsins í samræmi við í samræmi við alþjóðlega reikningsskilastaðla fyrir fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn og viðeigandi ákvæði í lögum um ársreikninga. Stjórn og forstjóri eru einnig ábyrg fyrir því innra eftirliti sem nauðsynlegt er að sé til staðar varðandi gerð og framsetningu ársreikningsins, þannig að hann sé án verulegra annmarka hvort sem er vegna sviksemi eða mistaka.

Við gerð ársreikningsins ber stjórnendum stofnunarinnar að meta hæfi þess til áframhaldandi starfsemi. Stjórnendum ber að semja ársreikning stofnunarinnar á þeirri forsendu að um áframhaldandi starfsemi sé að ræða, nema stjórnendur ætli að leysa stofnunina upp eða hætta rekstri hennar, eða hafi ekki raunhæft val um annað en að hætta starfsemi stofnunarinnar. Stjórnendum stofnunarinnar ber að setja fram viðeigandi skýringar varðandi hæfi hennar til áframhaldandi starfsemi ef við á og hvers vegna stjórnendur beita forsendunni um áframhaldandi starfsemi við gerð og framsetningu ársreikningsins.

Stjórn og endurskoðunarnefnd skulu hafa eftirlit með gerð og framsetningu ársreikningsins.

Ábyrgð endurskoðenda á endurskoðun ársreikningsins

Markmið okkar er að afla nægjanlegrar vissu um að ársreikningurinn sé án verulegra annmarka, hvort sem er vegna sviksemi eða mistaka og gefa út áritun með álit okkar. Nægjanleg vissa er mikil vissa en ekki trygging þess að endurskoðun, sem framkvæmd er í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla, muni ávallt leiða í ljós alla verulega annmarka séu þeir til staðar. Annmarkar geta stafað af sviksemi eða mistökum og eru metnir verulegir ef þeir, einir og sér eða samanlagðir, gætu haft áhrif á fjárhagslegar ákvarðanir notenda sem grundvallaðar eru á ársreikningnum.

Endurskoðun í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla byggir á faglegu mati og faglegri tortryggni. Við framkvæmum einnig eftirfarandi:

- Greinum og metum áhættuna af verulegum annmörkum, vegna sviksemi eða mistaka, og skipuleggjum endurskoðunaraðgerðir til að mæta þessari áhættu og öflum endurskoðunargagna sem eru nægjanleg og viðeigandi grunnur fyrir álit okkar. Áhættan af því að greina ekki verulega annmarka sem stafa af sviksemi er meiri en áhætta af annmörkum vegna mistaka, þar sem sviksemi getur stafað af fölsun, misvísandi framsetningu ársreiknings, að mikilvægum atriðum sé viljandi sleppt, samanteknum ráðum eða að innra eftirlit sé sniðgengið.
- Öflum skilnings á innra eftirliti sem er viðeigandi fyrir endurskoðun okkar í þeim tilgangi að hanna endurskoðunaraðgerðir, en ekki til þess að gefa álit á virkni innra eftirlits stofnunarinnar.
- Metum hvort val stjórnenda á reikningsskilaaðferðum sé viðeigandi og hvort matsaðferðir þeirra raunhæfar. Einnig skoðum við hvort tengdar skýringar séu við hæfi.
- Ályktum um notkun stjórnenda á forsendunni um áframhaldandi starfsemi og metum á grundvelli endurskoðunarinnar hvort verulegur vafi leiki á rekstrarhæfi stofnunarinnar eða hvort aðstæður séu til staðar sem gætu valdið verulegum efasemdum um rekstrarhæfi hennar. Ef við teljum að veruleg óvissa ríki, ber okkur að vekja sérstaka athygli á viðeigandi skýringum í ársreikningnum um óvissuna og ef þær upplýsingar eru ekki nægjanlegar að okkar mati, víkjum við frá fyrirvaralausum álitum. Niðurstaða okkar byggir á þeim endurskoðunargögnum sem við höfum aflað fram að dagsetningu áritunar okkar. Engu að síður geta atburðir eða aðstæður í framtíðinni leitt til þess að stofnunin verði ekki lengur rekstrarhæf.
- Metum framsetningu, gerð og innihald ársreikningsins í heild, að meðtöldum skýringum og hvort hann grundvallast á fyrirliggjandi færslum og atburðum og gefi glögga mynd samanber álit okkar.

Við upplýsum stjórn og endurskoðunarnefnd meðal annars um áætlað umfang og tímasetningu endurskoðunarinnar og veruleg atriði sem upp geta komið í endurskoðun okkar, þar á meðal verulega annmarka í innra eftirliti ef við á.

Við höfum lýst því yfir við stjórn og endurskoðunarnefnd að við uppfyllum nauðsynleg siðferðis- og óhæðisskilyrði og við munum láta þeim í té allar upplýsingar um hugsanleg tengsl og önnur atriði sem gætu haft áhrif á óhæði okkar og trúnað.

Við höfum lagt mat á hvaða atriði, af þeim atriðum sem við höfum upplýst stjórn og endurskoðunarnefnd um, höfðu mesta þýðingu á yfirstandandi ári og eru það lykilatriði endurskoðunarinnar. Við

Lýsum þessum lykilatriðum í áritun okkar nema lög og reglur leyfi ekki að upplýst sé opinberlega um tiltekin atriði eða í algjörum undantekningartilfellum þegar mat okkar er að neikvæðar afleiðingar af birtingu slíkra upplýsinga vegi þyngra en ávinningur almennings af birtingu upplýsinganna.

Önnur atriði samkvæmt ákvæðum laga og reglna

Kosning endurskoðanda

Við vorum fyrst tilnefnd sem endurskoðendur stofnunarinnar af ríkisendurskoðun sbr. 7. gr. laga nr. 46/2016 um ríkisendurskoðanda og endurskoðun ríkisreikninga í desember 2018. Tilnefning okkar var samþykkt í janúar 2019 og hefur verið staðfest árlega síðan þá. Við höfum því verið endurskoðendur stofnunarinnar samfelld í sex ár.

Reykjavík, 27. mars 2024.

PricewaterhouseCoopers ehf.

Arna G. Tryggvadóttir
löggiltur endurskoðandi

YFIRLIT UM AFKOMU

		2023	2022 *
	<i>Skýr.</i>		
Vaxtatekjur			
Vaxtatekjur og verðbætur af útlánum til viðskiptavina.....		2.600.308	2.264.534
Vaxtatekjur af bankainnstæðum.....		77.487	24.816
Vaxtatekjur og verðbætur af markaðsskuldabréfum.....		28.847	14.432
		<u>2.706.642</u>	<u>2.303.782</u>
Vaxtagjöld			
Vaxtagjöld og verðbætur af lántökum.....		1.463.293	1.509.810
		<u>1.463.293</u>	<u>1.509.810</u>
	Hreinar vaxtatekjur	<u>1.243.349</u>	<u>793.971</u>
Aðrar rekstrartekjur			
Fraglag ríkissjóðs skv. fjárlögum.....	6	456.800	419.000
Gengismunur.....	7	1.318	(12.975)
Gangvirðisbreytingar hlutabréfa.....		16.919	38.671
Hlutdeild í afkomu hlutdeildarfélaganna.....		(3.437)	65.585
Tekjur af fullnustueignum.....	13	4.395	7.351
Aðrar tekjur.....	8	180.940	203.920
		<u>656.934</u>	<u>721.552</u>
	Hreinar rekstrartekjur	<u>1.900.283</u>	<u>1.515.523</u>
Önnur rekstrargjöld			
Veitt framlög til atvinnuráðgjafa.....		245.200	206.300
Veittir aðrir styrkir.....		100.590	123.480
Laun og launatengd gjöld.....	3,4	441.086	376.842
Annar rekstrarkostnaður.....		181.663	181.103
Rekstrarkostnaður fullnustueigna.....	13	2.485	22.304
Endurmat fullnustueigna.....		37.233	22.900
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna.....	15	24.354	25.029
Fraglög í afskriftareikning útlána, lánsloforða og annarra krafna.....	22	164.172	81.443
		<u>1.196.783</u>	<u>1.039.401</u>
	Afkoma ársins	<u>703.500</u>	<u>476.122</u>

* Vegna upptöku Byggingastofnunar á alþjóðlegum reikningsskilastöðlum fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn hefur Byggingastofnun breytt fjárhæðunum vegna ársins 2022 frá því þær voru birtar í ársreikningi stofnunar fyrir árið 2022. Nánari upplýsingar um upptökuna koma fram í skýr. 2.(c).

EFNAHAGSREIKNINGUR

		31.12.2023	31.12.2022 *	1.1.2022 *
	Skýr.			
Eignir				
Handbært fé.....	9	926.930	1.686.337	1.117.627
Markaðsskuldabréf.....	10	340.013	314.432	0
Aðrar kröfur.....		25.296	75.254	57.993
Hlutabréf.....	11	285.687	268.913	231.242
Fullnustueignir.....	13	10	60.010	320.010
Hlutdeildarfélag.....	12	904.568	907.860	842.275
Útlán til viðskiptavina.....	14	22.071.447	20.072.461	18.922.984
Varanlegir rekstrarfjármunir.....	15	781.796	806.150	831.179
	Eignir samtals	25.335.747	24.191.417	22.323.310
Skuldir og eigið fé				
Lántökur og skuldabréfaútgáfur.....	16	19.901.162	19.290.410	18.159.786
Óráðstöfuð framlög.....		529.287	681.468	442.533
Aðrar skuldir.....		206.960	224.700	202.274
	Skuldir samtals	20.637.408	20.196.578	18.804.593
Eigið fé				
Eiginfjárframlag.....		7.800.000	7.800.000	7.800.000
Uppsöfnuð afkoma.....	2,17	(3.101.661)	(3.805.161)	(4.281.283)
	Eigið fé samtals	4.698.339	3.994.839	3.518.717
	Skuldir og eigið fé samtals	25.335.747	24.191.417	22.323.310

* Vegna upptöku Byggðastofnunar á alþjóðlegum reikningsskilastöðlum fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn hefur Byggðastofnun breytt fjárhæðunum vegna ársins 2022 frá því þær voru birtar í ársreikningi stofnunnar fyrir árið 2022. Nánari upplýsingar um upptökuna koma fram í skýr. 2.(c).

	<i>Skýr.</i>	2023	2022 *
Rekstrarhreyfingar			
Afkoma ársins.....		703.500	476.122
Rekstrarliðir sem hafa ekki áhrif á handbært fé:			
Hreinar vaxtatekjur.....		(1.243.349)	(793.971)
Gengismunur.....		(1.318)	12.975
Gangvirðisbreytingar hlutabréfa.....		(16.919)	(38.671)
Hlutdeild í afkomu hlutdeildarfélaganna.....		3.437	(65.585)
Endurmat fullnustueigna.....		37.233	22.900
Hagnaður af sölu fullnustueigna.....		0	
Afskriftir rekstrarfjármuna.....	15	24.354	25.029
Hagnaður af sölu varanlegra rekstrarfjármuna.....		0	0
Framlög í afskriftareikning útlána, lánsloforða og annarra krafna.....	13	164.172	81.443
		<u>(328.889)</u>	<u>(279.758)</u>
Breytingar á rekstrartengdum eignum og skuldum:			
Afborganir útlána.....		1.667.310	2.451.499
Veitt lán.....		(3.171.593)	(2.780.268)
Kaup og sala fullnustueigna.....		34.100	102.100
Aðrar kröfur.....		54.710	(20.397)
Aðrar skuldir.....		(29.200)	28.942
Óráðstöfuð framlög.....		(152.182)	238.936
		<u>(1.925.743)</u>	<u>(258.947)</u>
Innborgaðir vextir.....		1.966.158	1.608.502
Greiddir vextir.....		(961.056)	(854.044)
Mótttekinn arður.....		6.885	9.693
		<u>(913.756)</u>	<u>505.204</u>
Fjárfestingarhreyfingar			
Markaðsskuldabréf.....		0	(300.000)
Hlutabréf.....		0	1.000
Varanlegir rekstrarfjármunir.....		0	0
		<u>0</u>	<u>(299.000)</u>
Fjármögnunarhreyfingar			
Afborganir af lántökum.....		(1.353.192)	(2.677.660)
Nýjar lántökur.....		1.516.250	3.007.448
		<u>163.058</u>	<u>329.788</u>

* Vegna upptöku Byggingastofnunar á alþjóðlegum reikningsskilastöðlum fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn hefur Byggingastofnun breytt fjárhæðunum vegna ársins 2022 frá því þær voru birtar í ársreikningi stofnunar fyrir árið 2022. Nánari upplýsingar um upptökuna koma fram í skýr. 2.(c).

Hækkun (lækkun) á handbæru fé	(750.698)	535.992
Gengismunur á handbæru fé.....	(8.709)	32.717
Handbært fé í ársbyrjun	1.686.337	1.117.627
Handbært fé í lok ársins.....	<u>926.930</u>	<u>1.686.337</u>
Fjárfestingarhreyfingar án greiðsluáhrifa		
Sala fullnustueigna og lánveiting fyrir söluverð.....	36.900	135.000
Fjármögnunarhreyfingar án greiðsluáhrifa		
Uppgreiðsla eldri lántöku með nýrri lántöku.....	0	1.007.448

* Vegna upptöku Bygðastofnunar á alþjóðlegum reikningsskilastöðlum fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn hefur Bygðastofnun breytt fjárhæðunum vegna ársins 2022 frá því þær voru birtar í ársreikningi stofnunar fyrir árið 2022. Nánari upplýsingar um upptökuna koma fram í skýr. 2.(c).

YFIRLIT UM BREYTINGU EIGIN FJÁR

	Skýr.	Eiginfjár- framlag	Uppsöfnuð afkoma	Eigið fé samtals
Eigið fé 31. desember 2021 (skv. ársr.lögum).....				3.321.587
Áhrif upptöku IPSAS á eigið fé.....	2.(c)	<u>7.800.000</u>	<u>(4.281.283)</u>	<u>197.130</u>
Eigið fé 1. janúar 2022 (skv. IPSAS).....		7.800.000	(4.281.283)	3.518.717
Afkoma ársins (skv. IPSAS).....			476.122	476.122
Eigið fé 31. desember 2022 (skv. IPSAS).....		<u>7.800.000</u>	<u>(3.805.161)</u>	<u>3.994.839</u>
Eigið fé 31. desember 2022 (skv. ársr.lögum).....				3.695.776
Áhrif upptöku IPSAS á eigið fé.....	2.(c)	<u>7.800.000</u>	<u>(3.805.161)</u>	<u>299.063</u>
Eigið fé 1. janúar 2023 (skv. IPSAS).....		7.800.000	(3.805.161)	3.994.839
Afkoma ársins (skv. IPSAS).....			703.500	703.500
Eigið fé 31. desember 2023 (skv. IPSAS).....		<u>7.800.000</u>	<u>(3.101.661)</u>	<u>4.698.339</u>

* Vegna upptöku Bygðastofnunar á alþjóðlegum reikningsskilastöðlum fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn hefur Bygðastofnun breytt fjárhæðunum vegna ársins 2022 frá því þær voru birtar í ársreikningi stofnunar fyrir árið 2022. Nánari upplýsingar um upptökuna koma fram í skýr. 2.(c).

SKÝRINGAR

1. Upplýsingar um stofnunina

Byggðastofnun er lánastofnun, kt. 450679-0389 og er megin starfsemi stofnunarinnar fólgin í útlánum og öðrum fjárhagslegum stuðningi auk þess að fylgjast með þróun byggðar á Íslandi, annast framkvæmd laga um pósthjónustu og hafa eftirlit með pósthjónustu. Lögheimili stofnunarinnar er að Sauðármýri 2, 550 Sauðárkróki.

2. Mikilvægar reikningsskilaaðferðir

a) Yfirlýsing um samræmi

Ársreikningurinn er gerður samkvæmt lögum nr. 123/2015 um opinber fjármál. Hann er gerður á grundvelli alþjóðlegra reikningsskilastaðla fyrir opinbera aðila sem miða við rekstrargrunn (e. accrual basis IPSAS, International Public Sector Accounting Standards, vísað til sem "IPSAS") sem voru í gildi í árslok 2023.

Stjórn og forstjóri Byggðastofnunar staðfestu árs-reikninginn þann 27. mars 2024.

b) Grundvöllur reikningsskilanna

Ársreikningurinn er gerður á grundvelli kostnaðarverðs, að undanskildum færslu hlutabréfa á gangvirði. Ársreikningurinn er í íslenskum krónum og allar fjárhæðir eru sýndar í þúsundum króna, nema þar sem annað er tilgreint.

c) Upptaka IPSA

Þessi ársreikningur er fyrsti ársreikningur sem Byggðastofnun gerir á grundvelli IPSAS. Við gerð og framsetningu hans hefur Byggðastofnun beitt staðlinum IPSAS 33 Fyrsta skiptis upptaka IPSAS sem miða við rekstrargrunn.

Upptökudagur IPSAS er 1. janúar 2023 og er opnunarefnahagsreikningur Byggðastofnunar á upptökudegi IPSAS sá sami og efnahagsreikningur hennar 31. desember 2022.

Ársreikningur stofnunnar fyrir árið 2022 var gerður í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um reikningsskil lánastofnana. Í þessum ársreikningi hefur Byggðastofnun endurgert fjárhæðir vegna ársins 2022 til samræmis við IPSAS. Þannig hefur stofnunin beitt reikningsskilaaðferðum sem lýst er í þessari skýringu með samræmdum hætti á öllum þeim tímabilum sem birt eru í ársreikningnum.

Áhrif upptökunnar á eigið fé:	Skýr.	Eiginfjár- framlag	Uppsöfnuð afkoma	Eigið fé samtals
Eigið fé 31. desember 2021 (skv. ársreikningalögum).....				3.321.587
Sundurliðun eiginfjár.....	2.(c)(i)	7.800.000	(4.478.413)	
Leiðréttingar:			197.130	197.130
Drefing lántökugjalda útlána til viðskiptavina með aðferð virkra vaxta	2.(c)(ii)		(342.888)	
Endurmat afskriftareiknings útlána til viðskiptavina.....	2.(c)(iii)		640.557	
Afskriftareikningur lánsloforða.....	2.(c)(iii)		(76.789)	
Breyttur matsgrunnur hlutabréfa.....	2.(c)(v)		(23.750)	
Eigið fé 1. janúar 2022 (skv. IPSAS).....		<u>7.800.000</u>	<u>(4.281.283)</u>	<u>3.518.717</u>
Eigið fé 31. desember 2022 (skv. ársreikningalögum).....				3.695.776
Sundurliðun eiginfjár.....	2.(c)(i)	7.800.000	(4.104.224)	
Leiðréttingar:			299.063	299.063
Leiðréttingar eiginfjár 1. janúar 2022.....			197.130	
Áhrif upptökunnar á afkomu ársins 2022.....			101.933	
Eigið fé 31. desember 2022 (skv. IPSAS).....		<u>7.800.000</u>	<u>(3.805.161)</u>	<u>3.994.839</u>

Áhrif upptökunnar á rekstrarreikning 2022:	Skýr.	Samkvæmt ársreik.lögum	Leiðréttingar og endurflokkun	Samkvæmt IPSAS
Vaxtatekjur og verðbætur af útlánum.....	2.(c)(ii)	2.279.372	(14.838)	2.264.534
Vaxtatekjur af bankainnstæðum.....	2.(c)(iv)	27.951	(3.135)	24.816
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	2.(c)(iv)		14.432	14.432
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	2.(c)(v)		38.671	38.671
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	Endurfl.		65.585	65.585
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	Endurfl.		(22.900)	(22.900)
Framlög í afskriftarr. útlána o.fl.....		(105.562)	24.119	(81.443)
Framlag vegna útlána til viðskiptavina.....	2.(c)(iii)	(126.336)	52.054	
Framlag vegna viðskiptakrafna.....		(3.500)		
Framlag vegna lánsloforða.....	2.(c)(iii)	0	(3.661)	
Endurmat fullnustueigna.....	Endurfl.	(22.900)	22.900	
Matsbreyting markaðsskuldabréfa.....	2.(c)(iv)	(17.243)	17.243	
Matsverðsbreyting á hlutum í hlutdeildarfélagum.....	Endurfl.	65.430	(65.430)	
Matsverðsbreyting á veltufjárbréfum	Endurfl.	(1.013)	1.013	
Afkoma ársins 2022.....		374.189	101.933	476.122
Áhrif upptökunnar á sjóðstreymi 2022:				
Afkoma ársins 2022.....		374.189	101.933	476.122
Vextir, verðbætur og gengismunur.....	2.(c)(ii) og (iv)	5.831	3.542	9.373
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	2.(c)(v)		(38.671)	(38.671)
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	Endurfl.		(65.585)	(65.585)
Ný lína samkvæmt IPSAS.....	Endurfl.		22.900	22.900
Gangvirðisbreyting markaðsskuldabréfa.....	2.(c)(iv)	17.243	(17.243)	0
Framlög í afskriftareikning útlána og matsbreyting hlutabréfa.....	2.(c)(iii)	82.383	(6.876)	75.507
Handbært fé í lok ársins 2022.....		1.686.337	0	1.686.337

2.(c)(i) - Sundurliðun eiginfjár

Við upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun skipt eigið fé milli eiginfjárframlags og uppsafnaðri afkomu.

2.(c)(ii) - Dreifing lántökugjalda útlána með aðferð virkra vaxta

Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun tekjufært lántökugjöld vegna útlána strax við lánveitingu en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að tekjufæra þau með því að beita aðferð virkra vaxta. Afturvirk dreifing lántökugjalda með aðferð virkra vaxta hefur leitt til eftirfarandi leiðréttinga á afkomu og efnahagsreikningi vegna ársins 2022:

Ótekjufærð lántökugjöld 1. jan. 2022, færð til lækkunar á bókfærðu verði útlána og til lækkunar á uppsafnaðri afkomu.....	(342.888)
Ný lántökugjöld innheimt á árinu 2022.....	(50.851)
Tekjufærsla lántökugjalda á árinu 2022 vegna beitingar aðferðar virkra vaxta.....	48.727
Tekjufærsla lántökugjalda á árinu 2022 vegna uppgreiðslna ársins.....	15.760
Gengismunur ársins.....	(1.233)
Ótekjufærð lántökugjöld 31. des. 2022, færð til lækkunar á bókfærðu verði útlána og til lækkunar á uppsafnaðri afkomu.....	(330.485)
Tekjufærsla lántökugjalda á árinu 2022 skv. IPSAS.....	63.254
Tekjufærsla lántökugjalda í ársreikningi 2022.....	(50.851)
Leiðrétting á afkomu ársins 2022 miðað við ársreikning 2022.....	12.404

2.(c)(iii) -Endurmat afskriftareiknings útlána og lánsloforða

Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun metið framlög í afskriftareikning útlána í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um reikningsskil lánastofnana en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að meta þau í samræmi við reglur IPSAS 41 Fjármálagerningar. Afturvirk beiting þessara reglna hefur leitt til framangreindra leiðréttinga á afkomu og efnahagsreikningi vegna ársins 2022.

	Samkvæmt ársreik.lögum	Samkvæmt IPSAS	Mismunur
Afskriftareikningur útlána 31. des. 2021.....	1.467.265	826.708	(640.557)
Framlög í afskriftareikning útlána, lánsloforða og annarra krafna 2022.....	126.336	74.282	(52.054)
Tilfærsla frá afskriftareikningi lánsloforða.....	0	10.177	10.177
Endanlegar afskriftir.....	(23.037)	(23.037)	0
Niðurfærsla vaxta.....	0	27.242	27.242
Afskriftareikningur útlána 31. des. 2022.....	<u>1.570.564</u>	<u>915.372</u>	<u>(655.192)</u>
Afskriftareikn. lánsloforða 31. des. 2021 (færður meðal annarra skulda).....	0	76.789	76.789
Tilfærsla á afskriftareikning útlána.....	0	(10.177)	(10.177)
Framlög í afskriftareikning útlána, lánsloforða og annarra krafna 2022.....	0	3.661	3.661
Afskriftareikn. lánsloforða 31. des. 2022 (færður meðal annarra skulda).....	<u>0</u>	<u>70.273</u>	<u>70.273</u>

Áhrif framangreindra leiðréttinga á bókfært verð útlána til viðskiptavina á árinu 2022 var eftirfarandi:

Bókfært verð 1. jan. 2022 skv. ársreikningi 2022.....	18.625.315
Leiðrétting vegna afturvirkrar dreifingar lántökugjalda með aðferð virkra vaxta.....	(342.888)
Leiðrétting vegna endurmats afskriftareiknings útlána.....	640.557
Bókfært verð 1. jan. 2022 skv. IPSAS.....	<u>18.922.984</u>
Bókfært verð 31. des. 2022 skv. ársreikningi 2022.....	19.747.754
Leiðrétting vegna afturvirkrar dreifingar lántökugjalda með aðferð virkra vaxta.....	(330.485)
Leiðrétting vegna endurmats afskriftareiknings útlána.....	655.192
Bókfært verð 31. des. 2022 skv. IPSAS.....	<u>20.072.461</u>

2.(c)(iv) - Markaðsskuldabréf

Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun fært markaðsskuldabréf á gangvirði í gegnum afkomu en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að færa þau á afskrifuðu kostnaðarverði. Afturvirka breytingin á matsgrunni markaðsskuldabréfa hefur leitt til eftirfarandi leiðréttinga á afkomu og efnahagsreikningi vegna ársins 2022:

Vaxtatekjur og verðbætur á árinu 2022 skv. IPSAS.....	14.432
Vaxtatekjur sem voru færðar í ársreikningi 2022 skv. ársreikningalögum (endurflokkað).....	<u>(3.135)</u>
Leiðrétting vaxtatekna og verðbóta.....	11.297
Bakfærsla gangvirðisbreytinga sem voru færðar í ársreikningi 2022.....	<u>17.243</u>
Nettó leiðrétting á afkomu ársins 2022.....	<u>28.540</u>
Bókfært verð við upphaflega færslu í bókhaldi á árinu 2022.....	300.000
Færsla vaxtatekna og verðbóta á árinu 2022.....	<u>14.432</u>
Bókfært verð 31. des. 2022 samkvæmt IPSAS.....	314.432
Bókfært verð 31. des. 2022 samkvæmt ársreikningi 2022.....	<u>282.757</u>
Leiðrétting á bókfæru verði 31. des. 2022 miðað við ársreikning 2022.....	31.675

2.(c)(v) - Hlutabréf

Fyrir upptöku IPSAS hefur Byggðastofnun fært hlutabréf á kostnaðarverði að frádreginni virðisrýrnun en samkvæmt IPSAS ber stofnuninni að færa þau á gangvirði í gegnum afkomu. Afturvirka breytingin á matsgrunni hlutabréfa hefur leitt til eftirfarandi leiðréttinga á afkomu og efnahagsreikningi vegna ársins 2022:

Bókfært verð 1. jan. 2022 skv. ársreikningi 2022.....	357.899
Endurflokkað sem hlutdeildarfélag.....	(102.907)
Leiðrétting vegna gangvirðismats.....	<u>(23.750)</u>
Bókfært verð 1. jan. 2022 skv. IPSAS.....	231.242
Selt á árinu 2022.....	(1.000)
Gangvirðisbreytingar á árinu 2022.....	38.671
Bókfært verð 31. des. 2022 skv. IPSAS.....	<u>268.913</u>
Bókfært verð 31. des. 2022 skv. ársreikningi 2022.....	252.824
Leiðrétting á bókfæru verði 31. des. 2022 miðað við ársreikning 2022.....	<u>16.089</u>
Gangvirðisbreytingar á árinu 2022 skv. IPSAS.....	38.671
Matsverðsbreyting sem var færð í ársreikningi 2022.....	<u>1.013</u>
Leiðrétting á afkomu ársins 2022 miðað við ársreikning 2022.....	<u>39.684</u>

Önnur áhrif

Uptaka IPSAS hefur einnig haft eftirfarandi áhrif á ársreikninginn í samanburði við ársreikning stofnunar fyrir árið 2022:

- Breytingar voru gerðar á hugtakanotkun, t.d. „Yfirlit um afkomu“ er notað í stað „Rekstrarreikningur“ áður og „Afkoma ársins“ í stað „Hagnaður (tap) tímabilsins“ áður;
- Breytingar voru gerðar á heiti nokkurra liða og framsetningu þeirra í yfirliti um afkomu;
- Breytingar voru gerðar á framsetningu nokkurra liða í efnahagsreikningi;
- Breytingar voru gerðar á framsetningu nokkurra liða í sjóðstreymi;
- Bætt hefur verið við yfirliti um breytingu eigin fjár;
- Bætt hefur verið við nokkrum nýjum skýringum og nokkrum skýringum var breytt.
- Eiginfjárlutfall 1.1.2022 breytist úr 18,17% í 18,08% og eiginfjárlutfall 31.12.2022 breytist úr 19,72% í 21,34%.

(d) IPSAS-staðlar sem hafa verið gefnir út en ekki tekið gildi

Nokkrir IPSAS-staðlar hafa verið gefnir út en hafa ekki tekið gildi fyrir reikningsárið sem hófst 1. janúar 2023. Þessum stöðlum var ekki beitt við gerð ársreiknings Bygðastofnunar fyrir árið 2023. Vinna við að meta áhrif þeirra er í gangi en er ekki lokið. Staðlarnir eru eftirfarandi:

- IPSAS 43 Leigusamningar (gildir frá 1. janúar 2025);
- IPSAS 44 Fastafjármunir til sölu og aflögð starfsemi (gildir frá 1. janúar 2025);
- IPSAS 45 Varanlegir rekstrarfjármunir (gildir frá 1. janúar 2025);
- IPSAS 46 Mat og mælikvarðar (gildir frá 1. janúar 2025);
- IPSAS 47 Tekjur (gildir frá 1. janúar 2026);
- IPSAS 48 Tilfærsluútgjöld (gildir frá 1. janúar 2026);
- IPSAS 49 Eftirlaunasjóðir (gildir frá 1. janúar 2026).

(e) Reikningshaldslegt mat og ákvarðanir

Við gerð þessara reikningsskila hafa stjórnendur tekið ákvarðanir sem byggja á mati og gefnum forsendum sem hafa áhrif á beitingu reikningsskilaáðferða og birtar fjárhæðir eigna, skulda, tekna og gjalda sem

fram koma í reikningsskilunum. Stjórnendur byggja mat sitt á fyrri reynslu og öðrum þáttum sem taldir eru skynsamlegir miðað við aðstæður, en endanlegar niðurstöður kunna að vera frábrugðnar þessu mati.

Mat og forsendur þess eru í stöðugri endurskoðun hjá stjórnendum. Breytingar á reikningshaldslegu mati eru færðar á því tímabili sem breytingin á sér stað.

Helstu óvissuþættirnir eru mat á afskriftareikningi útlána, lánsloforða og annarra krafna og mat á virði hlutabréfa og fullnustueigna.

Samkvæmt reglum IPSAS ber stjórnendum að meta hvort lántökur og lánveitingar séu ívilnandi við upphaflega færslu þeirra í bókhaldi. Einnig ber þeim að meta hvort veitt lánsloforð fela í sér loforð um að veita lán á vöxtum sem eru undir markaðsvöxtum. Jákvæð niðurstaða slíks mats hefur ákveðnar reikningshaldslegar afleiðingar í för með sér. Stjórnendur Bygðastofnunar hafa framkvæmt þetta mat og komist að niðurstöðu um að umfang ívilnandi útlána og lánsloforða sem voru útistandandi hjá Bygðastofnun á árunum 2022 og 2023 var óverulegt. Eftirfarandi aðferðir voru notaðar við matið:

- Lántökur voru metnar út frá því hvort vaxtaálag ofan á ríkistryggð skuldabréf væri undir vaxtaálagi skráðra skuldabréfa útgefin af Bygðastofnun í síðustu viðskiptum. Fyrir lántökur í erlendum myntum var kannað hvort vaxtaálag ofan á LIBOR væri undir skuldatryggingarálagi (CDS) íslenska ríkisins.
- Vegna útlána og lánsloforða, voru markaðskjör skilgreind sem þau kjör sem lánakendum Bygðastofnunar byðist hjá öðrum íslenskum lánastofnunum. Gert var ráð fyrir að markaðskjör útlána væru samtala grunnvaxta og álags vegna útlánaáhættu. Fyrir lán í íslenskum krónum voru grunnvextir ákvarðaðir sem lægstu vextir á lánamarkaði skv. Seðlabanka Íslands og notast var við LIBOR-vexti fyrir lán í erlendum myntum. Vaxtaálag vegna útlánaáhættu var metið byggt á lánshæfismati viðkomandi lánakanda og veðstöðu.

(f) Verðtryggðar eignir og skuldir, og eignir og skuldir í erlendum gjaldmiðlum

Áfallinn gengismunur og verðbætur á höfuðstól eigna og skulda eru færðar í ársreikningnum. Verðtryggðar eignir og skuldir eru færðar miðað við vísitölur sem tóku gildi 1. janúar 2024. Útlán og lántökur í erlendum gjaldmiðlum eru umreiknaðar í íslenskar krónur á síðasta skráða miðgengi Seðlabanka Íslands í lok desember 2023. Innistæður á gjaldeyrisreikningum í íslenskum bönkum eru umreiknaðar í íslenskar krónur á síðasta skráða kaupgengi viðkomandi viðskiptabanka. Gengismunur sem myndast er færður í yfirliti um afkomu og efnahagsreikning.

	31.12.2023	31.12.2022
Miðgengi Seðlabanka Íslands í lok tímabilsins:		
USD	136,20	142,04
DKK	20,19	20,37
JPY	0,96	1,08
EUR	150,50	151,50
 Kaupgengi Arion banka í lok tímabilsins:		
USD	135,40	141,50
JPY	0,96	1,07
EUR	149,57	150,97
 Kaupgengi Landsbankans í lok tímabilsins:		
EUR	149,55	151,00
 Kaupgengi Íslandsbanka í lok tímabilsins:		
USD	135,31	142,43
JPY	0,96	1,07
EUR	149,60	151,90
 Vísitölur í upphafi tímabils:		
Vísitala neysluverðs til verðtryggingar	1.1.2024 605,8	1.1.2023 560,9

(g) Handbært fé

Til handbærs fjár í efnahagsreikningi og við gerð sjóðstreymis teljast bankainnstæður.

(h) Markaðsskuldabréf

Markaðsskuldabréf samanstanda af ríkisskuldabréfum. Þau eru færð upphaflega á gangvirði, sem er kaupverðið, auk viðskiptakostnaðar sem má rekja beint til kaupanna. Þau eru síðan metin á afskrifuðu kostnaðarverði þar sem samningsbundið sjóðstreymi þeirra felur í sér eingöngu endurgreiðslu höfuðstóls og vaxta og markmið Byggðastofnunar með eignarhald á þeim er að uppfylla kröfur Seðlabanka Íslands um að eiga laust fé til að mæta skuldbindingum við álagsaðstæður næstu 30 daga. Stofnunin gerir ekki ráð fyrir sölu þessara skuldabréfa nema slíkar álagsaðstæður komi upp og markmiðið með eignarhaldinu felur ekki í sér tíðrar sölu á markaðsskuldabréfum að verulegu virði. Áfallnir vextir og verðbætur eru taldir með í bókfærðu verði skuldabréfanna og eru færð undir liðnum „Vaxtatekjur og verðbætur af markaðsskuldabréfum“ í yfirliti um afkomu.

(i) Eignarhald í félögum

Hlutdeildarfélög, eru félög þar sem stofnunin hefur veruleg áhrif á fjármála- og rekstrarlegar ákvarðanir án þess að hafa yfirráð yfir ákvörðunum þess. Veruleg áhrif eru alla jafna til staðar þegar stofnunin á 20-50% eignarhlut í öðrum félögum. Sé eignarhluti undir 20% en Byggðastofnun með aðila í stjórn félags þá er félagið skilgreint sem hlutdeildarfélag. Stofnunin færir fjárfestingar í hlutdeildarfélögum með hlutdeildaraðferð.

Eignarhlutir í öðrum félögum eru færðir á gangvirði í gegnum afkomu. Gangvirðisbreytingar eru færðar í yfirliti um afkomu og efnahagsreikning.

(j) Fullnustueignir

Fullnustueignir sem eru fasteignir eru færðar á því sem lægra er af kostnaðarverði eða áætluðu söluverði að frádregnum sölukostnaði. Sumar þessara fasteigna eru leigðar út en útleiga þeirra er tilfallandi á meðan þær eru í söluferli.

(k) Útlán til viðskiptavina

Útlán til viðskiptavina eru færð upphaflega á gangvirði, sem er yfirleitt lánsfjárhæðin, auk viðskiptakostnaðar sem má rekja beint til lánveitinga og að frádregnu lántökugjöldum sem Byggðastofnun innheimtir við lánveitingu. Útlán eru síðan metin á afskrifuðu kostnaðarverði þar sem samningsbundið sjóðstreymi þeirra felur í sér eingöngu endurgreiðslu höfuðstóls og vaxta og markmið Byggðastofnunar með eignarhald á þeim er að innheimta samningsbundið sjóðstreymi þeirra. Áfallnir vextir og verðbætur eru taldir með í bókfærðu verði útlána og eru færð undir liðnum „Vaxtatekjur og verðbætur af útlánum til viðskiptavina“ í yfirliti um afkomu. Lántökugjöld eru tekjufærð yfir lánstíma með aðferð virkra vaxta.

Útlán eru afskrifuð þegar ekki eru raunhæfar væntingar um endurheimtur. Þetta á yfirleitt við þegar stofnunin metur sem svo að lántaki hafi ekki eignir eða tekjur til að standa undir því sjóðstreymi sem þarf til að endurgreiða fjárhæðirnar sem stendur til að afskrifa. Þetta mat fer fram á grundvelli einstakra eigna. Afskrifuð útlán kunna engu að síður að vera innheimt með fullnustuaðgerðum.

(l) Afskriftarreikningur útlána, lánsloforða og annarra krafna

Afskriftarreikningur er myndaður til að mæta þeirri áhættu sem fylgir útlánastarfsemi, en hér er ekki um endanlega afskrift að ræða. Afskriftarreikningur er færður vegna útlána, lánsloforða og annarra krafna. Hann er færður í efnahagsreikningi til lækkunar á útlánnum og öðrum kröfum en meðal annarra skulda vegna lánsloforða. Framlög í afskriftarreikning eru færð til gjalda í yfirliti um afkomu að frádregnum endurgreiðslum vegna áður afskrifaðra útlána og krafna.

Fjárhæð afskriftareiknings á hverjum tíma er metin í samræmi við vænt útlánatöp, þar sem tekið er tillit til liðinna atburða, núverandi ástands og spá um efnahagsleg skilyrði í framtíðinni, út frá áreiðanlegum og nærtækum upplýsingum. Matið endurspeglar núvirði fjárvöntunar vegna mögulegra vanefnda, annaðhvort vegna atburða sem verða á næstu 12 mánuðum frá reikningsskiladegi

eða vegna allra atburða sem verða á líftíma fjáreignar, eftir því hvort veruleg aukning hefur átt sér stað á útlánaáhættu fjáreignar á reikningsskiladegi samanborið við þá útlánaáhættu sem var við upphaflega færslu hennar í bókhaldi. Við útreikning væntra útlánatapa er tekið tillit til tímavirðis peninga og breytilegra sviðsmynda um framtíðarhorfur. Fjallað er um aðferðir og forsendur við mat á væntu útlánatapi í skýringu 21.

(m) Varanlegir rekstrarfjármunir

Varanlegir rekstrarfjármunir eru færðir til eignar á kostnaðarverði að frádregnum afskriftum. Endurbætur eru eignfærðar ef líklegt er að þær skili stofnuninni framtíðarhagnaði og hægt er að meta kostnaðinn á áreiðanlegan hátt. Allur viðhaldskostnaður er gjaldfærður í yfirliti um afkomu þegar til hans er stofnað. Afskriftir eru miðaðar við áætlaðan nýtingartíma einstakra varanlegra rekstrarfjármuna og reiknaðar sem fastur árlegur hundraðshluti af stofnverði, að frádregnu áætluðu hrakvirði, miðað við eignarhaldstíma á árinu.

(n) Lántökur og skuldabréfaútgáfur

Lántökur og skuldabréfaútgáfur eru færðar upphaflega á gangvirði, sem er yfirlétt lánsfjárhæðin, að frádregnum áföllnum viðskiptakostnaði sem má rekja beint til lántaka og skuldabréfaútgáfna. Lántökur og skuldabréfaútgáfur eru síðan metnar á afskrifuðu kostnaðarverði. Áfallnir vextir og verðbætur eru taldir með í bókfærðu verði lántaka og skuldabréfaútgáfna og eru skráð undir liðnum „Vaxtagjöld og verðbætur af lántökum“ í yfirliti um afkomu. Lántökugjöld sem stofnunin greiðir, ef einhver, eru gjaldfærð yfir lánstíma með aðferð virkra vaxta.

(o) Leigutaka

Sem leigutaki flokkar Byggðastofnun leigusamninga sem rekstrarleigu eða fjármögnunarleigu. Leigusamningur flokkast sem fjármögnunarleiga ef því sem næst öll áhætta og ávinningur sem fylgja eignarhaldi flyst til Byggðastofnunar. Annars flokkast samningur sem rekstrarleiga og eru leigugjöld færð meðal rekstrargjalda í yfirliti um afkomu með línulegri aðferð á leigutímanum.

(p) Tekjur

Vaxtatekjur eru færðar í yfirliti um afkomu með aðferð virkra vaxta.

Arðstekjur eru færðar þegar réttur stofnunarinnar til innheimtu liggur fyrir.

Leigutekjur af útleigu fullnustueigna eru færðar samkvæmt línulegri aðferð á leigutímanum.

Framlag ríkissjóðs

Byggðastofnun fær framlag frá ríkissjóði á grundvelli fjárlaga. Um er að ræða eiginfjárframlag, framlag vegna almenns rekstrar hennar og atvinnuráðgjafa á landsbyggðinni og framlag sem ætlað er til styrkveitinga í samræmi við byggðaaætlun eða aðra liði á fjárlögum.

Byggðastofnun færir móttækjar fjárhæðir frá ríkissjóði sem eiginfjárframlag þegar um er að ræða greiðslur sem ríkissjóður innir af hendi til stofnunarinnar í stöðu sinni sem eigandi hennar og leiðir til hækkunar á hlutdeild ríkissjóðs í hreinum eignum stofnunarinnar.

Framlag vegna almenns rekstrar Byggðastofnunar og atvinnuráðgjafar á landsbyggðinni er fært til tekna eftir því sem greiðslur berast nema þegar um er að ræða framlag samkvæmt fjárukalögum, en það er fært til tekna við samþykkt Alþingis á fjárukalögum og er fjárhæðin færð sem krafa í efnahagsreikningi þar til hún hefur verið greidd til stofnunarinnar. Veitt framlög og aðrir styrkir eru færð til gjalda í yfirliti um afkomu þegar þeir eru greiddir út.

Framlag sem ætlað er til styrkveitinga í samræmi við byggðaaætlun á fjárlögum er fært sem krafa og skuld í efnahagsreikningi þegar greiðslur berast. Þetta framlag er ekki fært í gegnum yfirliti um afkomu vegna þess að Byggðastofnun hefur ekki ákvörðunarvald um útteilingu þess, sem er háð ákvörðun ráðherra eða nefndar. Styrkveitingar vegna þessa framlags eru ekki heldur í gegnum yfirliti um afkomu.

3. Laun og launatengd gjöld

	2023	2022
Laun	337.936	293.396
Lífeyrissjóðsframlög	60.910	52.606
Tryggingagjald	24.518	21.315
Breyting á áunnu orlofi	3.927	4.355
Áunnar launauppbætur	8.017	0
Önnur launatengd gjöld	5.778	5.169
Laun og launatengd gjöld alls	441.086	376.842

Á árinu störfuðu 29 starfsmenn hjá stofnuninni m.v. heilsársstörf.

Þann 31. desember 2023 voru 28 starfsmenn á launaskrá hjá stofnuninni og heilsdagsstöðugildi voru 28.

4. Þóknanir til stjórnar, endurskoðunarnefndar og forstjóra

Laun til stjórnar Byggingastofnunar, endurskoðunarnefndar og forstjóra greinast þannig:

	2023	2022
Halldóra K. Hauksdóttir, stjórnarformaður frá 27.4.2023	3.433	2.508
Ágústa Katrín Guðmundsdóttir, endurskoðunarn. frá 3.6.2022	565	314
Gunnar Þorgeirsson, stjórnarmaður til 27.4.2023	604	1.813
Haraldur Benediktsson, stjórnarmaður frá 27.4.2023	1.294	0
Haraldur Einarsson, varamaður í stjórn	0	76
Heiðbrá Ólafsdóttir, stjórnarmaður til 5.5.2022	0	632
Jónína Björk Óskarsdóttir, stjórnarmaður frá 5.5.2022	1.884	1.190
Karl Björnsson, stjórnarmaður	1.884	1.964
Kári Gautason, stjórnarmaður frá 15.05.2021 til 21.1.2022	0	109
Kristbjörg H. Kristbergsdóttir, form. endurskoðunarnefndar	657	595
Magnús Björn Jónsson, stjórnarformaður til 27.4.2023	1.220	3.659
María Hjálmarsdóttir, stjórnarmaður	1.884	1.813
Óli Halldórsson, stjórnarmaður frá 5.5.2022 & endurskn.	2.223	1.190
Ragna Hjartardóttir formaður endurskoðunarn. til 3.6.2022	0	271
Rúnar Þór Guðbrandsson, stjórnarmaður frá 27.4.2023	1.294	0
Sigurjón Þórðarson, varamaður í stjórn	715	76
Valgerður Rún Benediktsdóttir, varamaður í stjórn	0	76
Þórey Edda Elísdóttir, stjórnarmaður frá 21.1.22 til 5.5.2022	0	481
Aðalsteinn Þorsteinsson, forstjóri til 1.2.2022	0	4.339
Arnar Már Elíasson, forstjóri frá 1.2.2022	20.478	19.205
Þóknanir til stjórnar, endurskoðunarn. og forstjóra samtals	38.136	40.309

5. Þóknanir til endurskoðenda

	2023	2022
Endurskoðun ársreiknings og könnun árshlutauppgjörs	10.289	5.332
Önnur þjónusta endurskoðunartengt	0	500
Önnur sérfræðiþjónusta/innri endurskoðun	3.902	4.638
Þóknanir endurskoðenda samtals	14.191	10.469

6. Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum og annað framlag ríkissjóðs

	2023	2022
Framlag skv. fjárlögum		
Almennur rekstur	211.600	212.700
Atvinnuráðgjafar á landsbyggðinni	245.200	206.300
Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum	456.800	419.000

Framlög ríkissjóðs sem fara í gegnum efnahagsreikning

	2023	2022
Framlag ríkissjóðs v. Sóknaráætlana landshluta	792.600	799.935
Framlag ríkissjóðs v. flutningsjöfnunarstyrkja	172.000	175.000
Framlag ríkissjóðs v. aðgerðar A.9 í byggðaáætlun	15.000	15.000
Framlag ríkissjóðs v. aðgerðar A.10 í byggðaáætlun	12.850	12.500
Framlag ríkissjóðs v. aðgerðar B.8 í byggðaáætlun	0	54.000
Framlag ríkissjóðs v. aðgerðar C.1 í byggðaáætlun	130.000	130.000
Framlag ríkissjóðs v. Brothættra byggða	120.000	120.000
Framlag ríkissjóðs v. Byggðarannsóknasjóðs	7.000	7.000
Annað framlag ríkissjóðs samtals	1.249.450	1.313.435

Veittir styrkir af framlagi ríkissjóðs sem fara í gegnum efnahagsreikning

	2023	2022
Styrkir v. sóknaráætlana landshluta	957.843	606.696
Styrkir vegna flutningsjöfnunar olíuvara	174.712	174.024
Styrkir vegna aðgerðar A.9 í byggðaáætlun	29.068	2.275
Styrkir vegna aðgerðar A.10 í byggðaáætlun	22.000	7.332
Styrkir vegna aðgerðar B.8 í byggðaáætlun	9.000	39.220
Styrkir vegna aðgerðar C.1 í byggðaáætlun	77.630	101.475
Styrkir v. hruns í ferðaþjónustu	0	1.400
Styrkir v. Byggðarannsóknasjóðs	12.910	7.000
Veittir styrkir alls	1.283.163	939.423

Óúthlutaðir styrkir vegna annars framlags ríkissjóðs eru færðir á efnahagsreikning.

Kostnaður Byggðastofnunar vegna verkefnisins „Brothætta byggðir“ nam 117.368 þúsund krónum á árinu 2023 og er færður í rekstrarreikning. Tekjur námu 117.368 þúsund krónum og eru færðar meðal annarra rekstrartekna.

7. Gengismunur

	2023	2022
Gengismunur af útlánnum	(46.459)	97.729
Gengismunur af gjaldeyrisreikningum	(8.709)	32.717
Gengismunur af kröfum	(39)	(243)
Gengismunur af lántökum	56.525	(143.178)
	1.318	(12.975)

8. Aðrar rekstrartekjur

	2023	2022
Endurgreiddur kostnaður vegna Brothættra byggða	117.368	145.650
Endurgreiddur ýmiss útlagður kostnaður	51.505	43.501
Arður af hlutabréfum	6.885	9.693
Innheimtutekjur	2.988	2.564
Tekjur vegna rekstrarfjármuna	2.194	1.604
Annað	0	908
	180.940	203.920

9. Handbært fé

	31.12.2023	31.12.2022
Bankainnstæður í íslenskum krónum	403.324	1.156.693
Bankainnstæður í erlendri mynt	523.606	529.644
Bankainnstæður samtals	926.930	1.686.337

10. Markaðsskuldabréf

	31.12.2023	31.12.2022
Ríkisskuldabréf RIKS 37 0115	340.013	314.432
	340.013	314.432

11. Hlutabréf

31.12.2023	Eignarhluti	Nafnverð	Bókf. verð
Ásgarður hf. eignarhaldsfélag, Egilsstaðir	13,78%	15.000	35.650
Borg, saumastofa ehf., Húnaþing vestra	19,82%	170	0
Fánasmíðjan ehf., Ísafjörður	9,95%	4.167	1.144
Fiskmarkaður Hólmavíkur ehf., Hólmavík	15,56%	278	2.726
Fiskvinnslan Drangur ehf., Dranganes	4,08%	1.000	2.010
Hótel Flúðir ehf., Flúðir	4,77%	1.194	0
P/F Smyril-line, Færeyjar (1.868 þús. DKK)	1,67%	37.723	151.212
Samkaup hf., Reykjanesbær	2,77%	10.801	83.681
Snorri Þorfinnsson ehf., Hofsóss	19,89%	12.000	0
Tröllasteinn ehf., Laugar	19,72%	7.000	7.762
Yrkjar ehf., Eyja- og Miklaholtshreppur	6,21%	1.800	1.502
Hlutabréf, samtals		91.133	285.687

31.12.2022

	Eignarhluti	Nafnverð	Bókf. verð
Ásgarður hf. eignarhaldsfélag, Egilsstaðir	13,78%	15.000	28.483
Borg, saumastofa ehf., Húnaþing vestra	19,82%	170	0
Fánasmiðjan ehf., Ísafjörður	9,95%	4.167	1.291
Fiskmarkaður Hólmavíkur ehf., Hólmavík	15,56%	278	3.026
Fiskvinnslan Drangur ehf., Drangsnæs	4,08%	1.000	1.893
Hótel Flúðir ehf., Flúðir	4,77%	1.194	0
P/F Smyril-line, Færeyjar (1.868 þús. DKK)	1,67%	38.060	126.306
Samkaup hf., Reykjanesbær	2,77%	10.801	98.698
Snorri Þorfinnsson ehf., Höfsós	19,89%	12.000	0
Tröllasteinn ehf., Laugar	19,72%	7.000	7.717
Yrkjar ehf., Eyja- og Miklaholtshreppur	6,21%	1.800	1.499
Hlutabréf, samtals		91.469	268.913

Hlutabréf eru færð á gangvirði í gegnum afkomu, þar sem gangvirði er ákvarðað samkvæmt útreikningum á innra virði félaganna.

12. Hlutdeildarfélag

31.12.2023

	Eignarhluti	Nafnverð	Bókf. verð
Ámundakinn ehf., Blönduós	23,24%	53.437	100.906
Dýralíf ehf., Egilsstaðir	33,81%	4.000	507
Eignarhaldsfélag Suðurlands hf., Selfoss	40,00%	109.142	48.782
Eignarhaldsf. Suðurnesja hf., Reykjanesbær	19,03%	96.840	87.736
Fasteignafélagið Hvammur ehf., Búðardalur	24,85%	16.919	7.379
Fasteignafélagið Kirkjuból ehf., Stöðvarfjörður	30,00%	7.124	1
Fjallalamb hf., Kópasker	21,26%	27.344	1
Fjárfestingafélagið Vör hf., Neskaupstaður	40,00%	49.757	153.476
Hvetjandi hf. eignarhaldsfélag, Ísafjörður	38,17%	100.448	95.483
Molta ehf., Akureyri	30,00%	50.000	39.482
Nes listamiðstöð ehf., Skagaströnd	35,71%	5.000	4.243
Útgerðarfélagið Skúli ehf., Drangsnæs	38,02%	30.755	82.474
Þörungaverksmiðjan hf., Reykhólar	27,67%	7.919	284.098
Hlutdeildarfélag, samtals		558.687	904.568

31.12.2022

	Eignarhluti	Nafnverð	Bókf. verð
Ámundakinn ehf., Blönduós	23,24%	53.437	106.710
Dýralíf ehf., Egilsstaðir	33,81%	4.000	1.835
Eignarhaldsfélag Suðurlands hf., Selfoss	40,00%	109.142	49.687
Eignarhaldsf. Suðurnesja hf., Reykjanesbær	19,03%	96.840	103.062
Fasteignafélagið Hvammur ehf., Búðardalur	24,85%	16.919	8.326
Fasteignafélagið Kirkjuból ehf., Stöðvarfjörður	30,00%	7.124	1
Fjallalamb hf., Kópasker	21,26%	27.344	8.375
Fjárfestingafélagið Vör hf., Neskaupstaður	40,00%	49.757	149.836
Hvetjandi hf. eignarhaldsfélag, Ísafjörður	38,17%	100.448	98.114
Molta ehf., Akureyri	30,00%	50.000	39.361
Nes listamiðstöð ehf., Skagaströnd	35,71%	5.000	3.688
Útgerðarfélagið Skúli ehf., Drangsnæs	38,02%	30.755	79.991
Þörungaverksmiðjan hf., Reykhólar	27,67%	7.919	258.874
Hlutdeildarfélag, samtals		558.686	907.860

13. Fullnustueignir

	31.12.2023	31.12.2022
Fasteignir	10	60.010
	10	60.010
	F. mat	Stærð m²
Strandarvegur 29-33, Seyðisfirði	16.050	601,0
	16.050	601,0
Fullnustueignir eru bókfærðar í ársreikningi á 10 þúsund krónur.		
	2023	2022
Fjöldi fullnustueigna í eigu Byggðastofnunar í ársbyrjun	3	6
Fullnustueignir innleystar til fullnustu krafna á árinu	1	0
Fullnustueignir seldar á árinu	(3)	(3)
Fullnustueignir í eigu Byggðastofnunar í lok ársins	1	3
Rekstur fullnustueigna		
	2023	2022
Leigutekjur	4.395	7.351
Rekstrarkostnaður	(2.485)	(22.304)
	1.910	(14.953)

14. Útlán til viðskiptavina

	31.12.2023	31.12.2022
Sundurliðun eftir myntum		
Útlán í íslenskum krónum	20.503.170	18.562.957
Útlán í erlendum myntum	2.664.010	2.424.875
Afskriftarreikningur útlána	(1.095.733)	(915.372)
	22.071.447	20.072.461
Sundurliðað eftir lántakendum:		
Bæjar- og sveitarfélög	0,00%	0,00%
Einstaklingar	28,91%	31,02%
Sundurliðað eftir atvinnugreinum:		
Þjónustustarfsemi	33,14%	34,25%
Sjávarútvegur	10,41%	11,22%
Iðnaður	8,16%	7,86%
Landbúnaður	19,38%	15,64%
Fjármálastofnanir	0,00%	0,00%
	100%	100%
	31.12.2023	31.12.2022
Gjaldkræfar kröfur	302.991	170.686
Allt að 3 mánuðum	152.631	298.798
Yfir 3 mán. og allt að 1 ári	1.372.058	1.254.420
Yfir 1 ár og allt að 5 árum	6.337.614	5.710.265
Yfir 5 ár	13.906.153	12.638.293
	22.071.447	20.072.461

15. Varanlegir rekstrarfjármunir

Varanlegir rekstrarfjármunir greinast þannig:

2023	Fasteignir	Bifreiðar	Húsgögn, innr. og tæki	Samtals
Stofnverð 1/1	831.447	22.536	20.590	874.572
Afskrifað alls 1/1	(47.948)	(9.837)	(10.638)	(68.423)
Bókfært verð 1/1	783.499	12.699	9.952	806.150
Afskrifað á tímabilinu	(16.629)	(3.607)	(4.118)	(24.354)
Bókfært verð 31/12	766.870	9.092	5.834	781.796
Stofnverð alls 31/12	831.447	22.536	20.590	874.572
Afskrifað alls 31/12	(64.577)	(13.444)	(14.756)	(92.777)
Bókfært verð 31/12	766.870	9.092	5.834	781.796
Afskriftarhlutföll	2%	20%	20%	
2022	Fasteignir	Bifreiðar	Húsgögn, innr. og tæki	Samtals
Stofnverð 1/1	831.447	22.536	20.590	874.572
Afskrifað alls 1/1	(31.319)	(5.555)	(6.520)	(43.394)
Bókfært verð 1/1	800.128	16.981	14.070	831.179
Afskrifað á tímabilinu	(16.629)	(4.282)	(4.118)	(25.029)
Bókfært verð 31/12	783.499	12.699	9.952	806.150
Stofnverð alls 31/12	831.447	22.536	20.590	874.572
Afskrifað alls 31/12	(47.948)	(9.837)	(10.638)	(68.423)
Bókfært verð 31/12	783.499	12.699	9.952	806.150
Afskriftarhlutföll	2%	20%	20%	

Fasteignir stofnunarinnar eru metnar með eftirgreindum hætti. Til samanburðar er bókfært verð eignanna.

31.12.2023	Fasteignamat	Brunabótamat	Bókfært verð
Háahlíð 4, Sauðárkróki	77.500	113.200	8.901
Sauðarmýri 2, Sauðárkróki	154.800	792.200	757.969
	232.300	905.400	766.870
31.12.2022	Fasteignamat	Brunabótamat	Bókfært verð
Háahlíð 4, Sauðárkróki	66.250	106.050	9.230
Sauðarmýri 2, Sauðárkróki	154.100	744.350	774.269
	220.350	850.400	783.499

16. Lántökur og skuldabréfaútgáfur

Skuldabréf Byggðastofnunar eru með ríkisábyrgð.

	31.12.2023	31.12.2022
Sundurliðun eftir tegund		
Verðtryggðar skuldabréfaútgáfur	9.528.394	9.760.482
Verðtryggðar lántökur	0	0
Óverðtryggðar lántökur	7.159.923	6.510.119
Erlendar lántökur og lántökur í erl. myntum	3.212.846	3.019.808
	19.901.162	19.290.410

Lántökur sundurliðast þannig eftir eftirstöðvatíma:

	31.12.2023	31.12.2022
Gjaldkræft	0	0
Allt að 3 mánuðum	642.131	701.539
Yfir 3 mán. og allt að 1 ári	1.888.139	1.390.076
Yfir 1 ár og allt að 5 árum	7.998.442	7.182.700
Yfir 5 ár	9.372.450	10.016.095
	19.901.162	19.290.410

Lántökur skiptast þannig eftir mynt:

	Greiðslu- skilmálar	Loka- gjalddagi	Vaxtakjör	31.12.2023	31.12.2022
ISK	Jafnar gr.	2030-2034	1,96-5,0% verðtr.	9.528.394	9.760.482
ISK óvtr	Jafnar gr.	2035-2037	2,7-6,8% óvtr.	6.150.296	6.510.119
ISK óvtr	Jafnar gr.	2039	Reibor +0,5-0,85%	1.009.627	0
USD ..	Jafnar gr.	2036	Libor + 1,5%	487.650	533.370
JPY ...	Jafnar gr.	2030	1,00%	236.838	301.349
EUR ..	Jafnar afb.	2025	Euribor +1,35%	241.439	364.305
EUR ..	Kúlulán	2025	0,60%	549.967	553.621
EUR ..	Jafnar gr.	2035-2038	Euribor + 0,9-1,5%	1.030.859	530.899
EUR ..	Jafnar gr.	2030-2036	0,5-0,7%	666.092	736.264
				19.901.162	19.290.410

17. Eigið fé

Samkvæmt 84. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki skal eiginfjárgrunnur í heild nema að lágmarki 8% af áhættugrunni, en þann 31. desember var eiginfjárlutfall stofnunarinnar 22.64%. Skv. breytingu á lögum um fjármálafyrirtæki nr. 161/2002 sem samþykkt voru á Alþingi 15.júní 2022 og tóku gildi 1. júlí 2022 gildir X. kafli um eiginfjáráuka ekki um Byggðastofnun og er stofnunin því undanþegin kröfum um sveiflujöfnunar- og verndunarauka frá þeim tíma.

Eigið fé og eiginfjárlutfall samkvæmt eiginfjárákvæðum laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki:

	31.12.2023	31.12.2022
Staða eigin fjárs í upphafi árs	3.994.839	3.518.717
Afkoma ársins	703.500	476.122
Eigið fé í lok árs	4.698.338	3.994.839
Gangvirðisbreyting fjáreigna og fjárskulda	(11.059)	(11.217)
Eiginfjárgrunnur í lok tímabils	4.687.280	3.983.621
Útlánaáhætta	18.338.480	16.266.924
Markaðsáhætta	18.369	33.722
Rekstraráhætta	2.351.026	2.367.133
Áhættugrunnur	20.707.875	18.667.779
	22,64%	21,34%

18. Leigusamningar

Byggðastofnun sem leigutaki

Byggðastofnun leigir þrjár starfsaðstöður og skjalageymslu og gjaldfærði 2.446 þús. kr. í yfirliti um afkomu (2022: 1.604 þús. kr.) vegna þessa. Eftirfarandi tafla sýnir áætlaðar framtíðarleigugreiðslur Byggðastofnunar vegna þessara samninga. Leigusamningarnir eru ótímabundnir og verðtryggðir. Hér að neðan eru sýndar áætlaðar leigugreiðslur næstu 10 ára. Ekki er tekið tillit til framtíðarverðbólgu.

	2023	2022
Næsta árs greiðsla	2.814	2.110
Samtals næstu fjögur ár þar á eftir	11.258	8.440
Eftir fimm ár	14.072	10.550
	28.144	21.100

Byggðastofnun sem leigusali

Byggðastofnun leigir út nokkrar fasteignir sem eru fullnustueignir og í sölumeðferð. Leigutekjur ársins námu 4.395 þús. kr. (2022: 7.351 þús. kr.).

19. Ábyrgðir og skuldbindingar

Byggðastofnun var ekki í neinum ábyrgðum gagnvart þriðja aðila þann 31. desember 2023. Í lok desember voru 32 lánsloforð að fjárhæð 2.508 milljónir króna óafgreidd. Samkvæmt reglum Byggðastofnunar falla lánsloforð niður 12 mánuðum frá því þau eru samþykkt

20. Tengdir aðilar

Stjórn Byggðastofnunar, lykilstjórnendur og hlutdeildarfélag eru skilgreind sem tengdir aðilar auk náinna fjölskyldumeðlima framangreindra og lögaðila undir yfirráðum þeirra. Engin óvenjuleg viðskipti áttu sér stað við tengda aðila á árinu. Engar ábyrgðir hafa verið veittar tengdum aðilum vegna viðskiptaskulda eða viðskiptakrafna.

Útlán til tengdra aðila þann 31. desember 2023 voru 312.304 þús. kr. Lán að fjárhæð 308.264 þús. kr. eru tryggt með fasteignaveðum en lán að fjárhæð 4.039 þús. kr. eru án trygginga.

Laun stjórnar, endurskoðunarnefndar og forstjóra er getið í skýringu 4.

	2023	2022
Staða lána við tengda aðila 1. janúar	348.744	300.647
Ný útlán til tengdra aðila	85.117	60.000
Lántaki ekki lengur tengdur aðili	(75.803)	0
Greiðsla afborgana og vaxta	(92.151)	(44.707)
Áfallnir vextir og verðbætur	46.397	32.804
Staða útlána við tengda aðila 31. desember	312.304	348.744

21. Flokkun og gangvirði fjáreigna og fjárskulda

	Afskrifað kostnaðarverð	Á gangvirði í gegnum afkomu skv. skyldu	Gangvirði
31.12.2023			
Fjáreignir			
Handbært fé.....	926.930		926.930
Markaðsskuldabréf.....	340.013		284.105
Aðrar kröfur.....	25.296		25.296
Hlutabréf.....		285.687	285.687
Útlán til viðskiptavina.....	22.071.447		24.513.175
Fjáreignir samtals.....	<u>23.363.686</u>	<u>285.687</u>	<u>26.035.193</u>
Fjárskuldir			
Lántökur og skuldabréfaútgáfur.....	19.901.162		18.789.243
Óráðstöfuð framlög.....	529.287		529.287
Aðrar skuldir.....	206.960		206.960
Fjárskuldir samtals.....	<u>20.637.408</u>		<u>19.525.489</u>
31.12.2022			
Fjáreignir			
Handbært fé.....	1.686.337		1.686.337
Markaðsskuldabréf.....	314.432		282.757
Aðrar kröfur.....	75.254		75.254
Hlutabréf.....		268.913	268.913
Útlán til viðskiptavina.....	20.072.461		22.855.309
Fjáreignir samtals.....	<u>22.148.484</u>	<u>268.913</u>	<u>25.168.570</u>
Fjárskuldir			
Lántökur og skuldabréfaútgáfur.....	19.290.410		19.448.771
Óráðstöfuð framlög.....	681.468		681.468
Aðrar skuldir.....	224.700		224.700
Fjárskuldir samtals.....	<u>20.196.578</u>		<u>20.354.939</u>

Aðferðir og forsendur við mat á gangvirði

Gangvirði er sú fjárhæð sem fengist við sölu eignar eða greiðist við framsal skuldar í skipulegum viðskiptum milli óháðra markaðsaðila á þeim degi sem virðið er metið. Gangvirði fjáreigna og fjárskulda Bygðastofnunar er ákvarðað með eftirfarandi hætti:

- Gangvirði á handbæru fé miðast við fjárhæð bankainnistæðna;
- Gangvirði hlutabréfa er ákvarðað samkvæmt útreikningum á innra virði félaganna;
- Gangvirði útlána með breytilega vexti er metið sem bókfært verð þeirra;
- Gangvirði útlána á föstum vöxtum er metið með því að núvirða vænt greiðsluflæði útlánasafnsins með ávöxtunarkröfu ríkisskuldabréfa, auk 1,5% álags vegna rekstrarkostnaðar. Vænt greiðsluflæði ákvarðast af samningsbundnu greiðsluflæði, sem hefur verið aðlagð út frá vanskilalíkum;
- Gangvirði lántaka og skuldabréfaútgáfa er ákvarðað sem núvirði samningsbundins greiðsluflæðis þeirra á ríkistryggðum vaxtaferlum í mynt viðkomandi lántaka auk vaxtaálags á ríkistryggð skuldabréf í síðustu viðskiptum með skuldabréf útgefin af Bygðastofnun á markaði.

22. Áhættustýring**Yfirlit um áhættur og skipulag áhættustýringar**

Bygðastofnun er lánastofnun í samræmi við skilgreiningu laga um fjármálafyrirtæki. Þær áhættur sem stofnunin býr við eru eftirfarandi:

- Útlánaáhætta
- Markaðsáhætta
 - Vaxtaáhætta
 - Gjaldeyrisáhætta
 - Verðtryggingaráhætta
- Hlutabréfaáhætta
- Lausafjáraáhætta
- Rekstraráhætta

Fjallað er um hverja áhættu, ásamt undiráhættum, hér á eftir auk skipulagi áhættustýringar og áhættuvörnum.

Skipulag áhættustýringar

Bygðastofnun er sjálfstæð stofnun í eigu ríkisins. Fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar skal vera að varðveita eigið fé hennar að raungildi, í samræmi við 11. gr. laga nr. 106/1999 um Bygðastofnun, og tekur fjárstýring og áhættustýring stofnunarinnar mið af því.

Stjórn Bygðastofnunar

- Tekur ákvörðun um áhættustefnu, mótun áhættuvilja og áhættumarka.
- Fær upplýsingar um stöðu rekstrar og helstu áhættur í rekstri með reglubundum hætti.
- Skipar endurskoðunarnefnd og umsjónarmann áhættustýringar.
- Tekur mið af áhættuþáttum við stjórn og skipulag stofnunarinnar.

Endurskoðunarnefnd

- Starfar samkvæmt 108. gr. a. laga um ársreikninga nr. 3/2006 og starfsreglum endurskoðunarnefndar Byggðastofnunar frá 6. apríl 2020.
- Hefur eftirlit með vinnuferli við gerð reikningsskila og tilhögun innra eftirlits ásamt störfum innri og ytri endurskoðenda stofnunarinnar.

Umsjónarmaður áhættustýringar

- Sinnir daglegum áhættustýringarstörfum
- Fylgist með að markmiðum og stefnum í áhættustefnu stofnunarinnar sé fylgt
- Tekur út fylgni við verklagsreglum stofnunarinnar
- Fylgist með því að innri ferlar Byggðastofnunar taki tillit til áhættupátta skv. 78. gr. a – i, laga nr. 161/2002, eftir því sem við á.

Áhættumatsnefnd

- Ber ábyrgð á að áhættustefnu stofnunarinnar sé fylgt hvað varðar útlánaáhættu.
- Gengur úr skugga um að starfsemin uppfylli útlánareglur.
- Yfirfara og samþykkja áhættumat stofnunarinnar.

Áhættuvarnir

Mikilvægt er að viðhalda ákveðnu jafnvægi í samsetningu lánsfjármagns og útlána stofnunarinnar. Stofnunin skal lágmarka áhættu sína og stýra vaxta – og útlánaáhættu innan ákveðinna viðmiðunarmarka sem fram koma í Verklagsreglum um útlánastarfsemi.

Rekstrar- og fyrirtækjasvið stofnunarinnar vinna eftir Áhættustefnu stofnunarinnar og þeim verklagsreglum sem settar eru af stjórn og forstjóra. Þar eru áhættur og vikmörk þeirrar áhættu sem snýr að starfseminni skilgreindar.

Útlánaáhætta

Útlánaáhætta er áhættan á að mótaðili í fjármálagerningi valdi fjárhagslegu tapi fyrir Byggðastofnun með því að standa ekki við skuldbindingu. Útlánaáhætta er stærsta einstaka áhættan sem Byggðastofnun stendur frammi fyrir. Hún skapast aðallega vegna útlána og krafna á viðskiptavini og fjárfestinga í skuldabréfum, en einnig vegna lánsloforða.

Áhættuskuldbindingar vegna viðskiptavina eða hóps tengdra viðskiptamanna, að teknu tilliti til mildunar útlánaáhættu, skulu ekki fara fram yfir 25% af eiginfjárgrunni skv. reglugerð Evrópuþingsins og ráðsins (ESB) nr. 575/2013 frá 26. júní 2013 um varfærniskröfur að því er varðar lánastofnanir og verðbréfafyrirtæki og um breytingu á reglugerð (ESB) nr. 648/2012, sbr. reglugerð nr. 860/2022.

Eftirfarandi tafla sýnir hámarksútlánaáættu 31. desember 2023 og 31. desember 2022. Staða eigna í efnahagsreikningi er byggð á bókfærðri stöðu í ársreikningnum. Stöður utan efnahagsreiknings eru hámarksgreiðslur sem Bygðastofnun gæti þurft að inna af hendi vegna lánsloforða.

	31.12.2023	31.12.2022
Handbært fé	926.930	1.686.337
Markaðsskuldabréf	340.013	314.432
Aðrar kröfur	25.296	75.254
Útlán til viðskiptavina	22.071.447	20.072.461
Útlánaáætta í efnahagsreikningi samtals	23.363.686	22.148.484
Lánsloforð	2.507.995	2.115.000
Hámarksútlánaáætta	<u>25.871.681</u>	<u>24.263.484</u>

Útlán til viðskiptavina

Aðferðir og forsendur við mat á væntum útlánatöpum

Vænt útlánatöp eru áætluð út frá líkani sem byggir á útlánastöðu við vanefnd (EAD), líkum á vanefndum (PD) og tapi að gefnum vanefndum (LGD). Eru þessir þættir margfaldaðir saman á mánaðarlegum grundvelli og síðar núvirtir á virkum vöxtum hvers útláns fyrir sig.

Vænt útlánatöp eru reiknuð til 12 mánaða eða út líftíma útláns. Flokkun útlána niður á stig veltur á hvort veruleg aukning hafi orðið á útlánaáættu frá upphaflegri færslu þeirra í bókhaldi. Veruleg aukning á útlánaáættu telst hafa átt sér stað þegar lánshæfismat lántaka hefur verið lækkað um meira en 1 flokk frá lánveitingu, lántaka hafi verið send innheimtuviaðvörun eða að útlán sé komið í 30 daga vanskilum. Útlán eru á þessum grunni flokkuð í eftirfarandi stig:

- Stig 1: Útlán þar sem ekki mælist veruleg aukning á útlánaáættu. Framlagið í afskriftareikning útlána er metið sem 12 mánaða vænt útlánatöp.
- Stig 2: Útlán þar sem mælist veruleg aukning á útlánaáættu en lánin ekki talin virðisrýrð. Framlagið í afskriftareikning útlána er metið sem vænt útlánatöp út líftíma lánanna.
- Stig 3: Útlán sem eru talin virðisrýrð, vegna þess að einn eða fleiri atburðir hafa orðið, sem hafa skaðleg áhrif á vænt framtíðarsjóðstreymi frá lánunum, t.d. þegar lán sé komið í 90 dagar vanskilum, umtalsverða fjárhagserfiðleika lántaka og gjaldþrot. Framlagið í afskriftareikning útlána er metið sem vænt útlánatöp út líftíma lánanna.

Líkan Bygðastofnunar notast við þrjár sviðsmyndir. Sviðsmynd eitt notast við grunnforsendur, sem byggir á að þróun fasteignaverðs verði í takt við verðbólguvæntingar á skuldabréfamarkaði og óbreyttu lánshæfismati lántakenda. Þar að auki voru myndaðar bjartsýn sviðsmynd og svartsýn sviðsmynd, þar sem vanskilalíkum (PD) og þróun á verðmæti veða, sem stýrir tapi að gefnum vanskilum (LGD), hefur verið hreyft til hlutfallslega. Vænt útlánatöp eru vegið meðaltal af væntum útlánatöpum í hverri sviðsmynd. Notast var við 50% vægi fyrir grunnsviðsmynd, 30% fyrir svartsýna og 20% fyrir bjartsýna sviðsmynd.

Samþjöppunaráhætta og gæði útlána til viðskiptavina

Samþjöppunaráhætta myndast í gegnum lánastarfsemi stofnunarinnar og er skilgreind sem hluti af útlánaáhættu. Byggðastofnun horfir sérstaklega til samþjöppunar innan atvinnugreina fyrir bjartsýna sviðsmynd.

Hlutfall atvinnugreinar af útlánasafni	31.12.2023	31.12.2022
Ferðapjónusta	23,86%	23,73%
Iðnaður	6,68%	6,69%
Landbúnaður	46,43%	44,67%
Sjávarútvegur	9,08%	9,97%
Önnur starfsemi	13,95%	14,94%
	<u>100,00%</u>	<u>100,00%</u>

Eftirfarandi tafla sýnir útleiðslu á bókfærðu verði útlána eftir atvinnugrein og áhættustigi:

31.12.2023	Brúttó bókfært verð			Afskriftareikningur			Bókfært verð
	Stig 1	Stig 2	Stig 3	Stig 1	Stig 2	Stig 3	
Einstaklingar							
Bújarðir o.fl.	4.194.866	1.482.518	657.058	(10.268)	(70.814)	(184.398)	6.068.96
Annað	574.174	115.308	99.061	(2.024)	(12.221)	(9.044)	765.25
Fyrirtæki							
Ferðapjónusta	3.499.541	545.608	929.492	(20.492)	(28.896)	(273.442)	4.651.81
Iðnaður	1.213.982	77.713	160.471	(6.143)	(2.019)	(8.316)	1.435.68
Landbúnaður	3.660.508	491.782	320.350	(25.421)	(94.265)	(51.027)	4.301.92
Sjávarútvegur og fiskeldi .	1.681.931	75.785	278.569	(10.133)	(4.129)	(77.887)	1.944.13
Önnur starfsemi	2.081.166	229.963	797.336	(9.804)	(34.881)	(160.110)	2.903.67
Útlán til viðskiptavina	<u>16.906.166</u>	<u>3.018.678</u>	<u>3.242.336</u>	<u>(84.284)</u>	<u>(247.226)</u>	<u>(764.223)</u>	<u>22.071.44</u>

Eftirfarandi tafla sýnir gæði útlána til viðskiptavina á formi lánshæfiseinkunna:

	12 mánaða vanskilalíkur	Stig 1	Stig 2	Stig 3	Samtals
Lánshæfisflokkar 1-3	1,3% - 8,7%	9.179.921	799.113	765.504	10.744.538
Lánshæfisflokkar 4-7	8,7% - 100%	7.459.318	1.547.656	519.479	9.526.452
Lánshæfisflokkar 8-12	48% - 100%	257.736	549.899	175.617	983.251
Í vanskilum		9.192	122.010	1.781.736	1.912.938
Brúttó bókfært verð		16.906.166	3.018.678	3.242.336	23.167.180
Afskriftareikningur		(84.284)	(247.226)	(764.223)	(1.095.733)
Bókfært verð		16.821.882	2.771.452	2.478.112	22.071.447

Eftirfarandi tafla sýnir gæði útlána til viðskiptavina á formi lánshæfiseinkunna, sundurliðað eftir atvinnugreinum:

31.12.2023	Brúttó bókfært verð				Afskrifta- reikningur	Bókfært verð
	12-8	7-4	1-3	Engin einkunn		
Einstaklingar						
Íbúðalán	419.313	927.786	4.736.609	250.734	(265.479)	6.068.963
Annað	96.747	163.940	514.596	13.259	(23.289)	765.254
Fyrirtæki						
Ferðaþjónusta	910.032	2.329.905	1.734.704	0	(322.830)	4.651.811
Iðnaður	120.524	311.253	1.020.389	0	(16.478)	1.435.688
Landbúnaður	281.425	3.648.485	542.729	0	(170.713)	4.301.926
Sjávarútvegur og fiskeldi .	205.774	978.447	852.063	0	(92.150)	1.944.135
Önnur starfsemi	598.382	1.166.635	1.343.447	0	(204.794)	2.903.670
Samtals	2.632.197	9.526.452	10.744.538	263.993	(1.095.733)	22.071.447

Eftirfarandi tafla sýnir stöðu vanskila:

31.12.2023	Stig 1	Stig 2	Stig 3	Samtals
Útlán ekki í vanskilum	16.821.882	2.645.891	1.517.163	20.984.936
Vanskil < 30 dagar	0	24.614	0	24.614
Vanskil 30-90 dagar	0	100.947	0	100.947
Vanskil > 90 dagar	0	0	960.950	960.950
	16.821.882	2.771.452	2.478.112	22.071.447

Afskriftareikningur útlána til viðskiptavina

Eftirfarandi tafla sýnir sundurliðun upphafsstöðu og lokastöðu á uppsöfnuðu væntu útlánatapi fyrir útlán til viðskiptavina:

	Stig 1	Stig 2	Stig 3	Samtals
Staða 1.janúar 2023	97.511	266.785	551.076	915.372
Flutningur á stig 1	90.014	(81.100)	(8.914)	0
Flutningur á stig 2	(6.207)	6.347	(139)	0
Flutningur á stig 3	(26.908)	(62.941)	89.849	0
Endurmat tapsáhættu	(53.761)	66.262	88.425	100.926
Nýjar og keyptar fjáreignir	14.253	90.782	49.921	154.956
Tilfærsla frá afskriftareikningi lánsloforða	8.796	12.551	0	21.347
Uppgreiðslur	(36.209)	(47.299)	(35.511)	(119.018)
Endanlegar afskriftir	(2.978)	(4.058)	(10.256)	(17.292)
Gengismunur	(226)	(102)	(169)	(497)
Niðurfærsla vaxta	0	0	39.940	39.940
Staða 31. desember 2023	<u>84.284</u>	<u>247.226</u>	<u>764.223</u>	<u>1.095.733</u>

Tryggingar

Útlánaáhætta tengd fasteignum getur meðal annars falið í sér að lántakandi viðhaldi ekki veðandlagi og rýri það með aðgerðarleysi. Þá kann verðlækkun fasteigna og skipa að leiða til aukinnar útlánaáhættu. Byggðastofnun tekur meðvitaða áhættu í verðmati fasteigna á veikum svæðum með hliðsjón af hlutverki sínu. Þetta kann að leiða til þess að verðmæti veðsettrar fasteignar reynist lægra þegar á reynir við greiðslufall skuldara. Útlánaáhætta felst einnig í líkunum á greiðslufalli og hins vegar í áætluðu endurheimtuhlutfalli. Endurheimtuhlutfallið ræðst af því hversu alvarlegt greiðslufallið er, þ.e. hvort það leiðir til fjárhagslegrar endurskipulagningar, greiðslustöðvunar eða gjaldþrots og hversu góðar tryggingar fyrir skuldinni eru.

Helstu tegundir trygginga eru:

- Fasteignir: íbúðar-, verslunar- og iðnaðarhúsnæði ásamt landareignum.
- Skip með kvóta og önnur fiskveiðiskip.
- Aðrar tryggingar: Fasta- eða lausafjármunir, þar með talið vélar, tæki, birgðir og kröfur.

Eftirfarandi tafla sýnir hámarksútlánaáættu vegna útlána, eftir atvinnugreinum og skiptingu bókfærðs verðs miðað við undirliggjandi veð:

31.12.2023	Hámarks útlánaáættu	Útlánaáættu tryggð með veði *				Útlánaáættu ekki tryggð með veði	Virðis- rýrnun
		Fasteignir	Skip	Önnur veð	Samtals		
Handbært fé	926.930					926.930	
Útlán til viðskiptavina:							
Einstaklingar	7.122.985	5.605.523	0	1.488.098	7.093.621	29.364	(288.769)
Ferðaþjónusta	4.974.640	4.127.106	4.291	731.316	4.862.713	111.928	(322.830)
Iðnaður	1.452.166	1.233.864	0	34.187	1.268.051	184.115	(16.478)
Landbúnaður	4.472.639	4.144.366	0	283.481	4.427.847	44.792	(170.713)
Sjávarútvegur	2.036.285	1.155.782	511.329	197.053	1.864.163	172.122	(92.150)
Önnur starfsemi	3.108.465	2.387.648	41.669	526.264	2.955.581	152.884	(204.794)
	23.167.180	18.654.289	557.289	3.260.399	22.471.977	695.203	(1.095.733)
Aðrar fjáreignir	28.679						(2.000)
Ríkisskuldabréf	284.100						0
Lánsloforð	2.508.000						(81.733)
Samtals	26.914.889	18.654.289	557.289	3.260.399	22.471.977	1.622.134	(1.179.466)

* "Útlánaáættu tryggð með veði" tekur ekki tillit til veðhlutfalls.

Verðmæti hlutabréfa sem hefur verið aflað í tengslum við fjárhagslega endurskipulagningu nema 528.560 þúsundir króna (2022: 501.979 þúsundir króna).

Lánsloforð

Aðferðir og forsendur við mat á væntum útlánatöpum

Við mat á væntum útlánatöpum vegna lánsloforða er notast við sömu aðferðafræði og fyrir útlán til viðskiptavina. Vænt staða við vanefnd (EAD) er sett jöfn fjárhæð lánsloforðs, upphafsdagur greiðsluflæðis er útgáfudagur lánsloforðs og lánstími 25 ár, sem er lengsti útlánstími Byggingastofnunar. Gert er ráð fyrir að lánsloforð væru verðtryggð og jafnar afborganir. Við mat á tapi að gefnum vanefndum er notast við vegið meðaltal útlánasafnsins.

Eftirfarandi tafla sýnir gæði lánsloforða á formi lánshæfiseinkunna.

31.12.2023	12 mánaða vanskilalíkur	Stig 1	Stig 2	Stig 3	Samtals
Lánshæfisflokkar 1-3	0 - 1,3%	810.941	0	0	810.941
Lánshæfisflokkar 4-7	1,3% - 8,7%	774.695	465.370	0	1.240.065
Lánshæfisflokkar 8-12	8,7% - 100%	228.217	37.316	146.318	411.851
Samtals lánsloforð		1.813.852	502.686	146.318	2.462.856
Afskriftareikningur (færður meðal annarra skulda)		(11.501)	(42.854)	(27.378)	(81.733)

Eftirfarandi tafla sýnir sundurliðun upphafsstöðu og lokastöðu á uppsöfnuðu væntum útlánatöpum fyrir lánsloforð:

	2023	2022
Afskriftareikningur í upphafi	70.273	76.789
Tilfærsla á afskriftareikning útlána til viðskiptavina	(21.347)	(10.177)
Gjaldfærsla / tekjufærsla	32.806	3.661
Afskriftareikningur í lok	81.733	70.273

Framlög í afskriftarreikning samkvæmt yfirliti um afkomu greinast þannig:

	2023	2022
Framlag vegna útlána til viðskiptavina	136.366	74.282
Framlag vegna lánsloforða	32.806	3.661
Framlag vegna annarra krafna	(5.000)	3.500
Framlög í afskriftarreikning skv. yfirliti um afkomu	164.172	81.443

Efnahagssviðsmyndir

Vænt útlánatöp Byggingastofnunar eru reiknuð sem vegið meðaltal af þremur sviðsmyndum.

- Grunnsviðsmynd, þar sem vænt þróun á verðmæti veða fylgir verðbólguálagi ríkisskuldabréfa á reikningsskiladegi og vanskilalíkur eru í samræmi við lánsþæfismat lántaka á reikningsskiladegi.

- Bjartsýn sviðsmynd, þar sem hagstærðum hefur verið breytt í takt við hagstæðara efnahagsumhverfi svo útlánatöp verði lægri en í grunnsviðsmyndinni.

- Svartsýn sviðsmynd, þar sem hagstærðum hefur verið breytt í takt við óhagstæðara efnahagsumhverfi svo útlánatöp verði hærri en í grunnsviðsmyndinni.

Vænt útlánatöp samkvæmt grunnsviðsmynd eru 1.117 m.kr., 1.419 m.kr. samkvæmt svartsýnni sviðsmynd en 965 m.kr. samkvæmt bjartsýnni sviðsmynd.

Eftirfarandi tafla sýnir sviðsmyndir líkansins sem notaðar eru við útreikning á framlagi vegna væntra útlánatöpa:

31.12.2023

	Vægi sviðsmyndar	Árleg þróun á verðmæti veða	Hlutfallsleg breyting á vanskilalíku
Grunnsviðsmynd	50,00%	0,00%	0,00%
Bjartsýn sviðsmynd	20,00%	10,00%	-30,00%
Svartsýn sviðsmynd	30,00%	-10,00%	50,00%
	2024	2025	2025
Grunnsviðsmynd			
Þróun verðmætis veða	6,27%	4,59%	4,11%
Árlegar meðal vanskilalíkur	7,53%	7,53%	7,53%
Bjartsýn sviðsmynd			
Þróun verðmætis veða	16,27%	14,59%	14,11%
Árlegar meðal vanskilalíkur	5,27%	5,27%	5,27%
Svartsýn sviðsmynd			
Þróun verðmætis veða	-3,73%	-5,41%	-5,89%
Árlegar meðal vanskilalíkur	11,30%	11,30%	11,30%

Markaðsáhætta

Markaðsáhætta er áhættan á að gangvirði eða framtíðarsjóðstreymi fjármálagerninga muni sveifla vegna breytinga á markaðsverðum, svo sem markaðsvöxtum, gengi erlendra gjaldmiðla, vísitölu neysluverðs eða virði hlutabréfa.

Vaxtaáhætta

Vaxtaáhætta er áhættan á að gangvirði eða framtíðarsjóðstreymi fjármálagerninga muni sveifla vegna breytinga á markaðsvöxtum.

Markmið Byggðastofnunar er að vegið meðaltal vaxtamunar á útlánnum og lántökum stofnunarinnar sé ekki undir 2%. Til að bregaðst við vaxtaáhattu hefur stofnunin ákvæði í skuldabréfum sínum sem heimila henni breytingar á kjörum komi til breytinga á kjöstum sem stofnuninni bjóðast hverju sinni.

Eftirfarandi tafla sýnir niðurbrot á vaxtaberandi eignum og skuldum Byggðastofnunar eftir gildistíma vaxta.

31.12.2023	Allt að 3 mánuðir	3-6 mánuðir	6-12 mánuðir	Fastir vextir
Handbært fé	926.930			
Markaðsskuldabréf				340.013
Útlán til viðskiptavina	6.458.081	895.002	1.300.517	13.417.847
Eignir samtals	7.385.011	895.002	1.300.517	13.757.859
Lántökur og skuldabréfaútgáfur	1.009.627	1.759.949		17.131.587
Nettó staða	6.375.384	(864.946)	1.300.517	(3.373.728)

Eftirfarandi tafla sýnir hvaða áhrif samhliða hliðrun vaxtaferla um +/-100 grunnpunkta hefði á afkomu og eigið fé, ef öllum öðrum breytum er haldið föstum.

	31.12.2023	
	Hækkun	Lækkun
ISK, óverðtryggt	(2.267)	2.267
ISK, verðtryggt	0	0
USD	1.809	(1.809)
JPY	772	(772)
EUR	3.517	(3.517)
Samtals	3.830	(3.830)

Gjaldeyrishætta

Gjaldeyrishætta er áhættan á að gangvirði eða framtíðarsjóðstreymi fjármálagerninga muni sveifla vegna breytinga á gengi erlendra gjaldmiðla.

Markmið Byggðastofnunar er að samræmi sé á milli eigna og skulda í erlendum myntum þannig að gjaldeyrishætta skapist ekki.

Erlendar eignir og skuldir skiptast þannig eftir gjaldmiðlum:

31.12.2023	USD	JPY	EUR	Samtals
Handbært fé	189.190	57.864	276.552	523.606
Útlán til viðskiptavina	306.770	159.685	2.136.627	2.603.082
Eignir samtals	495.961	217.548	2.413.180	3.351.605
Lántökur og skuldabréfaútgáfur	487.650	236.838	2.488.357	3.212.846
Nettó staða	8.310	(19.290)	(75.177)	(86.157)
31.12.2022	USD	JPY	EUR	Samtals
Handbært fé	229.034	72.553	228.057	529.644
Útlán til viðskiptavina	267.271	195.764	1.744.145	2.207.180
Eignir samtals	496.305	268.317	1.972.202	2.736.823
Lántökur og skuldabréfaútgáfur	533.370	301.349	2.185.089	3.019.808
Nettó staða	(37.065)	(33.033)	(212.887)	(282.985)

Eftirfarandi tafla sýnir hvaða áhrif 5% veiking/styrking íslensku krónunnar gagnvart erlendum gjaldmiðlum hefði á afkomu og eigið fé, ef öllum öðrum breytum er haldið föstum.

	31.12.2023		31.12.2022	
	-5%	5%	-5%	5%
USD	(416)	416	1.853	(1.853)
JPY	964	(964)	1.652	(1.652)
EUR	3.759	(3.759)	10.644	(10.644)
Samtals	4.308	(4.308)	14.149	(14.149)

Lánsloforð stofnunar eru gefin út í íslenskum krónum en lántakendur geta óskað eftir að fá lánin í erlendra mynt ef þeir eru með tekjur í erlendra mynt.

Verðtryggingaráhætta

Verðtryggingaráhætta er áhættan á að gangvirði eða framtíðarsjóðstreymi fjármálagerna muni sveifla vegna breytinga á vísitölu neysluverðs.

Markmið Bygðastofnunar er að verðtryggðar eignir séu að jafnaði hærri en verðtryggðar skuldir. Er verðtryggingarjöfnuður því reiknaður mánaðarlega.

Verðtryggðar eignir og skuldir skiptast þannig:

	31.12.2023	31.12.2022
Markaðsskuldabréf	340.013	314.432
Útlán til viðskipta	12.081.709	9.930.526
Verðtryggðar eignir samtals	12.421.722	10.244.958
Verðtryggðar lántökur og skuldabréfaútgáfur	9.528.394	9.760.482
Nettó staða	<u>2.893.327</u>	<u>484.476</u>

8% hækkun á vísitölu neysluverðs leiðir til 231,5 milljóna króna hækkunar á afkomu ársins og eigið fé miðað við stöðuna í árslok 2023 (árslok 2022: 38,8 milljóna króna), ef öllum öðrum breytum er haldið föstum.

Hlutabréfaáhætta

Hlutabréfaáhætta er áhættan á sveiflum í virði hlutabréfa. Markmið Bygðastofnunar er að í útlána- og hlutabréfasafni hennar sé áhættu dreift milli atvinnugreina eins og kostur er til að lágmarka áhættu. Skal skuldbinding vegna tiltekinna atvinnugreina eins og þær eru flokkaðar í meðfylgjandi töflu vera að hámarki 20-50% af heildar útlánasafni og hlutabréfasafni, og lánveitingar og aðrar skuldbindingar eins og hlutabréf og ábyrgðir tengdra viðskiptavina ekki yfir 25% af eiginfjárgrunni.

10% hækkun/lækkun á virði hlutabréfa leiðir til 28,5 milljóna króna hækkunar/lækkunar á afkomu ársins og eigið fé miðað við stöðuna í árslok 2023 (árslok 2022: 26,9 milljóna króna), ef öllum öðrum breytum er haldið föstum.

Lausafjáraáhætta

Lausafjáraáhætta er sú áhætta sem felst í því að stofnunin geti ekki staðið við skuldbindingar sínar þegar þær gjaldfalla og að hún geti ekki greitt út lánsloforð til viðskiptavina. Lausafjárstýring Bygðastofnunar felur í sér lausafjargreiningu og lausafjáraætlun. Til að tryggja stöðuga fjármögnun hefur stofnunin fjárfest í ríkisbréfum.

Eftirstöðvagreining fjáreigna og fjárskulda 31.12.2023

Tímagreiningin byggir á samningsbundnu greiðsluflæði. Upphæðirnar eru ónúvirtar og innihalda framtíðarvaxtagreiðslur, en verðtryggðar upphæðir innihalda ekki áætlaðar verðbætur vegna framtíðarverðbólgu. Heildarupphæð hvers liðar er því hærri en upphæð viðkomandi liðar á efnahagsreikningi, þar sem upphæðir á efnahagsreikningi eru annaðhvort á kröfuvirði og innihalda því ekki framtíðarvaxtagreiðslur, eða á gangvirði þar sem búið er að núvirða. Fjárhæðum í eftirstöðvagreiningu í árslok 2023 er skipt niður á tímabil með tilliti til þess sem eftir er af líftíma samnings (þ.e. miðað við tímasetningu samningsbundins greiðsluflæðis).

Fjáreignir	0-3 mán.	3-12 mán.	1-5 ár	Yfir 5 árum	Samtals
Handbært fé.....	926.930				926.930
Markaðsskuldabréf..	340.013				340.013
Aðrar kröfur.....	25.296				25.296
Útlán til					
viðskiptavina.....	597.848	2.559.277	11.825.068	26.498.356	41.480.549
Fjáreignir samtals....	1.890.087	2.559.277	11.825.068	26.498.356	42.772.789
Fjárskuldir					
Lántökur og					
skuldabréfaútgáfur.	445.080	2.104.863	10.580.093	13.392.312	26.522.349
Óráðstöfuð framlög.	442.423	86.863			529.287
Aðrar skuldir.....	206.960				206.960
Fjárskuldir samtals..	1.094.463	2.191.727	10.580.093	13.392.312	27.258.595

Rekstraráhætta

Undir rekstraáhættu fellur áhættan á fjárhagslegu tapi, upplýsingatækniáhætta, pólitísk- og lagaleg áhætta, orðsporsáhætta og starfsmannaáhætta.

Til að draga úr rekstraráhættu notar stofnunin fyrirbyggjandi aðgerðir og eftirlit í starfsemi sinni. Meðal fyrirbyggjandi aðgerða eru verkferlar um alla helstu þætti í rekstrinum, þjálfun starfsmanna, aðgreining starfa, afritun gagna og fleira. Þá vinnu Byggðastofnun eftir ISO 27001 staðli um öryggi upplýsingakerfa.

23. Áhrif náttúruhamfara á Reykjanesskaga

Byggðastofnun hefur metið áhrif náttúruhamfaranna í Grindavíkurbæ á rekstur og efnahag stofnunarinnar og telur að þau hafi ekki áhrif á rekstur hennar. Stofnunin er með útistandandi lán til þriggja aðila í Grindavík og er kröfuvirði þeirra 259 m.kr. Stofnunin telur lánin vel tryggð og muni fást greidd að fullu. Stofnunin hefur boðið þessum viðskiptavinum að fresta greiðslum lána sinna meðan á óvissunni sem náttúruhamfarirnar hafa ganga yfir.

24. Aflamark Byggðastofnunar

Skv. gr. 10. a í lögum um stjórn fiskveiða nr. 116 /2006 hefur Byggðastofnun til ráðstöfunar aflaheimildir sem ráðherra ákvarðar skv. heimild í 5. mgr. 8. gr. áðurnefndra laga til að styðja við byggðarlög í alvarlegum og bráðum vanda vegna samdráttar í sjávarútvegi. Byggðastofnun getur gert samninga við fiskvinnslur eða útgerðarfélög til allt að sex ára í senn. Byggðastofnun skal hafa samráð við sveitarstjórn viðkomandi sveitarfélags áður en samningur er undirritaður. Aflaheimildir skulu vera í þorski, ýsu, steinbít, ufsa, löngu, keilu og gullkarfa í hlutfalli við leyfðan heildarafla af þessum tegundum. Aflaheimildir þessar miðast við þorskígildi og skulu þær dregnar frá með sama hætti og greinir í 3. mgr. 8. gr. laganna, sbr. 5. mgr. sömu greinar. Ráðherra hefur sett nánari ákvæði um framkvæmd þessa ákvæðis í reglugerð 643/2016.

Á fiskveiðiarinu 2022/2023 og 2023/2024 hefur Byggðastofnun haft til úthlutunar 4.960 þorskígildistonn og hafa verið gerðir 13 samningar um nýtingu þeirra í ellefu byggðarögum. Nánari upplýsingar um samningana má sjá á heimasíðu Byggðastofnunar, byggdastofnun.is

25. Yfirlit yfir fjárveitingar ársins, breytingar þeirra og stöðu í árslok

	2023	2022
Fjárlög.....	456.800	419.000
Fjáraukalög.....	0	0
Fjárveitingar til tekna.....	456.800	419.000
 Greiddar fjárveitingar.....	 456.800	 433.300
 Staða fjárveitinga frá fyrra ári.....	 0	 14.300
 Eftirstöðvar fjárveitinga.....	 0	 0

26. Samanburður við áætlun

	<u>2023</u>	<u>Aætlun</u>
Vaxtatekjur		
Vaxtatekjur og verðbætur af útlánunum til viðskiptavina.....	2.600.308	1.700.000
Vaxtatekjur af bankainnistæðum.....	77.487	100.000
Vaxtatekjur og verðbætur af markaðsskuldabréfum.....	28.847	0
	<u>2.706.642</u>	<u>1.800.000</u>
Vaxtagjöld		
Vaxtagjöld og verðbætur af lántökum.....	1.463.293	1.050.000
	<u>1.463.293</u>	<u>1.050.000</u>
Hreinar vaxtatekjur	1.243.349	750.000
Aðrar rekstrartekjur		
Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum.....	456.800	455.100
Gengismunur.....	1.318	0
Gangvirðisbreyting hlutabréfa.....	16.919	0
Hlutdeild í afkomu hlutdeildarféлага.....	(3.437)	0
Tekjur af fullnustueignum.....	4.395	5.000
Aðrar tekjur.....	180.940	175.000
	<u>656.934</u>	<u>635.100</u>
Hreinar rekstrartekjur	1.900.283	1.385.100
Önnur rekstrargjöld		
Veitt framlög til atvinnuráðgjafar.....	245.200	244.400
Veittir aðrir styrkir.....	100.590	110.000
Laun og launatengd gjöld.....	441.086	430.000
Annar rekstrarkostnaður.....	181.663	191.000
Rekstrarkostnaður fullnustueigna.....	2.485	15.000
Endurmat fullnustueigna.....	37.233	10.000
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna.....	24.354	25.000
Framlög í afskriftarreikning útlána og annarra krafna.....	164.172	225.000
	<u>1.196.783</u>	<u>1.250.400</u>
Afkoma ársins	703.500	134.700

Helstu frávik frá rekstraráætlun ársins eru vegna hærri hreinna vaxtatekna og lægri framlögum í afskriftarreikning útlána. Vaxtatekjur og vaxtagjöld voru töluvert yfir áætlunum sem skýrast af hærri vöxtum og meiri verðbólgu en gert var ráð fyrir. Framlög í afskriftarreikning útlána reyndust lægri þar sem uppgreiðslur útlána reyndust meiri en gert var ráð fyrir.

STARFSÞÁTTAYFIRLIT

	Lánaumsýsla	Próunar- starfsemi	Stjórnsýsla póstmála	Samtals
Vaxtatekjur				
Vaxtatekjur og verðbætur af útlánnum til viðskiptavina	2.600.308			2.600.308
Vaxtatekjur af bankainnistæðum	77.487			77.487
Vaxtatekjur og verðbætur af markaðsskuldabréfum	28.847			28.847
	<u>2.706.642</u>			<u>2.706.642</u>
Vaxtagjöld				
Vaxtagjöld og verðbætur af lántökum	1.463.293			1.463.293
	<u>1.463.293</u>			<u>1.463.293</u>
Hreinar vaxtatekjur	<u>1.243.349</u>			<u>1.243.349</u>
Aðrar rekstrartekjur				
Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum	0	426.955	29.845	456.800
Gengismunur	1.318	0	0	1.318
Gangvirðisbreyting hlutabréfa	16.919	0	0	16.919
Hlutdeild í afkomu hlutdeildarféлага	(3.437)	0	0	(3.437)
Tekjur af fullnustueignum	4.395	0	0	4.395
Aðrar tekjur	12.981	167.959	0	180.940
	<u>32.176</u>	<u>594.914</u>	<u>29.845</u>	<u>656.935</u>
Hreinar rekstrartekjur	<u>1.275.525</u>	<u>594.914</u>	<u>29.845</u>	<u>1.900.284</u>
Rekstrargjöld				
Veitt framlög til atvinnuráðgjafar	0	245.200	0	245.200
Veittir aðrir styrkir	0	100.590	0	100.590
Laun og launatengd gjöld	192.095	222.262	26.729	441.086
Annar rekstrarkostnaður	92.038	74.014	15.611	181.663
Rekstur fullnustueigna	2.485	0	0	2.485
Endurmat fullnustueigna	37.233	0	0	37.233
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna	12.264	10.785	1.305	24.354
Framlög í afskriftareikning útlána, lánsloforða og annarra krafna	164.172	0	0	164.172
	<u>500.287</u>	<u>652.851</u>	<u>43.645</u>	<u>1.196.783</u>
Afkoma ársins	<u>775.238</u>	<u>(57.937)</u>	<u>(13.800)</u>	<u>703.501</u>

STJÓRNARHÁTTAYFIRLÝSING BYGGÐASTOFNUNAR (ÓENDURSKOÐAÐ)

Inngangur

Við gerð þessarar yfirlýsingar um stjórnarhætti Byggðastofnunar er stuðst við leiðbeiningar sem koma fram í ritinu „Leiðbeiningar um stjórnarhætti fyrirtækja“ sem Viðskiptaráð Íslands, Nasdaq OMX Iceland hf. og Samtök atvinnulífsins gáfu út árið 2015, auk ábendinga innri endurskoðunar Byggðastofnunar. Stjórnarháttayfirlýsing þessi er hluti af ársreikningi Byggðastofnunar.

Hlutverk Byggðastofnunar og lagagrundvöllur

Samkvæmt 1. gr. laga nr. 106/1999 (lög um Byggðastofnun) er Byggðastofnun sérstök stofnun í eigu íslenska ríkisins og heyrir undir yfirstjórn innviðaráðherra. Samkvæmt 2. gr. laganna er hlutverk Byggðastofnunar að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu. Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknnum. Þá skipuleggur stofnunin og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við landshlutasamtök, sveitarfélög og aðra haghafa. Í 11. gr. laganna kemur fram að Byggðastofnun veiti lán eða ábyrgðir í samræmi við hlutverk sitt. Lánastarfsemi Byggðastofnunar hefur þann megingilgang að leitast skal við að tryggja fyrirtækjum lágmarksaðgengi að lánsfé á samkeppnishæfum kjörum á svæðum þar sem viðskiptabankar eða sparisjóðir eru tregir til að lána. Um útlánastarfsemi Byggðastofnunar gilda ákvæði laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki og heyrir hún undir fjármálaeftirlit Seðlabanka Íslands. Verkefni Byggðastofnunar eru útfærð nánar í reglugerð um Byggðastofnun nr. 347/2000.

Stjórnarhættir

Stjórn Byggðastofnunar leitast við að viðhalda góðum stjórnunarháttum og hefur sett sér reglur um störf stjórnar auk siðareglna fyrir starfsfólk og stjórn. Þá hafa verið settar starfsreglur fyrir endurskoðunarnefnd og stjórn hefur skilgreint hlutverk umsjónarmanns áhættustýringar og regluvarðar. Hjá stofnuninni starfar lánanefnd sem fjallar um lánsúmsóknir, sölu fullnustueigna og hlutabréfa auk þess að gera tillögu til stjórnar um afgreiðslu þeirra mála sem vísa ber til stjórnar skv. verklagsreglum um útlánastarfsemi. Verklagsreglur um útlánastarfsemi, fjármála- og eignamsýslu hafa verið uppfærðar reglulega og í þeim er m.a. kveðið á um heimildir lánanefndar. Þá eru til staðar hjá stofnuninni aflamarksnefnd, áhættumatsnefnd, og öryggisnefnd sem settar hafa verið verklagsreglur um. Starfsreglur stjórnar Byggðastofnunar auk annarra stefna og verklagsreglna eru aðgengilegar á vefsíðu stofnunarinnar.

Frávik frá reglum um stjórnarhætti

Byggðastofnun er undanþegin rekstri innri endurskoðunardeildar skv. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá árinu 2012. Árið 2016, í kjölfar útboðs, samdi Byggðastofnun við KPMG um að sjá um innri endurskoðun Byggðastofnunar á árunum 2016–2020. Í desember 2020 samþykkti stjórn Byggðastofnunar að framlengja samninginn við KPMG til ársins 2025. Samkvæmt ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá árinu 2015 er Byggðastofnun undanþegin starfrækslu áhættunefndar sbr. 5 mgr. 78 gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki. Vegna þessarar undanþágu þá hvíla starfsskyldur áhættunefndar á stjórn Byggðastofnunar.

Áhættustýring og innra eftirlit

Á árinu 2015 var í fyrsta skipti staðfest áhættustefna af stjórn Byggðastofnunar og er hún endurskoðuð árlega, síðast 26. október 2022. Stjórn Byggðastofnunar ber ábyrgð á áhættustýringu stofnunarinnar. Skv. 2. ml. 3. mgr. 11. gr. laga um Byggðastofnun skal fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar vera að varðveita eigið fé að raungildi. Þetta takmarkar áhættuvilja Byggðastofnunar, en stjórn stofnunarinnar ákveður viðunandi áhættu. Fjórum sinnum á ári fær stjórn stofnunarinnar upplýsingar um áhættu og framkvæmd áhættustýringar. Áhættustýring og virkt innra eftirlit er ein af meginstoðum ábyrgs reksturs stofnunarinnar. Byggðastofnun hefur skilgreint helstu áhættuþætti í rekstri sínum. Þeir eru útlánaáhætta, samþjöppunaráhætta, markaðsáhætta, gengisáhætta, vaxtaáhætta, uppgreiðsluáhætta, verðbólguáhætta, lausafjáraáhætta, útstreymisáhætta, seljanleikaáhætta, rekstraráhætta, upplýsingatækniáhætta, pólitísk og lagaleg áhætta, orðsporsáhætta og starfsmannaáhætta. Virkt innra eftirlit er hjá stofnuninni og hafa ferlar verið skráðir niður. Þessir ferlar og áhættuþættir eru metnir reglulega. Úttektir hafa sýnt fram á að skilgreindar eftirlitsaðgerðir eru virkar. Í samræmi við 17. grein laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki hefur verið skipaður sérstakur umsjónarmaður áhættustýringar hjá Byggðastofnun og gilda um störf hans reglur um umsjónarmann áhættustýringar sem samþykktar voru af stjórn í janúar 2017. Hefur umsjónarmaður áhættustýringar beinan og milliliðalausan aðgang að stjórn Byggðastofnunar og flytur skýrslu um þau málefni sem undir starfssvið hans heyrir einu sinni á ári auk þess að leggja fyrir stjórn ársfjórðungslega áhættuskýrslu.

Ytri endurskoðun

Ríkisendurskoðun ber ábyrgð á endurskoðun Byggðastofnunar skv. 4. gr. laga um Ríkisendurskoðun og endurskoðun ríkisreikninga nr. 46/2016. Ríkisendurskoðun fól PricewaterhouseCoopers ehf. í kjölfar útboðs að sjá um endurskoðun á ársreikningi Byggðastofnunar í umboði sínu rekstrarárin 2018-2024.

Gildi Byggðastofnunar og siðareglur

Stjórn Byggðastofnunar hefur sett stofnuninni siðareglur sem hafa að geyma þau gildi sem öll starfsemi hennar byggir á. Allir starfsmenn og stjórn Byggðastofnunar, svo og aðrir þeir sem starfa í umboði hennar, eiga jafnan að hafa að leiðarljósi ákvæði siðareglna og það gildismat sem í þeim birtist. Forsendur siðareglna eru einkum jafnræðisregla, góð stjórnslá, málefnalegt gegnsæi og þjónustugæði. Siðareglur minna starfsmenn og stjórn Byggðastofnunar og aðra þá sem starfa í umboði hennar á víðtækar og strangar siðferðiskröfur sem gerðar eru til þeirra og stuðla þannig að því að efla það traust og þann trúverðugleika sem stofnuninni ber að hafa. Stofnunin setur sér metnaðarfull markmið um góða stjórnslá, skilvirkni og málefnalegt gegnsæi allra verkferla.

Umhverfi og samfélag

Byggðastofnun hefur sjálfbæra þróun og vernd umhverfisins að leiðarljósi í öllu sínu starfi. Á þann hátt leggur Byggðastofnun sitt af mörkum til að mæta þörfum samtímans án þess að draga úr möguleikum komandi kynslóða til þess að mæta þörfum sínum. Byggðastofnun hefur sett sér umhverfis- og samfélagsstefnu og framkvæmd hennar er liður í daglegu starfi Byggðastofnunar til

að draga úr álagi á umhverfið, auka gæði og vekja áhuga á innra umhverfisstarfi og samfélagslegri ábyrgð. Stefnan tekur til allrar starfsemi Byggðastofnunar þ.m.t. kaffistofu og ræstinga, innkaupa, vinnuumhverfis, notkun auðlinda og meðferð efna og úrgangs og á einnig við um lánastarfsemi stofnunarinnar. Samþykkt stefna ríkisstjórnarinnar um vistvæn innkaup og rafræna stjórnsýslu á einnig við um Byggðastofnun og skiptir miklu máli í framkvæmd umhverfis- og samfélagsstefnunnar. Byggðastofnun tekur þátt í verkefninu Græn skref. Verkefnið er fyrir ríkisstofnanir sem vilja draga úr neikvæðum umhverfisáhrifum af starfsemi sinni og efla umhverfisvitund starfsmanna. Með þátttöku í Grænum skrefum gefst stofnunum tækifæri á að innleiða öflugt umhverfisstarf með kerfisbundnum hætti.

Stjórnskipulag Byggðastofnunar

Skv. 3. gr. laga um Byggðastofnun skipar ráðherra á ársfundi sjö menn í stjórn Byggðastofnunar til eins árs í senn og sjö menn til vara. Á ársfundi stofnunarinnar 2023 skipaði innviðaráðherra nýja stjórn sem sitja skal fram að næsta ársfundi en þó ekki lengur en til 1. júlí 2024. Ráðherra skipar formann og varaformann og ákveður þóknun stjórnar. Fjármálaeftirlit Seðlabanka Íslands metur hæfi stjórnarmanna skv. 52. gr. laga um fjármálaeftirlit auk þess sem stjórnin sjálf metur hæfi sitt og einstakra stjórnarmanna í samræmi við stefnu Byggðastofnunar um mat á hæfi stjórnar og forstjóra. Forstjóri Byggðastofnunar er Arnar Már Elíasson. Verkefnum forstjóra og starfsskyldum er nánar lýst í 6. gr. laga um Byggðastofnun, 5. gr. reglugerðar um Byggðastofnun og í erindisbréfi ráðherra. Samkvæmt erindisbréfi er meginhlutverk forstjóra að annast daglega stjórn og rekstur stofnunarinnar. Forstjóri Byggðastofnunar starfar í umboði ráðherra og ber ábyrgð gagnvart honum á því að starfsemin skili tilætluðum árangri og að rekstur og afkoma stofnunarinnar sé í samræmi við fjárlög, fjármálaáætlun og stefnu í byggðamálum. Hann ber ábyrgð á því að starfsemi Byggðastofnunar sé í samræmi við lög, erindisbréfið og önnur stjórnvaldsfyrirmæli.

Árangursmat

Stjórn Byggðastofnunar skal árlega meta árangur starfa sinna, verklag og starfshætti, svo og störf undirnefnda. Árlegu árangursmati er ætlað að bæta vinnubrögð og auka skilvirkni stjórnarinnar og felur matið m.a. í sér að stjórnin leggi mat á styrkleika og veikleika í störfum sínum og verklagi og hugi að þeim þáttum sem stjórnin telur að betur megi fara í störfum sínum. Við matið skal m.a. skoða hvort stjórnin hafi starfað í samræmi við starfsreglur og hvort mikilvæg stjórnarmálefni séu nægilega vel undirbúin og rædd í stjórninni. Stjórnin skal bregðast við niðurstöðum matsins á viðeigandi hátt.

Samþykkt á fundi stjórnar Byggðastofnunar 1. nóvember 2023

FRAMLÖG OG STYRKIR

Atvinnuráðgjöf

Austurbrú ses.....	35.344
Samband sveitarfélaga á Suðurnesjum.....	24.945
Samtök sunnlenskra sveitarfélaga.....	35.220
Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra	33.512
Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi.....	33.781
Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra.....	39.916
Vestfjarðastofa.....	41.682
Sameiginlegur kostnaður.....	800
Samtals.....	245.200

Aðrir styrkir

Brothættar byggðir.....	117.368
Byggðarannsóknasjóður.....	12.910
Eyrarrósir	3.000
Flutningsjöfnun olíuvara	174.712
Landsstólpinn	1.000
Styrkir vegna aðgerðar A.9 í byggðaaáætlun.....	29.068
Styrkir vegna aðgerðar A.10 í byggðaaáætlun.....	22.000
Styrkir vegna aðgerðar B.8 í byggðaaáætlun	9.000
Styrkir vegna aðgerðar C.1 í byggðaaáætlun	77.630
Sóknaráætlanir landshluta.....	957.843
Styrkir til meistaranema	540
Stuðningur við atvinnulíf og samfélag v. hruns í ferðaþjónustu	0
Samtals.....	1.405.071

LÖG UM BYGGÐASTOFNUN

[Lög nr. 106 frá 27. desember 1999](#) með síðari tíma breytingum.

Tóku gildi 1. janúar 2000. Breytt með: L. 87/2009 (tóku gildi 20. ágúst 2009). L. 123/2010 (tóku gildi 1. jan. 2011). L. 126/2011 (tóku gildi 30. sept. 2011). L. 13/2013 (tóku gildi 9. mars 2013). L. 69/2015 (tóku gildi 21. júlí 2015). L. 130/2016 (tóku gildi 1. júlí 2017). L. 71/2019 (tóku gildi 5. júlí 2019). L. 76/2021 (tóku gildi 1. júlí 2021; komu til framkvæmda skv. fyrirmælum í 13. gr.).

Ef í lögum þessum er getið um ráðherra eða ráðuneyti án þess að málefnasvið sé tilgreint sérstaklega eða til þess vísað, er átt við innviðaráðherra eða innviðaráðuneyti sem fer með lög þessi. Upplýsingar um málefnasvið ráðuneyta skv. forsetaúrskurði er að finna hér.

I. KAFLI

Hlutverk og skipulag.

1. gr. Yfirstjórn og staðsetning.

Byggðastofnun er sérstök stofnun í eigu íslenska ríkisins og heyrir undir yfirstjórn [ráðherra].¹⁾

[Ráðherra]¹⁾ ákveður staðsetningu Byggðastofnunar að fenginni tillögu stjórnar.

¹⁾[L.126/2011.291.gr.](#)

2. gr. Hlutverk.

[Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.

[Byggðastofnun annast framkvæmd laga um pósthjónustu og hefur eftirlit með pósthjónustu eins og nánar er kveðið á um í lögum um það efni.]¹⁾²⁾

¹⁾[L.76/2021.9.gr.](#) ²⁾[L.69/2015.6.gr.](#)

3. gr. Ársfundur og stjórn.

Halda skal ársfund Byggðastofnunar fyrir 1. júlí ár hvert. Nánar skal kveðið á um ársfund í reglugerð.

[Ráðherra]¹⁾ skipar á ársfundi sjö menn í stjórn Byggðastofnunar til eins árs í senn og sjö menn til vara. [Ráðherra]¹⁾ skipar formann og varaformann og ákveður þóknun stjórnar.

Á stjórnarfundum ræður afl atkvæða.

¹⁾[L.126/2011.291.gr.](#)

4. gr. Verkefni stjórnar.

Verkefni stjórnar Byggðastofnunar eru:

1. Að ákveða starfsskipulag að því leyti sem það hefur ekki verið gert í reglugerð.
2. Að móta stefnu um helstu áherslur, verkefni og starfshætti og sjá til þess að henni sé framfylgt.
3. Að ákveða rekstrar- og starfsáætlun til eins árs í senn.
4. Að vinna að samstarfi við aðrar stofnanir og sjóði sem starfa að eflingu atvinnulífs í því skyni að samhæfa og gera atvinnuráðgjöf og stuðningsaðgerðir markvissar.

5. Að fjalla um áætlanir sem stofnunin vinnur að, svo og skýrslur um starfsemi hennar.
6. Að fjalla um og samþykkja ársreikning.
7. Að taka ákvarðanir um heildarlántöku, sbr. 15. gr.
8. Að taka ákvarðanir um hlutfjárkaup og þátttöku í eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélögum.
9. Að setja reglur um lánakjör og fjármögnun verkefna.
10. Að taka ákvarðanir og setja reglur um lán- og ábyrgðarveitingar. Þá skal stjórn setja reglur um upplýsingagjöf til stjórnar um þau efni. [Reglur stjórnar Byggðastofnunar um lán- og ábyrgðarveitingar skulu hafa hlotið staðfestingu ráðherra áður en þær öðlast gildi.]¹⁾
11. Önnur verkefni sem [ráðherra]²⁾ felur stjórn að vinna á sviði byggða- og atvinnumála.

¹⁾[L_13/2013.1.gr.](#) ²⁾[L_126/2011.291.gr.](#)

5. gr. Forstjóri.

[Ráðherra]¹⁾ skipar forstjóra til fimm ára í senn að fenginni tillögu stjórnar. [Um laun og önnur launakjör forstjóra fer skv. [39. gr. a laga nr. 70/1996](#), um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins.]²⁾

¹⁾[L_126/2011.291.gr.](#) ²⁾[L_130/2016.8.gr.](#)

6. gr. Verkefni forstjóra.

Verkefni forstjóra Byggðastofnunar eru:

1. Að stjórna daglegum rekstri stofnunarinnar.
2. Að gera tillögur til stjórnar um:
 - a. starfsskipulag stofnunarinnar,
 - b. rekstrar- og starfsáætlun,
 - c. áherslur í starfsemi,
 - d. lántökur og heildarútlán,
 - e. reglur um lánakjör.
3. Að ráða stofnuninni starfsfólk.
4. Önnur verkefni sem honum eru falin af stjórn.

II. KAFLI.

Starfsemi.

7. gr. ...¹⁾

¹⁾[L_69/2015.6.gr.](#)

8. gr. Rannsóknir á atvinnu- og byggðaþróun.

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsóknum og fylgist með atvinnu- og byggðaþróun og helstu áhrifaþáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðaþróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði.

9. gr. Atvinnuráðgjöf.

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að ráðgjöf við atvinnulífið á landsbyggðinni í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra [haghafa].¹⁾

Stofnunin skal í samstarfi við þá aðila sem sinna atvinnuráðgjöf vinna að bættu skipulagi atvinnuráðgjafar og aukinni þekkingu ráðgjafa, m.a. í því skyni að gera ráðgjöfina markvissa og stuðla að betri nýtingu fjármuna. Stofnunin getur gert samninga við atvinnuþróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði.

¹⁾[L_69/2015.6.gr.](#)

10. gr. Fjármögnun verkefna.

Byggðastofnun veitir framlög til verkefna á sviði atvinnuuppbyggingar og nýsköpunar. Stjórn stofnunarinnar ákveður verkefnin og leitar eftir samstarfsaðilum um þau. Við umfjöllun um einstök verkefni getur stjórnin, ásamt samstarfsaðilum, sett á fót verkefnanefndir til ráðgjafar. Einnig er heimilt að fela atvinnuþróunarfélögum úthlutun fjár til einstakra verkefna.

11. gr. *Veiting lána og ábyrgða.*

Byggðastofnun veitir lán eða ábyrgðir í samræmi við hlutverk sitt, sbr. 2. gr.

Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur, sbr. 10. tölul. 4. gr.

Reikningslegur aðskilnaður skal vera á milli lánstarfsemi stofnunarinnar og annarrar starfsemi. Fjárhagslegt markmið lánstarfsemi stofnunarinnar samkvæmt þessari grein skal vera að varðveita eigið fé hennar að raungildi.

Stjórn Byggðastofnunar getur tekið ákvörðun um að gera samninga um að fela fjármálastofnunum afgreiðslu og innheimtu lána, sem og aðra fjármálaumsýslu stofnunarinnar.

[Ákvarðanir Byggðastofnunar sem lúta að veitingu lána eða ábyrgða og umsýslu tengdri þeim, sbr. 1. mgr., eru endanlegar á stjórnarsýslustigi.]¹⁾

¹⁾[L_13/2013_2.gr.](#)

12. gr. *Fjármögnun þróunarverkefna.*

Byggðastofnun er heimilt að fjármagna áhættusöm verkefni á sviði atvinnuþróunar og nýsköpunar samkvæmt nánari reglum sem [ráðherra]¹⁾ setur að fengnum tillögum stjórnar.

- Þessi starfsemi skal einkum fjármögnuð með sérstökum framlögum úr ríkissjóði.

¹⁾[L_126/2011_291.gr.](#)

III. KAFLI.

Önnur ákvæði.

13. gr. *Upplýsingar um starfsemi.*

[Ráðherra]¹⁾ skal gefa Alþingi árlega skýrslu um ...²⁾ framvindu byggðaáætlunar.

Ársreikningum [Byggðastofnunar]²⁾ skal fylgja skrá yfir verkefni stofnunarinnar og fjármögnun þeirra.

¹⁾[L_126/2011_291.gr.](#) ²⁾[L_76/2021_10.gr.](#)

14. gr. *Tekjur.*

Tekjur Byggðastofnunar eru:

1. Framlag úr ríkissjóði eins og ákveðið er í fjárlögum hverju sinni.

2. Fjármagnstekjur.

[3. Þjónustugjöld skv. 2. og 3. mgr.]¹⁾

[Byggðastofnun er heimilt að taka gjald fyrir:

1. Umsýslu og skjalagerð sem tengist lánstarfsemi stofnunarinnar.

2. Umsýslu vegna aflamarks Byggðastofnunar samkvæmt lögum um stjórn fiskveiða, nr. 116/2006.

3. Vinnu við verkefni á sviði byggðaáætlunar og alþjóðlegra verkefna sem stofnuninni er falið að sinna.

Stjórn Byggðastofnunar setur gjaldskrá fyrir veitta þjónustu og verkefni sem stofnuninni erfalið að annast eða stofnunin tekur að sér samkvæmt lögum þessum eða öðrum lögum. Upphæð gjalda tekur mið af kostnaði við þjónustu og framkvæmd einstakra verkefna og má ekki vera hærrí en sá kostnaður. Gjaldskrá skal birt í B-deild Stjórnartíðinda. Gjöld má innheimta með fjárnámi.]¹⁾

¹⁾[L_76/2021_11.gr.](#)

15. gr. *Lántaka.*

Byggðastofnun er heimilt innan ramma fjárlaga að taka lán til starfsemi sinnar innan lands eða erlendis, annaðhvort í eigin nafni eða fyrir milligöngu annarra aðila.

LÖG UM BYGGÐASTOFNUN

16. gr. ...¹⁾

¹⁾[L. 76/2021, 12. gr.](#)

17. gr. *Undanþága frá gjöldum og sköttum.*

Byggðastofnun er undanþegin öllum opinberum gjöldum og sköttum til ríkissjóðs.

18. gr. *Þagnarskylda.*

[Stjórnarmenn og allir starfsmenn Byggðastofnunar eru bundnir þagnarskyldu skv. X. kafla stjórnarsýslulaga.]¹⁾

¹⁾[L. 71/2019, 5. gr.](#)

19. gr. *Reglugerð.*

Nánari ákvæði um skipulag og starfsemi Byggðastofnunar og framkvæmd laga þessara má setja með reglugerð.¹⁾

¹⁾[Rg. 347/2000.](#)

20. gr. *Gildistaka.*

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 2000. ...

Ákvæði til bráðabirgða.

Við gildistöku laga þessara skipar iðnaðarráðherra stjórn Byggðastofnunar skv. 3. gr. fram að fyrsta ársfundi sem halda skal fyrir 1. júlí 2000.

REGLUGERÐ FYRIR BYGGÐASTOFNUN [NR. 347/2000](#)

I. KAFLI

Hlutverk og skipulag.

1. gr. Stjórnsýsluleg staða.

Byggðastofnun er sérstök stofnun í eigu íslenska ríkisins og heyrir undir yfirstjórn iðnaðarráðherra.

2. gr. Hlutverk.

Hlutverk Byggðastofnunar er að vinna að eflingu byggðar og atvinnulífs á landsbyggðinni. Til að stuðla að vexti, nýsköpun og umbreytingu í atvinnulífi veitir stofnunin m.a. lán og ráðgjöf, fjármagnar og skipuleggur verkefni og stuðlar að öflugri atvinnuráðgjöf. Til að stuðla að eflingu byggðar gerir stofnunin tillögur og áætlanir sem grundvallaðar eru á gagnaöflun og rannsóknum.

3. gr. Ársfundur.

Halda skal ársfund Byggðastofnunar fyrir 1. júlí ár hvert. Stjórn Byggðastofnunar ákveður fundardag, fundarstað og dagskrá fundarins. Á ársfundi skal fjalla um aðgerðir og horfur í byggðamálum og starfsemi Byggðastofnunar.

Ársfundinn sitja iðnaðarráðherra og stjórn og stjórnendur Byggðastofnunar. Ennfremur skal bjóða til fundarins fulltrúum atvinnuþróunarfélaga og sveitarfélaga, alþingismönnum, fulltrúum annarra stofnana og aðila sem vinna að atvinnu- og byggðarþróunarmálum, fjölmiðlum og öðrum sem málið varðar.

4. gr. Verkefni stjórnar.

Stjórn Byggðastofnunar mótar stefnu fyrir stofnunina og sér til þess að henni sé framfylgt. Formaður stjórnar boðar til funda.

Stjórnin getur falið lánanefnd sem forstjóri veitir forstöðu að taka ákvarðanir um einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur. Í þeim reglum skal m.a. koma fram markmið lánastarfseminnar, lánskjarastefna og hámark láns og áhættuframlags vegna einstaks fyrirtækis. Ennfremur skipan og starfsskipulag lánanefndar, viðmiðun

við ákvarðanatöku, ferill umsókna, upplýsingagjöf til umsækjenda og svartími. Þá skal kveðið á um reglulega upplýsingagjöf til stjórnar vegna eftirlitshlutverks hennar.

Byggðastofnun skal við ákvarðanir sínar gæta jafnræðis milli aðila sem eru í sambærilegri stöðu. Þess skal sérstaklega gætt að fyrirgreiðsla stofnunarinnar til fyrirtækja og einstaklinga raski sem minnst samkeppnisaðstöðu annarra atvinnufyrirtækja á landsbyggðinni.

5. gr. Verkefni forstjóra.

Iðnaðarráðherra skipar forstjóra Byggðastofnunar til fimm ára í senn að fenginni tillögu stjórnar. Forstöðumaður fyrirtækjasviðs skal vera staðgengill forstjóra. Forstjóri annast framkvæmdastjórn og daglegan rekstur stofnunarinnar og skal í þeim efnum fara eftir þeirri stefnu og fyrirætlum sem stjórnin hefur gefið. Hann gerir tillögur til stjórnar um skipulag og stefnu. Forstjóri veitir lánanefnd jafnframt forstöðu. Að öðru leyti en mælt er fyrir um í lögum um Byggðastofnun og reglugerð þessari fer um verkefni forstjóra samkvæmt lögum um lánastofnanir aðrar en viðskiptabanka og sparisjóði.

II. KAFLI

Starfsemi.

6. gr. Skipulag starfseminnar.

Starfsemi Byggðastofnunar skal, auk skrifstofu forstjóra, skiptast í eftirtalin svið:

Fyrirtækjasvið sem annast m.a. lánsbeiðnir, ráðgjöf, útborgun lána, verkefnafjármögnun, athuganir og þróunarverkefni vegna fyrirtækja og atvinnulífs.

Þróunarsvið sem annast samstarf við atvinnuþróunarfélög og stofnanir, gagnasöfnun og úrvinnslu upplýsinga og hefur umsjón með úttektum, rannsóknum og öðru þróunarstarfi á sviði byggðamála og atvinnulífs.

Lögfræðisvið sem annast m.a. lögfræðileg verkefni, innheimtu og yfirstjórn skjalagerðar.

Rekstrarsvið sem annast m.a. rekstur stofnunarinnar, bókhald, innheimtu lána, ásamt gerð rekstrar- og greiðsluáætlana.

7. gr. Áætlun.

Í upphafi hvers árs skal stjórn Byggðastofnunar láta gera áætlun um starfsemi stofnunarinnar á viðkomandi ári. Áætlun þessi skal vera í tveimur hlutum: Starfsáætlun og áætlun fyrir lánastarfsemi. Lánastarfsemin skal greiða þann kostnað í rekstri stofnunarinnar sem til hennar má rekja. Áætlanir skulu sendar iðnaðarráðherra til kynningar eigi síðar en 15. febrúar ár hvert.

Í starfsáætlun skal fjallað um þau verkefni sem stjórn stofnunarinnar vill að unnið sé að og ekki teljast til venjubundinnaverkefna. Þarskaleinnigverarekstraráætlun fyrir annað en lánastarfsemina. Gera skal grein fyrir hvernig framlögum á fjárlögum og öðrum tekjum skal ráðstafað í kostnað við rekstur, þátttöku í kostnaði vegna starfsemi atvinnuþróunarfélaga, fjármögnun verkefna og kaupa á hlutafé.

Í áætlun fyrir lánastarfsemi skal koma fram stefna um útlán ársins og rekstrar- og fjárhagsáætlun fyrir lánastarfsemina. Þar skal m.a. sundurliða nauðsynleg framlög í afskriftareikning útlána vegna almennra lána og áhættulána. Með áhættulánum er átt við lán með meiri áhættu en vaxtamunur þeirra getur greitt.

Í áætlun um fjármögnun verkefna skal gerð grein fyrir þeim verkefnum sem stofnunin hyggst vinna að á árinu og þeim markmiðum sem stefnt er að með þeim. Þar skal gerð grein fyrir því hvert framlag stofnunarinnar er til einstakra verkefna og hvert framlag samstarfsaðila er.

III. KAFLI Atvinnuráðgjöf.

8. gr. Efling atvinnulífs.

Byggðastofnun vinnur að aukinni fjölbreytni atvinnulífsins á landsbyggðinni og aðlögun þess að breyttum aðstæðum, m.a. með eflingu rannsóknar- og þróunarstarfs og aukinni notkun upplýsingatækni í starfsemi fyrirtækja.

Byggðastofnun gerir samninga við atvinnuþróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði. Þá skal stofnunin vinna að því að efla samstarfs- og samhæfingu í atvinnuþróunarstarfsemi.

Byggðastofnun veitir atvinnuþróunarfélögum faglega aðstoð við atvinnuþróun og nýsköpun, miðlar upplýsingum, aðstoðar við endurmenntun, samræmingu á starfsemi atvinnuþróunarfélaganna og eflingu samstarfs þeirra á milli. Hún myndar tengsl við stofnanir sem vinna að atvinnu- og byggðapróun, skipuleggur samstarfsverkefni og aðstoðar við leit að samstarfsaðilum varðandi sérhæfð mál.

9. gr. Efling búsetuþátta.

Byggðastofnun hefur samvinnu við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og opinberar stofnanir og aðra aðila um eflingu búsetuþátta. Þar má telja menntun og menningu, samgöngur, umhverfismál og þjónustu.

Byggðastofnun getur tekið þátt í gerð svæðisskipulags samkvæmt skipulags- og byggingarlögum.

Byggðastofnun tekur þátt í samstarfshópum og aðstoðar við greiningu vanda dreifbýlla svæða, þar sem veruleg röskun hefur orðið á atvinnuháttum og búsetu.

10. gr. Rannsóknir, upplýsingar og umsagnir.

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsóknum og fylgist með atvinnu- og byggðapróun og helstu áhrifaþáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðapróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur

tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði.

Byggðastofnun metur áhrif lagasetningar og annarra stjórnvaldsaðgerða á byggðaþróun. Byggðastofnun veitir umsagnir og getur unnið greinargerðir og tillögur fyrir Alþingi ráðuneyti, stofnanir, sveitarfélög og aðra á verkefnasviði sínu.

11. gr. Samstarf og samskipti.

Byggðastofnun vinnur að myndun samstarfsneta og getur tekið þátt í og skipulagt innlend og erlend samstarfsverkefni á sviði byggða- og atvinnumála. Byggðastofnun aðstoðar atvinnuþróunarfélög og aðra samstarfsaðila við gerð og öflun slíkra verkefna.

12. gr. Stefnumótandi byggðaáætlun.

Iðnaðarráðherra leggur fyrir Alþingi tillögu til þingsályktunar um stefnumótandi byggðaáætlun fyrir fjögurra ára tímabil. Áætlunin skal lýsa markmiðum og stefnu ríkisstjórnarinnar í byggðamálum, áætlunum um aðgerðir á sviði atvinnumála, opinberrar þjónustu o.fl. Koma skal fram með hvaða hætti einstakar aðgerðir skulu fjármagnaðar, tímasetning þeirra og hver ber ábyrgð á framkvæmd þeirra.

Í byggðaáætlun skal gerð grein fyrir ástandi og horfum í þróun byggðar og framvindu gildandi byggðaáætlunar.

Iðnaðarráðherra skal vinna að byggðaáætlun í samvinnu við Byggðastofnun og leita faglegrar ráðgjafar hjá stofnuninni um rannsóknir og úttektir til undirbúnings gerð byggðaáætlunar. Við gerð byggðaáætlunar hafi iðnaðarráðherra samráð við önnur ráðuneyti, sveitarfélög og aðra aðila eftir þörfum.

Byggðaáætlun skal endurskoða á tveggja ára fresti.

Byggðastofnun fylgist með framkvæmd þeirra þátta stefnumótandi byggðaáætlunar sem ráðherra felur henni.

IV. KAFLI

Fjármögnun verkefna og veiting lána og ábyrgða.

13. gr. Fjármögnun verkefna.

Byggðastofnun veitir framlög til verkefna vegna atvinnuuppbyggingar og á sviði nýsköpunar. Stjórn stofnunarinnar ákveður verkefnin og leitar eftir samstarfsaðilum um þau. Við umfjöllun um einstök verkefni getur stjórn, ásamt samstarfsaðilum, sett á fót verkefnanefndir til ráðgjafar. Byggðastofnun getur einnig falið atvinnuþróunarfélögum úthlutun fjár til einstakra verkefna.

14. gr. Veiting lána og ábyrgða.

Byggðastofnun veitir lán og ábyrgðir. Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur. Lánskjör skulu ákveðin af stjórn. Lánstími skal ekki vera lengri en 25 ár.

Markmið lánastarfseminnar er m.a. að tryggja fyrirtækjum og einstaklingum í atvinnurekstri á landsbyggðinni aðgang að langtímalánum á sem hagstæðustum kjörum, stuðla að vexti framsækinnna fyrirtækja, nýsköpun í atvinnulífi og eflingu byggða.

Fjárhaglegt markmið lánastarfseminnar er að varðveita eigið fé að raungildi.

15. gr. Umsóknir um lán.

Við mat á umsóknum skal hafa til viðmiðunar rekstur og rekstrarhorfur fyrirtækis, fjárhagsstöðu, reynslu og þekkingu fyrirsvarsmanna þess, tryggingar fyrir lánum, nýsköpunargildi, samkeppnissjónarmið og gildi fyrir uppbyggingu atvinnulífs á landsbyggðinni. Þá skal lögð áhersla á samstarf við aðrar lánastofnanir og stuðla að því að þær láni til fyrirtækja á landsbyggðinni. Öll lán skal áhættuflokka við afgreiðslu, m.a. miðað við rekstrarhorfur fyrirtækis, fjárhagsstöðu og tryggingar fyrir lánum.

Umsóknir um lán skulu að jafnaði vera á umsóknar-eyðublöðum sem fást hjá stofnuninni og atvinnuþróunarfélögum.

16. gr. Eftirgjöf lána.

Óheimilt er að gefa eftir veitt lán. Frá þessu má þó gera undantekningar þegar sérstakar ástæður mæla með, svo sem þegar lán eru ekki með haldbærum tryggingum og það samræmist innheimtuhagsmunum stofnunarinnar. Leita skal umsagnar ríkisendurskoðanda áður en einstök lán eru gefin eftir.

17. gr. Takmarkanir.

Byggðastofnun er heimilt að fjármagna verkefni, veita lán og ábyrgðir á landsbyggðinni, þ.e. ekki í eftirtöldum sveitarfélögum: Hafnarfjarðarkaupstað, Garðabæ, Bessastaðahreppi, Kópavogskaupstað, Seltjarnarneskaupstað, Reykjavíkurborg og Mosfellsbæ.

Um fjármögnunar- og lánastarfsemi Byggðastofnunar gilda ákvæði samningsins um Evrópska efnahagssvæðið, sbr. lög nr. 2/1993.

Aðstoð sem fellur undir c-lið 3. mgr. 61. gr. EES-samningsins vegna fjárfestinga skal ekki nema hærrí fjárhæð en svarar til 17% að teknu tilliti til tekjuskatts, af upphaflegum stofnkostnaði vegna starfsstöðvar eða breytinga á henni. Til viðbótar er heimilt að veita smáum og meðalstórum fyrirtækjum aðstoð er svarar til allt að 10% af sömu kostnaðarpáttum, sbr. skilgreiningu 10.2 í leiðbeiningarreglum Eftirlitsstofnunar EFTA um ríkisaðstoð, sem birtar eru í EES-viðbæti við Stjórnartíðindi EB. Framangreindir hundradshlutar eru hámarksviðmiðanir fyrir alla opinbera fjárhagsaðstoð til sama verkefnis.

Við útreikning og mat á veittri aðstoð skal miða við þá ávöxtun sem fengist hefði við eðlilegar markaðsaðstæður hverju sinni.

V. KAFLI

Þátttaka í atvinnurekstri.

18. gr. Stofnun fyrirtækja.

Byggðastofnun getur, í samræmi við hlutverk sitt, stuðlað að stofnun nýrra fyrirtækja samkvæmt ákvörðun stjórnar. Höfð skal hliðsjón af byggðaaáætlun við slíkar ákvarðanir.

Til að stuðla að stofnun nýrra fyrirtækja getur Byggðastofnun veitt aðstoð og ráðgjöf við undirbúning, svo og veitt ábyrgðir og lagt fram fjármagn. Almennt séð skal fjárhagsleg fyrirgreiðsla miðast við að stofnunin sé ekki sjálf beinn þátttakandi í atvinnurekstri. Þó er stofnuninni heimilt að taka þátt í félagi með allt að 30% hlutafjárframlagi ef ríkar ástæður eru til að mati stjórnar stofnunarinnar. Byggðastofnun er þó ávallt heimilt að taka þátt í félagi með hlutafjárframlagi eða öðrum stofnframlögum sem eigandi ef um er að ræða eignarhalds-, fjárfestingar- eða þróunarfélag, þar með talin atvinnuþróunarfélög.

Þrátt fyrir ákvæði 2. mgr. er Byggðastofnun ætíð heimilt að verja kröfur sínar með því að breyta þeim í hlutafé. Þá er Byggðastofnun heimilt að breyta fullnustueignum í hlutafé þegar það er talið vera fjárhagslega hagkvæmasta leiðin til að verja innheimtuhagsmuni stofnunarinnar.

19. gr. Sala hlutabréfa (eignarhluta).

Þjóða skal til sölu á almennum markaði þau hlutabréf sem Byggðastofnun á og skal við það miðað að hlutabréfin séu auglýst til sölu eigi sjaldnari en einu sinni á ári. Heimilt er einnig að setja bréfin í sölu á viðurkenndum hlutabréfamarkaði.

Ákvæði þessarar greinar taka ekki til hlutafjáreignar Byggðastofnunar í eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélögum, þar með talið atvinnuþróunarfélögum, en stjórn Byggðastofnunar er heimilt að selja hlutabréf stofnunarinnar í slíkum félögum.

20. gr. Eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélög.

Með vísan til hlutverks Byggðastofnunar er stjórn stofnunarinnar heimilt að ákveða að stofnunin taki þátt í eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélögum með allt að 40% eignaraðild. Skilyrði slíkrar aðildar er að fagfjárfestar, fyrirtæki í einkaeigu og einstaklingar eigi a.m.k. 10% hlutafjár í slíkum félögum. Þá skal stofnunin hafa samstarf við fjárfestingarsjóði og lánastofnanir, eftir því sem við á, um fyrirgreiðslu til verkefna sem samrýmast hlutverki hennar.

VI. KAFLI

Önnur ákvæði.

21. gr. Upplýsingar um starfsemi.

Iðnaðarráðherra skal gefa Alþingi árlega skýrslu um starfsemi Byggðastofnunar og framvindu byggðaáætlunar.

22. gr. Tekjur.

Tekjur Byggðastofnunar eru framlag úr ríkissjóði og fjármagnstekjur.

23. gr. Lántaka.

Byggðastofnun er heimilt innan ramma fjárlaga að taka lán til starfsemi sinnar innan lands eða erlendis, annaðhvort í eigin nafni eða fyrir milligöngu annarra aðila.

24. gr. Þagnarskylda.

Stjórnarmenn og allir starfsmenn Byggðastofnunar eru bundnir þagnarskyldu um atriði sem þeir fá vitneskju um í starfi sínu og leynt skulu fara samkvæmt lögum, fyrirmælum yfirboðara eða eðli málsins. Þagnarskylda helst þótt látið sé af starfi.

25. gr. Hæfi stjórnarmanna.

Stjórnarmaður skal ekki taka þátt í meðferð máls er varðar fyrirtæki ef hann situr í stjórn þess eða er starfsmaður þess. Hann skal einnig víkja ef hann er verulega fjárhagslega háður fyrirtæki vegna eignaraðildar, viðskipta eða af öðrum ástæðum. Samagildir um þátttökustjórnarmanns í meðferð máls er varðar aðila sem eru honum svo persónulega tengdir að hætta sé á að hann fái ekki litið hlutlaust á málið. Við upphaf stjórnarsetu ber stjórnarmanni að leggja fram yfirlit yfir þau fyrirtæki sem hann telur að svo sé ástatt um

að hann geti ekki tekið þátt í afgreiðslu á málefnum þeirra. Hann skal einnig tilkynna ef breytingar verða á högum hans að þessu leyti.

26. gr. Reglugerðarheimild.

Reglugerð þessi er sett samkvæmt heimild í lögum nr. 106/1999 um Byggðastofnun, svo og með vísan til 61. gr. samningsins um Evrópska efnahagssvæðið, sbr. 1. mgr. 2. gr. laga nr. 2/1993, um lagagildi samningsins hér á landi.

Reglugerð þessi öðlast gildi við birtingu.

Iðnaðarráðuneytinu, 16. maí 2000.

NATTFARI

NATTFARI
HESAVIK

ORIN

ORIN